

ს ბრარულ-ეკონომიკური მეცნიერება და ტექნოლოგიები

№3

თბილისი
2010

საგარეულ-ეკონომიკური მეცნიერება და ტექნოლოგიები

2010 №3 (8)

საერთაშორისო სამეცნიერო-
მეთოდოლოგიური და პრაქტიკული,
ყოველკვარტალური რეფერირებული
ჟურნალი

Agrarian-economic Science and Technologies

2010 №2 (8)

International Scientific-
Methodological and Applied,
Quarterly Referenced Journal

Аграрно-экономическая наука и технологии

2010 №3 (8)

Международный научно-
методологический и практический,
ежеквартальный реферированный
журнал

ქურნალის დაფუძნებელი და გამომცემელია
საგარეული ეკონომიკის ინსტიტუტი
(ინსტიტუტი დაფუძნებულია საქართველოს მთავრობის
დადგენილებით-№74, 2006 წლის 5 აპრილი)

თბილისი, ი.ჭავჭავაძის 37, კ-14.
25-81-21; 25-81-20; 25-81-19; 25-81-29
E-mail: areal 44444@gmail.com
www. agroeco.org.ge

თბილისი- Tbilisi
2010

ომარ ქეშელაშვილი

სარედაქციო-სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე და მთავარი რედაქტორი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი.

სარედაქციო-სამეცნიერო საბჭო:

მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსები: შ.ჭალაგანიძე, გ.ალექსიძე, რ.ასათიანი, ნ.ბალათურია, ა.დიდებულიძე, ი.ვასაძე, ა.ვაშაძიძე, ო.ზარდალიშვილი. ჯ.კაციტაძე, ა.კოზმანიშვილი, ლ.მარშანია, რ.მახარობლიძე, თ.ნანიტაშვილი, პ.ნასყიდაშვილი, ო.ონიანი, ნ.ქარქაშაძე, ვ.ქვეციშვილი, რ.ჩაგელიშვილი, ნ.ჩხარტიშვილი, ზ.ჩანქსელიანი, ვ.ცანავა, გ.ჯაფარიძე, ნ.ჭითანავა. სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტები: თ.ურუშაძე, ჯ.ონიანი, გ.ნიკოლეიშვილი, თ.კუნჭულია, პ.კოლუაშვილი.

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები: გ.დოლონაძე, თ.კანდელაკი, რ.მანველიძე, ჯ.მახარაძე, ნ.ტურაბელიძე, ს.ყამარაული, ე.ხარაიშვილი, ე.ბარათაშვილი, ი.ხუდგინიძე.

პროფესორები: გ.ჯავახიშვილი, რ.კობალიანი, ნ.ოსებაშვილი, ლ.ჩიბურდანიძე, მ.ჩოკოლაშვილი.

სარედაქციო-სამეცნიერო საბჭოს უცხოელი წევრები:

საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის საზღვარგარეთელი წევრები: ადელ ელ ბელტაგი (გერმანია), სერგი კაზარიანი (სომხეთი), ლუის ფეიგა კუნი (პორტუგალია), მარტინ აპენბრიკი (გერმანია), ჯანიკო მურუსიძე (რუსეთი), გენადი რომანენკო (რუსეთი), ალექსი სიზონოვი (უკრაინა), ჩაბა ჩაკი (უნგრეთი).

- პანომირ ცენოვი (ბულგარეთი), სადგე სალახოვი (აზერბაიჯანი), გალიბ გაჯიევი (აზერბაიჯანი).

სარედაქციო კოლეგია:

ინსტიტუტთაშორისი საკოორდინაციო-სარედაქციო კოლეგია:

რ.მახარობლიძე-აკადემიკოსი, ვ.ცანავა-აკადემიკოსი, ნ.ბალათურია-აკადემიკოსი, ზ.ჩანქსელიანი-აკადემიკოსი, რ.კობალიანი-სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, თ.დეკანოზიძე-ბიოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, ზ.მახარობლიძე-ტექნიკის მეცნიერებათა დოქტორი, შ.ყანჩაველი-სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, ნ.ბეგიაშვილი-ტექნიკის მეცნიერებათა დოქტორი, ნ.ბერენიკაშვილი-სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი, თ.სუბელიანი-სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი, თ.ფირცხალაიშვილი-სოფლის მეურნეობის აკადემიური დოქტორი, ი.სარჯველაძე-სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, ა.მუმლაძე-სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი, ლ.ქირიკაშვილი-სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი, ბ.წითლიძე-ბიოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ტ.მათნაძე, მ.ჩაველიშვილი-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი.

საგამომცემლო-სარედაქციო კოლეგია:

ჯ.მახარაძე-ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ა.ლაფაჩია-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ე.მაგანია-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, თ.მახარაძე-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ნ.დამენია-ბიზნესის მართვის აკადემიური დოქტორი.

452

O. Keshelashvili

Editor in chief and Head of Editor-Scientific Board; Doctor of Economic Sciences; Professor; Academician of the Academy of Agricultural Sciences

Editor-scientific Board:

Doctors of Sciences, professors, academicians of the Academy of Agricultural Sciences: Sh. Chalaganidze; G. Aleksidze; R. Asatiani; N. Bagaturia; A. Didebulidze; I. Vasadze; A. Vashakidze; O. Zardalishvili; J. Katsitadze; A. Kozmanishvili; L. Marshania; R. Makharoblidze; T. Nanitashvili; P. Naskidashvili; O. Oniani; N. Karkashadze; V. Kevkhashvili; R. Chagelishvili; N. Chkhartishvili; Z. Chankseliani; V. Tsanova; G. Japaridze; N. Chitanava. Corresponding member - of the Academy of Agricultural Sciences – T. Urushadze, J. Oniani, G. Nikoleishvili, T. Kunchulia, P. koguashvili.

Doctors of Economic Sciences, Professors: G. Dogonadze; T. Kandelaki; R. Manvelidze; J. Makharadze, S. Kamarauli; E. Kharaishvili, N. Turabelidze, E. Baratashvili, I. Zedginize.

Professors: G. Javakhishvili; P. Kopaliani; N. Iosebashvili; L. Chiburdanidze, M. Chokolashvili.

Foreign members of Editorial – scientific Board:

Foreign members of Georgian Academy of Agricultural Sciences: Adel EL Beltagi (German); Sergi Kazariani (Armenia); Luis Feiga Kuuni (Portugal); Martin Apenbreke (German); Janiko Murusidze (Russia); Genadi Romanenko (Russia); Aleksei Sizonov (Ukraine); Chaba Chaki (Hungary).

- Panomir Ivanov Tzenov (Bulgaria), Sadig Salaxov (Azerbaijan), Galib Gadjiyev (Azerbaijan),

Editorial Board:

Coordinating editorial board between institutes:

R. Makharoblidze – academician, V. Tsanova – academician, N. Baghaturia – academician, Z. Chankseliani – academician, R. Kopaliani – doctor of agrarian sciences, T. Dekanosidze – doctor of Biologic sciences, Z. Makharoblidze – doctor of technical sciences, S. Kanchaveli – doctor of argagian sciences, N. Begiashvili – doctor of technical sciences, N. Berenikashvili – Candidate of agrarian sciences, T. Subeliani – Candidate of agrarian sciences, T. Pirtskhalaishvili – academic doctor of agricultural, I. Sarjveladze – doctor of agrarian sciences, A. Mumladze – candidate of agrarian sciences, L. Qirikashvili – candidate of agrarian sciences, B. Tsitlidze – academic doctor of Biology T. Matnadze, M. Chavleishvili – candidate of economic sciences

Publishing Board

J. Makharadze – Doctor of Economic sciences; Professor, A. Lapachi – Candidate of Economic sciences; E. Dzagania – Candidate of Economic sciences; T. Makharadze – Candidate of Economic sciences; N. Damenia – Academic Doctor of Business management.

1. ეკონომიკა და ბიზნისი Economics and Business

აზრარული წარმოების ოპტიმიზაცია სამთო რეგიონებში ეკოლოგიური პირობების გათვალისწინებით

ომარ ქეშელაშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსი.

მნიკოლეიშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი

რეფერატი

(ინტერნეტული ვერსია)

სამთო სოფლის მეურნეობის ოპტიმალური განვითარება მსოფლიოს ყველა მთიანი ქვეყნის სტრატეგიული პრიორიტეტული მიმართულებაა.

აღნიშნული პრიორიტეტული პრობლემის შესწავლის აქტუალობა და მიზანშეწონილობა გაპირობებულია მსოფლიო გლობალიზაციის მოთხოვნებით, რომლის თანახმადაც მასშტაბურად დგება საკითხი წარმოების ოპტიმიზაციის, რაციონალიზაციის, ინტეგრაციისა და მისი უზრუნველყოფის ეკონომიკური მექანიზმის შეწონასწორებული გამოყენების, მონხარების არელის გაფართოებისა და ეფექტური გაჯერების შესახებ.

საქართველო, სამთო სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი ყველაზე უნიკალური ქვეყანაა, რამეთუ მის საკმაოდ მცირე ტერიტორიაზე გვხვდება ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობების საკმაოდ დიდი მრავალფეროვნება, სახნავი ფართობი 3⁰-ზე ნაკლები დახრილობით შეადგენს 62,9%, აქტუალურად მიმდინარეობს ეროზიული პროცესები, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს სოფლის მეურნეობის დარგების განვითარებას და მისი ეფექტიანობის ამაღლების შესაძლებლობებს, შესაბამისად ეკონომიკურ ღონესაც.

ამასთან, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს სამთო რეგიონების, როგორც რეკრეაციული კომპლექსის ფუნქციის შემდგომ განმტკიცებას და აგროტურიზმის განვითარებას.

ყველა ეს პრობლემა (ეკონომიკური, ეკოლოგიური, დემოგრაფიული) კომპლექსურად შეიძლება კარგად აღიწეროს ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელით, რომელიც შედგება მიზნის ფუნქციისა (ეფექტიანობის კრიტერიუმი) და შეზღუდვებისაგან. შეზღუდვები, სამთო რეგიონებში ეკონომიკურ და ეკოლოგიური პირობებისა და შესაძლებლობების ასახავს, ხოლო კრიტერიუმად შეირჩა-მოგების მაქსიმუმი.

მოდელის პრაქტიკული რეალიზაციის შედეგების ანალიზი საშუალებას მოგვცემს განვსაზღვროთ სამთო რეგიონების განვითარების ოპტიმალური სტრუქტურა და ეკონომიკური და ეკოლოგიური პროცესების განვითარების დინამიკა.

სამთო სოფლის მეურნეობის ოპტიმალური განვითარება ეკოლოგიური პირობების გათვალისწინებით, მსოფლიოს ყველა მთიანი ქვეყნის სტრატეგიული პრიორიტეტული მიმართულებაა.

აღნიშნული პრიორიტეტული პრობლემა განსაკუთრებით აქტუალურია საქართველოსათვის, რადგანაც ის საკმაოდ მთიანი და სოფლის მეურნეობის თვალსაზრისით ძნელად ასათვისებელი რეგიონია. ზღვის დონიდან 500-მეტრამდე განლაგებული მთელი ტერიტორიის 26,7%, 500-1000-მეტრამდე-21,7%, 1000-დან 1500 მ-მდე 19,1%, 1500-დან 3000 მ-დე 31,0% და 3000 მ-ზე ზევით 1,5%.

აქ, მკვეთრად გამოხატული ვერტიკალური ზონალობა განაპირობებს იმას, რომ ტერიტორიის 54% მიეკუთვნება უკავია, 33% მიისწინებს და მხოლოდ 13%- დაბლობს. მთელი ტერიტორიის მესამედზე მეტი ტყითაა დაფარული.

ეს პირობები გავლენას ახდენს სოფლის მეურნეობის პროფილსა და განვითარებაზე, რაც განისაზღვრება მცირემიწიანობითა და სავარგულთა თავისებური სტრუქტურით.

ამის გამო, აგრარულ წარმოებაში გამოიყენება მთელი ტერიტორიის 44%, სახნავს მთელი სასოფლო-სამეურნეო სავარგულის მხოლოდ 25% უკავია, სათიბ-სადოვრებს (ე.წ. ექსტენსიური ტიპის მიწებს) კი 65%-ზე მეტი.

ამის შედეგად ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით მოდის მხოლოდ 0.66 კა სასოფლო-სამეურნეო სავარგული და 0,17 კა სახნავი, რაც შესაბამისად 3-4-ჯერ და 5-6-ჯერ ნაკლებია ვიდრე რუსეთში, უკრაინაში და ბელორუსიაში.

საქართველოს ტერიტორიაზე აქტუალურად მიმდინარეობს ეროზიული პროცესები, (წყლისა და ქარისმიერ ეროზიას განიცდის მილიონ კა მეტი მიწის ფართობი, ხოლო ეროზირებულია 852 ათასი კა) რომლებიც იწვევს ნაყოფიერი მიწების დანაკარგს და შესაბამისად ეკონომიკური ეფექტის შემცირებას. აგრარული პროდუქციის ზრდის ერთ-ერთი მთავარი რეზერვა ქარისმიერი და წყლისმიერი ეროზიის შეჩერება, გვალვის მოქმედების შემცირება, დამლაშებული, ბიცი და ბიცობი ნიადაგების (რომლებიც 250 კა-ზე მეტს იკავებს) განაყოფიერება და სხვა.

ბუნებრივი ფაქტორები მჭიდრო კავშირშია ეკონომიკურ პირობებთან, რითაც განისაზღვრება სოფლის მეურნეობისადმი წაყენებული მოთხოვნები და საბაზრო მოტივაციები, ამასთან დაკავშირებით კი სპეციალიზაციის და კონცენტრაციის დონე, დარგობრივი და რეგიონალური კავშირები, მარკეტინგული სიტუაცია, ეკონომიკური მექანიზმის გამოყენების პირობები, სავარეო-ეკონომიკური კავშირები, სოციალური ურთიერთობები და სხვა.

საქართველოს მთიანი რეგიონების უმეტესობაში განსაკუთრებით აქტუალურია ეროზიული პროცესები, ასევე ამ რეგიონებისათვის დამახასიათებელია დემოგრაფიული პირობების გაუარესება, არ არის მაღალი სპეციალიზაციის დონე და შეადგენს 0,20-0,25, მაშინ როდესაც ღრმა სპეციალიზაციისათვის დამახასიათებელია 0,60-ზე მეტი სიდიდის კოეფიციენტი. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე სამთო რეგიონებში აგრარული წარმოების ოპტიმიზაცია ეკოლოგიური პირობების გათვალისწინებით მეტად საშუალო საქმეა.

სამთო რეგიონების ყოველი პექტარი მიწის სავარგულის შენარჩუნებისა და ინტენსიური გამოყენებისათვის აუცილებელია მათი რაციონალური და მკაცრად მიზნობრივი გამოყენება და დაცვა მავნე პროცესებისაგან.

ამით აცილებული იქნება სამთო რეგიონების სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების არასასურველი ტრანსფორმაცია.

საქართველო, სამთო სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი ყველაზე უნიკალური ქვეყანაა, რამეთუ მის საკმაოდ მცირე ტერიტორიაზე გვხვდება ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობების

საკმაოდ დიდი მრავალფეროვნება. აქვე გვხვდება ნიადაგებისა და კლიმატის თითქმის ყველა სახეობა. ბევრ სამთო რეგიონში დიდი დახრილობის ფერდობებისა და მიწის საფარვლების დანაწევრების გამო იხლუდება უნივერსალური მექანიზაციის საშუალებების გამოყენება, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს სოფლის მეურნეობის დარგების განვითარებას და მისი ეფექტიანობის ამაღლების შესაძლებლობებს, შესაბამისად ეკონომიკურ ღონესაც.

სამთო რეგიონებში ერთ მხრივ არსებობს მრავალმხრივი და მკვეთრად განსხვავებული ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობები, რომლებიც არასაკმაოდ არის გამოყენებული, მეორეს მხრივ კი არსებობს დიდი რეზერვები და შესაძლებლობები სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის.

ამასთან, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს სამთო რეგიონების, როგორც რეკრეაციული კომპლექსის ფუნქციის შემდგომ განმტკიცებას და აგროტურიზმის განვითარებას.

ყველა ეს პრობლემა-ეკონომიკური, ეკოლოგიური, დემოგრაფიული-კომპლექსურად შეიძლება კარგად აღიწეროს ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელით.

სამთო რეგიონის ეკონომიკური განვითარების მიუხედავად მნიშვნელოვანია ისეთი ფაქტორების გათვალისწინება, როგორიცაა გეოლოგიური პროცესების მიმდინარეობა, ტრადიციული დარგების აღორძინება, მოსახლეობის დასაქმება ახალი სამეურნეო თუ რეკრეაციული დარგებით. გეოლოგიური პროცესების გვეგმანომიური აღკვეთა გამოინახატება შეზღუდვებში ტყის ჩეხვაზე, მექანიზირებულ შრომაზე, მინერალური სასუქების გამოყენებაზე, სათეს კულტურებზე და სხვა.

სამთო რეგიონებისათვის მეტად მნიშვნელოვანია საინფორმაციო ბანკისა და მათი ინფორმაციული ტექნოლოგიური სისტემის დამუშავება. საინფორმაციო ბანკი მოიცავს ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ, დემოგრაფიულ, რეკრეაციულ და სხვა გარემოს შესახებ ამომწურავ ინფორმაციას. ეს კი საბოლოოდ საშუალებას მოგვცემს გავითვალთ სამთო რეგიონების სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ოპტიმალური სტრუქტურა.

სამთო რეგიონის აგრარული წარმოების ოპტიმალური განვითარების ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელი შედგება მიზნის ფუნქციისა (ეფექტიანობის კრიტერიუმი) და შეზღუდვებისაგან. შეზღუდვები, სამთო რეგიონში ეკონომიკურ და

ეკოლოგიურ პირობებსა და შესაძლებლობებს ასახავს, ხოლო კრიტერიუმად შერჩეულია-მოგების მაქსიმუმი, საერთო პროდუქციის მაქსიმუმი, სასაქონლო პროდუქციის მაქსიმუმი, დანახარჯების მინიმუმი და სხვა.

ძირითადი შეზღუდვები შემდეგი სახისაა:

- 1) სასოფლო-სამეურნეო სავაგულების ბალანსი;
- 2) სახნავი მიწის ფართობთა ბალანსი;
- 3) სასოფლო-სამეურნეო რესურსული პოტენციალის ბალანსი;
- 4) მეცხოველეობის საკვები ბაზის ბალანსი;
- 5) ბაზრის მოთხოვნათა ბალანსი.

ამასთან, აუცილებელია, რომ თითოეულ დარგში წარმოებული პროდუქცია არ შეიძლება იყოს არც შესაძლებელ მინიმუმზე ნაკლები და არც შესაძლებელ მაქსიმუმზე მეტი.

გარდა ამ შეზღუდვებისა სამთო რეგიონებისათვის აუცილებელია ეკოლოგიური შეზღუდვების გათვალისწინება:

- შეზღუდვა ეროზიის საწინააღმდეგო თესლბრუნვაზე;
- შეზღუდვა ტყის ჩეხვაზე;
- შეზღუდვა პირუტყვის ძოვებაზე;

-შეზღუდვა სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამოყენებაზე დახრილ და ეროზირებულ ფართობებზე;

-შეზღუდვა მინერალური სასუქების რაციონალურ გამოყენებაზე.

კონკრეტული სამთო რეგიონისათვის შეზღუდვების რაოდენობა შეიძლება გაიზარდოს ან შემცირდეს.

მოდელის მათემატიკური ფორმალიზაციისათვის შემოვიტანოთ შემდეგი აღნიშვნები:

$m \in M$ - რეგიონის ადმინისტრაციული ერთეულების სიმრავლე.

რეგიონის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები დაგვით ნაკვეთებად შეგვევი მასხაითებლების მიხედვით; ნიადაგის შედგენილობა, დახრილობა და ეროზირება. თუ ერთი მასხაითებელი მაინც განსხვავებულია მაშინ ეს ნაკვეთები ითვლებიან განსხვავებულად.

Nm, N -შესაბამისად ნაკვეთების ინდექსების სიმრავლე m ადმინისტრაციულ ერთეულში და რეგიონში.

$$(Nm = \{nm-1+1, \dots, nm\}, N = \cup Nm);$$

$$m=1$$

$x_{in} (i \in I, n \in N)$ - i -ური კულტურის მიერ n -ურ ნაკვეთზე დაკავებული მიწის ფართობი. I -სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ინდექსების სიმრავლე.

-5-

$Y_{jm} (j \in I_G, m=1, \dots, M)$ - j -ური სახეობის პირუტყვის სულადობა m -ურ ადმინისტრაციულ ერთეულში. I_G - მეცხოველეობის ინდექსების სიმრავლე.

$Z_r. (r \in R)$ - r -სახის რეკრეაციული საქმიანობისა და აგროტურიზმის მოცულობა.

R - მათი ინდექსების სიმრავლე.

მოცემულ აღნიშვნებში ამოცანის მათემატიკურ მოდელს ექნება შემდეგი სახე:

$$1) \sum_{i \in I} x_{in} \leq A_n$$

-სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ბალანსი ნაკვეთების მიხედვით, სადაც A_n - არის n -ური ნაკვეთის ფართობი.

$$2) \sum_{n \in Nm} \sum_{i \in I} b_{kin} x_{in} - \sum_{j \in I_G} c_{kjm} Y_{jm} \geq 0$$

-პირუტყვის საკვების ბალანსი m -ადმინისტრაციულ ერთეულში, სადაც b_{kin} - k -სახის საკვების გამოსავლიანობაა i -ური კულტურისაგან n -ურ ნაკვეთზე;

c_{kjm} - k -ური საკვების მოთხოვნილება;

$$3) \text{ა) } \sum_{n \in Nm} \sum_{i \in I} a_{pin} x_{in} + \sum_{j \in I_G} a_{pjm} Y_{jm} + u_{pm} \leq A_{pm}$$

-შრომითი რესურსებისა და ძირთადი საწარმოო ფონდების ბალანსი;

$$\text{ბ) } \sum_{n \in Nm} \sum_{i \in I} a_{p0in}^{\alpha} x_{in} \leq A_{p0m}^{\alpha}$$

- α -დახრილობის ნაკვეთზე მექანიზირებულ შრომაზე შეზღუდვა;

$$\text{გ) } \sum_{n \in Nm} \sum_{i \in I} a_{p0in}^{\beta} x_{in} \leq A_{p0m}^{\beta}$$

-ქ-ეროზიის ნაკვეთზე მექანიზირებულ შრომაზე შეზღუდვა;

$$\text{დ) } \sum_{m=1}^M u_{pm} + R_p - \sum_{r=1}^R a_{pr} z_r \geq 0$$

-p-სახის რეკრეაციულ და სამეწარმეო საქმიანობაზე შრომითი რესურსებსა და ძირითადი საწარმოო ფონდებზე შეზღუდვა;

სადაც $a_{pin}, a_{pjm}, a_{p0in}, a_{p0in}^{\beta}$ -პროგნოზირებული დანახარჯებია p-ური სახის რესურსისა ერთეული მოცულობის i, j-ურ დარგზე m-ადმინისტრაციულ ერთეულში;

a_{pr} - პროგნოზირებული დანახარჯებია p-ური სახის რესურსისა ერთეული მოცულობის r-სახის სამეწარმეო და რეკრეაციულ საქმიანობაზე;

$A_{pm}, A_{p0m}, A_{p0m}^{\beta}$ -p-ური სახის საწარმოო რესურსის მოცულობა m-ურ ადმინისტრაციულ ერთეულში;

U_{pm} -p-სახის გამოუყენებელი რესურსის მოცულობა m-ადმინისტრაციულ ერთეულში;

R_p -p-ური სახის რესურსის მოცულობა, რომელიც თავისუფალია სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობისგან;

$Nm \alpha$ - იმ ნაკვეთების ინდექსების სიმრავლე, რომელთაც გააჩნიათ α -დაზრილობა m-ადმინისტრაციულ ერთეულში;

$Nm \beta$ - იმ ნაკვეთების ინდექსების სიმრავლე, რომელთაც გააჩნიათ β -ეროზია m-ადმინისტრაციულ ერთეულში;

$$4) \sum_{n \in N} \sum_{i \in I} s_{in} x_{in} + \sum_{j \in J} s_{jm} Y_{jm} + \sum_{r \in R} s_r z_r \leq S$$

რეგიონის კაპიტალდაბანდებათა ბალანსი, სადაც s_{in}, s_{jm}, s_r -კაპიტალდაბანდების პროგნოზირებული დანახარჯები ერთეულ მოცულობაზე;

S-კაპიტალდაბანდების ლიმიტი;

$$5) \sum_{i \in I} k_i x_{in} / A_n \leq E_n$$

n-ურ ნაკვეთზე ეროზიის საწინაღმდეგო თესლბრუნვაზე შეზღუდვა, სადაც k_i -i-ური კულტურის მდგრადობის კოეფიციენტი ეროზიის მიმართ;

E_n -n-ური ნაკვეთის ეროზიის საწინაღმდეგო თესლბრუნვის მთლიანი კოეფიციენტი;

$$6) \text{ა) } \sum_{n \in N} \sum_{i \in I} v_{lin} x_{in} = V_l$$

-მემცენარეობის სასაქონლო პროდუქციის მოცულობა რეგიონში;

$$\text{ბ) } \sum_{n \in N} \sum_{i \in I} v'_{lin} x_{in} = V'_l$$

-მეცხოველეობის სასაქონლო პროდუქციის მოცულობა რეგიონში, სადაც v_{lin}, v'_{lin} -l-სახის სასაქონლო პროდუქციის გამოსავლიანობაა m-ადმინისტრაციულ ერთეულში;

$$7) \sum_{n \in N} \sum_{i \in I} x_{in} - \sum_{j \in J} y_{jm} + \sum_{r \in R} z_r = H_{km}$$

k-ური სახის სასუქის ბალანსი m-ადმინისტრაციულ ერთეულში;

$$8) \text{ა) } F_{im} \leq \sum_{n \in N} x_{in} \leq F'_{j im}$$

$$\text{ბ) } G_{jm} \leq y_{jm} \leq G'_{jm}$$

-მემცენარეობისა და მეცხოველეობის დარგებზე ორმხრივი შეზღუდვები;

$$9) \sum_{n \in N} b_{kn} x_{in} - \sum_{i \in I} c_{k0j} Y_{jm} \geq 0$$

-შეზღუდვა პირუტყვის ძოვებაზე, სადაც Nmn -სადოვრების ინდექსების სიმრავლე m -ურ ადმინისტრაციულ ერთეულში;

$$10) Q_q - \sum_{q \in Q} d_q z_r \geq 0$$

-სამეწარმო ან რეკრეაციულ საქმიანობაზე შეზღუდვა, სადაც d_q - q -ურ რესურსზე მოთხოვნა r -სახის საქმიანობისათვის;

Q_q -რეგიონში q რესურსის მოცულობა.

ცვლადების ნიშნულობები, რომლებიც აკმაყოფილებენ ჩამოთვლილ შეზღუდვებს წარმოადგენენ ამოცანის დასაშვებ ამოხსნებს. მათგან უნდა ავარჩიოთ ის ამოხსნა, რომელზედაც მიზნის ფუნქცია (მოგების მაქსიმუმი) მიიღებს მაქსიმალურ მნიშვნელობას. მიზნის ფუნქციას აქვს შემდეგი სახე:

$$Z = \sum_{n \in N} \sum_{i \in I} x_{in} + \sum_{j \in J} Y_{jm} + \sum_{r \in R} z_r$$

სადაც :

I_n - n -ნაკვეთზე i -ური კულტურის ერთეული მოცულობისაგან მიღებული მოგება;

I_{jm} - m -ურ ადმინისტრაციულ ერთეულში j -ური სახის ერთეული სული პირუტყვისაგან მიღებული მოგება;

I_r - r -სახის სამეწარმო საქმიანობის ერთეულისაგან მიღებული მოგება.

შემუშავებული მათემატიკური მოდელი მიეკუთვნება წრფივი მოდელის სფეროს. მისი პრაქტიკული რეალიზაციისათვის საჭიროა საიმედო საწყისი ინფორმაცია. საწყისი ინფორმაცია მოიცავს ფაქტობრივად რეგიონის ეკონომიკური და ბუნებრივი გარემოს მახასიათებლებს. გათვლების შედეგად მივიღებთ რეგიონის განვითარების ოპტიმალურ სტრუქტურას.

მიღებული შედეგების ანალიზის საფუძველზე დამუშავდება შემდეგი სტრატეგიული სისტემები:

- 1) საძოვო სოფლის მეურნეობის ეკონომიკური ზრდის სტრატეგია;
- 2) საძოვო სოფლის მეურნეობის ცალკეული დარგების გაძლიერების ზონალურ-დოფერენცირებული ტექნოლოგიური სისტემა, მისი ცალკეული ელემენტების მოდიფიკაციების შექმნით;
- 3) საძოვო რეგიონების სასურსათო უსაფრთხოების დოფერენცირებული პროგრამა;
- 4) საძოვო რეგიონებში ინვესტიციების მოზიდვისა და გამოყენების ეკონომიკური მექანიზმი და მისი რეალიზაციის რეკომენდაციები;
- 5) რეკრეაციული საქმიანობისა და აგროტურიზმის განვითარების პროგრამა;
- 6) საძოვო რეგიონებში აგრარული წარმოების პროგრესული მოდელი და მისი ფუნქციონირების ტექნიკურ-ეკონომიკური პარამეტრები.

Optimization of Agrarian Production Mountainous Regions with Consideration of Ecological Conditions

O.Keshelashvili

Doctor of Economic Sciences,
Professor, academician.

M.Nikoleishvili

Candidate of Economic Science

Abstract **(Internet Version)**

Optimal development of mountainous agriculture is strategic prior direction for all mountainous countries in the world.

Actuality and necessity of above mentioned problem's study is demand of the world globalization, which itself rises production optimization, rationalization, integration and use of economic combined mechanism for its provision, expanding and effective saturation.

Georgia is one of the unique countries for mountainous agriculture, as on its rather small territory there maybe met variety of natural economic conditions: plough land with 3° slope is 62,9%, erosion is actual which prevent development of agricultural branches and possibilities of their efficiency, and consequently the level of economy.

Besides, great attention should be mentioned on further development of recreational complex function and agro tourism.

All these problems (economic, ecologic and demographic) can be described by economic-mathematic model which consists of aim function (criteria of efficiency) and limits. Limits reflect economic and ecological conditions and possibilities in mountainous regions, and as for criteria-if has been selected-maximum profit.

Analyses of practical realization of this model will give us possibility to define optimal structure of mountainous regions' development and dynamics of economic and ecological processes development.

ევროკრიზისი და მისი დაძლევის პერსპექტივები

ავთანდილ ლაფაჩი

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი

რევაზ ილაშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი

რეფერატი

(ინტერნეტული ვერსია)

ევროპის საეკონომიკური ურთიერთობების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საფრანგეთის ვალი იტალიასა და ესპანეთისადმი შეადგენს 731 მლრდ დოლარს, თავის მხრივ ესპანეთის დავალიანება პორტუგალიისა და გერმანიის მიმართ შეადგენს - 58 და 238 მლრდ. დოლარს, ხოლო მისი მთლიანი ვალი 1,1 ტრილიონ დოლარს აჭარბებს. მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ უმუშევრობამ ესპანეთში 20%-ს გადააჭარბა. თანხის აბსოლუტური მოცულობით ყველაზე დიდი ვალი აქვს იტალიას - 1,4 ტრილიონი დოლარი, მხოლოდ საფრანგეთისადმი იტალიის ვალი საფრანგეთის საერთო შიდა პროდუქტის 20%-ს უტოლდება. ამ გარემოებებიდან გამომდინარე ევროკავშირის საბჭომ ფინანსთა მინისტრების დონეზე მიიღო გადაწყვეტილება და შექმნა საერთაშორისო ანტიკრიზისული ფონდი 750 მილიარდი ევროს მოცულობით.

ევროზონის კარდინალური რეფორმის გარეშე ევროპის კრაზი გარდაუვალია და ევროს გაქრობა ელის, თუ ევროკავშირი დღევანდელ ინსტიტუციონალურ პრობლემებს არ მოაგვარებს და მსოფლიო, ეკონომიკური კრიზისის ახალ ფაზაში გადავა.

ევროკრიზისიდან გამოსვლის საუკეთესო საშუალებაა ერთიანი ევროპული ბიუჯეტის შექმნა, რადგანაც წინააღმდეგ შემთხვევაში ევრო ბრუნვიდან გაქრება. ერთიან ვალუტას არ შეუძლია არსებობა ერთიანი ფისკალური და საბიუჯეტო პოლიტიკის გარეშე, რომლის ფორმირებისთვის ჯერ რეალური ნაბიჯები გადადგმული არ არის,

მ

სოფლიო ფინანსურმა კრიზისმა მოიცვა, რომელიც ამერიკის შეერთებული შტატების იპოთეკურ ბაზარზე შექმნილმა დისპროპორციებმა წარმოშვა. განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაში ევროპა აღმოჩნდა. ევროპის ქვეყნები თავს ვეღარ ართმევენ საეკონომიკური ურთიერთობებს და კრიზისიდან გამოსვლის გზებს ეძებენ, თუმცა ევროპის ქვეყნებში ფინანსური თუ საბანკო კრიზისი ჯერ კიდევ 80-90-იან წლებში დაიწყო. ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნებში, როგორცაა შვედეთი და ფინეთი, საბანკო კრიზისმა პიკს მიაღწია 1991-1993 წ.წ. სწორედ მაშინ, როდესაც მათ წინაშე გაჩნდა პრობლემური ბანკების დარეგულირების საკითხი. ამ ქვეყნებში 1994-1995 წ.წ. გატარებულ რიგ ღონისძიებათა შედეგად, მიღწეულ იქნა საბანკო სექტორის გაჯანსაღება, რითაც 1996 წელს საბანკო მომსახურების ბაზარზე სიტუაცია საერთოდ ნორმალისებული იქნა. ამ ქვეყნების გამოცდილების ანალიზი საინიშნაო სამამულო საბანკო სექტორისათვის, რამდენადაც კრიზისის მიზეზები მსგავსია ჩვენი ქვეყნისა. საბანკო კრიზისის გაჩენის მიზეზი პირველყოვლისა უნდა ვეძებოთ ეკონომიკის დაუბალანსებულობაში, რაც მისი ცალკეული სექტორებისადმი მკაცრ სახელმწიფო დარეგულირებას მოჰყვა, რიგი დარგების სუბსიდირება. (განსაკუთრებით მშენებლობის).

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ისეთი ქვეყნის ბანკების კრიზისის დაძლევის გამოცდილება, როგორც ესპანეთია, სადაც პრობლემური ბანკების ლიკვიდაციის საქმეში სანაციის ფორმების, მეთოდების რეალიზაციისას

განსაკუთრებული როლი შეასრულა ქვეყნის ცენტრალურმა ბანკმაც. საბანკო კრიზისი მათთან 1978-1988 წწ. დაიწყო და იმ დროისათვის სისტემაში 112 ბანკი იყო, 85 საშემანახველო საღარო, და 152 საკრედიტო კოოპერატივი. ცალკეულ ბანკებს პრობლემების გაჩენისთანავე, როგორც წესი, უპრობლემოდ შეინყვიდნენ მსხვილი ბანკები და ამით პრობლემებიც წყდებოდა. ესპანეთის ეკონომიკის ლიბერალიზაციისა და მისი ევროპულ ფინანსურ გარემოში ინტეგრაციის გამო, კომერციულ ბანკებს გაუჩნდათ სისტემური ხასიათის პრობლემები. საბანკო კრიზისის გადასალახავად 1978 წელს შემუშავდა განსაკუთრებული ზომები და შეიქმნა სპეციალური ინსტიტუციონალური მექანიზმი, კერძოდ, ესპანეთის ბანკს მიენიჭა უფლება კრიზისული საკრედიტო დაწესებულების მიმართ განეხორციელებინა „ინტერვენცია“ ე.ი. იქ დაინიშნებოდა რწმუნებული პირი, რომელიც შეამოწმებდა და მოიწონებდა ბანკის მმართველთა საბჭოსა და აქციონერთა კრების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს. რწმუნებულს ჰქონდა „ვეტოს“ უფლება და ამიტომ საკრედიტო დაწესებულების ხელმძღვანელთა ყველა გადაწყვეტილება, რომელსაც რწმუნებული პირი არ მოიწონებდა, ბათილად ჩაითვლებოდა. ეს იყო პრობლემური ბანკის საქმიანობაზე კონტროლის პასიური ფორმა. ამასთან ერთად, ესპანეთის ბანკს, ასევე გააჩნდა აქტიური კონტროლის განხორციელების უფლებაც, რაც ახალი დროებითი ხელმძღვანელების დანიშვნაში და ამასთან დაკავშირებით ძველი ხელმძღვანელობის უფლებამოსილებათა დროებით შეწყვეტაში გამოიხატებოდა.¹

1977 წელს, ბანკებისათვის ფინანსური დახმარების აღმოჩენის მიზნით, შეიქმნა დეპოზიტების გარანტირების ფონდი. 1978 წელს კი—საბანკო კორპორაცია. ცოტა მოგვიანებით, 1980 წელს საკრედიტო კოოპერატივებისათვის, ხოლო 1982 წელს — შემნახველი საღაროებისათვის, დეპოზიტების გარანტირებული ფონდი შეიქმნა. ამ ფონდის ამოცანას წარმოადგენდა მენაბრეთათვის კანონით გარანტირებული თანხების გაცემა (იმ შემთხვევაში თუ შეჩერებული იქნებოდა გადახდები ან მოხდებოდა საკრედიტო ორგანიზაციების ლიკვიდირება) და საბანკო სისტემებისადმი შენარჩუნება ნდობის უზრუნველყოფა. ერთდროულად ესპანეთის ბანკს მინიჭებული ჰქონდა რიგი ადმინისტრაციული ფუნქცია, რაც მას უფლებას ანიჭებდა ჩაბმულიყო ბანკის ოპერატიულ საქმიანობაში. 1978 წელს ეროვნული საბანკო სისტემა ღია გახდა უცხოური ბანკებისათვის, რომლებიც დაინტერესდნენ კრიზისული ბანკების შექმნით, რადგან თავად მათ სამ ფილიალზე მეტის უფლება არ ჰქონდათ. ამას გარდა, მათ ეროვნულ ვალუტაში დეპოზიტზე მკაცრი ლიმიტი უწესდებოდათ.

ფინანსური დახმარების პირობით ფონდი კრიზისულ ბანკებს კრედიტს უპროცენტოდ, ხანგრძლივი ვადით სთავაზობდა. საერთოდ, ასეთი კრედიტებისათვის ფონდმა გასცა 3,5 მილიარდი დოლარი. მისი დანახარჯები შეადგენდა სხვაობას კრედიტის საბაზრო ღირებულებასა და რეალურ საპროცენტო განაკვეთს შორის. ამ დანახარჯებმა შეადგინა 700 მლნ. დოლარი. ამას გარდა, მნიშვნელოვანი თანხები უბრალოდ ირიცხებოდა ბანკში იმისათვის, რომ ამ ბანკს დასახელებული ხასხსრები მოგებინ ბიზნესში დაეხმებინა. ფაქტიურად ეს იყო ფონდის პირდაპირი წაგება. ფონდის საერთო ხარჯებმა ხანიერებასა და ლიკვიდობაში ბანკის კრიზისულ წლებში 3,9 მილიარდი დოლარი შეადგინა.

საერთო ფინანსური შედეგები დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში გატარებული ანტიკრიზისული ღონისძიებების შედეგად იმაზე მეტყველებენ, რომ საკრედიტო

¹ Competition and Controls in Banking. Alhadeff, David A. Berkeley – Los Angeles, University of California press, 1988, p 45

ორგანოზაციების სანაცია მნიშვნელოვან დანახარჯებს მოითხოვს. ესპანეთში კრიზისის მთელი პერიოდის მანძილზე კრიზისიდან თავის დაღწევის ღონისძიებებზე გაწეულმა დანახარჯებმა მშპ-ს 2% შეადგინა, – ნორვეგიაში მხოლოდ 1991 წელს ასევე მშპ-ს 2%, – ფინეთში 1992 წელს – 5%, – შვედეთში 1992 წელს მშპ-ს 2,4%.²

ასეთი მცდელობებისა და უამრავი ანტიკრიზისული ღონისძიებების გატარების მიუხედავად ევროპის ქვეყნები დღესდღეობით გაცილებით მძიმე კრიზისულ მდგომარეობაში იმყოფებიან.

ევროპის საგალო ურთიერთობების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საფრანგეთის ვალი იტალიასა და ესპანეთისადმი შეადგენს 731 მლრდ დოლარს, თავის მხრივ ესპანეთის დავალიანება პორტუგალიისა და გერმანიის მიმართ შეადგენს – 58 და 238 მლრდ. დოლარს, ხოლო მისი მთლიანი ვალი 1,1 ტრილიონ დოლარს აჭარბებს. მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ უმუშევრობამ ესპანეთში 20%-ს გადააჭარბა. თანხის აბსოლუტური მოცულობით ყველაზე დიდი ვალი აქვს იტალიას – 1,4 ტრილიონი დოლარი, მხოლოდ საფრანგეთისადმი იტალიის ვალი საფრანგეთის საერთო შიდა პროდუქტის 20%-ს უტოლდება. ამ გარემოებებიდან გამომდინარე ევროკავშირის საბჭომ ფინანსთა მინისტრების დონეზე მიიღო გადაწყვეტილება და შექმნა საერთაშორისო ანტიკრიზისული ფონდი 750 მილიარდი ევროს მოცულობით.

ევროზონის ქვეყნები შემოფოთებულნი არიან არა მარტო საბერძნეთის, არამედ მთლიანად ევროპის მდგომარეობით, კერძოდ, უახლოეს პერსპექტივაში საბერძნეთის ფინანსური პრობლემები ესპანეთისა და პორტუგალიაზეც გავრცელდება და მან შეიძლება ბულგარეთი, რუმინეთი და სერბეთი მოიცვას, რადგანაც ამ ქვეყნებში საბერძნეთის მრავალი ბანკი არის განთავსებული. საბერძნეთის ფინანსური კრიზისი და მისი დეფიციტი მსოფლიოში დიდ შემოფოთებას იწვევს. ევროპელ ინვესტორებს განსაკუთრებით ესპანეთი ადარდებს, რადგანაც 2009 წელს ევროზონის საერთო შიდა პროდუქტის 8,5% სწორედ ესპანეთმა შექმნა, საბერძნეთის ანალოგიური მაჩვენებელი 2%-ს არ აღემატება, პორტუგალიისა კი მხოლოდ 1,5%-ს აღწევს. სტენლი ფიშერის აზრით, ევროპის ეკონომიკური კრიზისი ისრაელსაც ემუქრება.

ევროზონის კარდინალური რეფორმის გარეშე ევროპის კრაზი გარდაუვალია და ევროს გაქრობა ელის, თუ ევროკავშირი დღევანდელ ინსტიტუციონალურ პრობლემებს არ მოაგვარებს და მსოფლიო, ეკონომიკური კრიზისის ახალ ფაზაში გადავა. ამ ფაზას ობიექტურად განაპირობებს მსოფლიოს მთელი რიგი განვითარებული ინდუსტრიული ქვეყნების უპრეცედენტო სახელმწიფო დავალიანებები.

მსოფლიოს ძირითადი კაპიტალის ბაზრებს მომავალი 100 წლის მანძილზე უდიდესი კრიზისი ელის, რადგანაც ევროკავშირი უმძიმეს მდგომარეობაში ჩავარდნილ ყველა ქვეყნის ვალების მომსახურებას ვერ უზრუნველყოფს და დეფოლტები გარდაუვალია. დღეისათვის სახელმწიფო ვალის პრობლემებს ბევრი ქვეყანა განიცდის, ყველაზე მძიმე მდგომარეობა ბერძნებს, ესპანელებს, პორტუგალიელებს და იტალიელებს აქვთ. ევროკავშირის დამატებითი ზომების მიღება მოუწევს, რათა ბაზარზე შემდგომი ჩავარდნები თავიდან აიცილოს. ამ მდგომარეობიდან საუკეთესო გამოსავალია ევროპის ცენტრალური ბანკის მიერ პრობლემური ქვეყნების სახელმწიფო ობლიგაციებში სახსრების მიმართვა, მაგრამ შესაძლებელია, რომ ევრო ყველა ქვეყანას არ ევოს.

საბერძნეთში გადასახადების გაზრდა პრობლემებს ვერ გადაწყვეტს, რადგანაც გადასახადების გადაუხდელობა მოსახლეობის ცხოვრების წესად იქცა და

² Sinkley J. F. Jr. Commercial Bank Financial Management in the Financial- Services Industry
_4 ed. NY. Macmillam Publ, 1992 p. 89

მდიდარი ბერძნები თავიანთ აქტივებს ლონდონში უძრავი ქონების შექენით აზღვევენ. ძვირადღირებული სახლების შექენით ბერძნები თავიანთ ფულს საკუთარი ქვეყნის პრობლემებისაგან იხსნიან.

სუვერენული დეფოლტები კიდევ არაფერია, ევროკავშირს უფრო ღრმა კრიზისი ელოდება წინ და უფსკრულში გადაჩეხვის საფრთხე ემუქრება. ჯერ კიდევ 1918 წ. ოსვალდ შპენგლერმა გამოაქვეყნა ფილოსოფიური ნაშრომი „ევროპის დიასი“, სადაც განხილულია ევროპული კულტურის მომავლის საკითხი. იაპონიის ბანკმა ფინანსური სისტემის გადასარჩენად 2 ტრილიონი იენი გამოყო. ექსპერტების აზრით, ჩრდილოეთ კორეას ეკონომიკური დახმარება ესაჭიროება და ის ჩინეთს იმედზეა, მაგრამ წინასწარ არავინ არ იცის, რა ელის თავად ჩინეთს, რადგანაც უახლოესი ერთი წლის მანძილზე მისი ეკონომიკური ზრდის ტემპი შენელებია, რაც განპირობებული იქნა ქვეყნის უძრავი ქონების ბაზარზე საფონდო და სასაქონლო ფასების დაწევით.

ევროპის მიერ საბერძნეთისათვის შემუშავებული ეკონომიის გეგმა აბსოლუტურად განუხორციელებელია, რადგანაც საბერძნეთის დანახარჯების ძირითად ნაწილს თავდაცვის ბიუჯეტი შეადგენს, რომლის შემცირებაც არ განიხილება. დღეისათვის ევროზონა უარს აცხადებს ერთადერთ სწორ და ქმედით გადაწყვეტილების მიღებაზე – ევროპული ფასიანი ობლიგაციების გამოშვებასა და მათი დახმარებით ევროპის სახელით სესხებზე. ეს არის ერთადერთი გადაწყვეტილება, რომელსაც ვალის შემცირება შეუძლია. ეკონომიკური ზრდის განახლების მილოდინში, ვიდრე ეკონომიის ზომები იმოქმედებს, ფინანსური კატასტროფის თავიდან აცილებაა აუცილებელი. იმისათვის, რომ თავიდან ავიცილოთ კატასტროფა საჭიროა ფულადი სესხები, ხოლო საიმედო მსესხებლად კი მხოლოდ ევროკავშირი შეიძლება გამოვიდეს, მაგრამ ამ მიმართულებით ბოლო ორი წლის მანძილზე თითქმის არაფერი არ განხორციელებულა. თავიდან მსოფლიოში წარმოიშვა მცირე ამერიკული იბოთეკური კრიზისი, რომელიც გაანგარიშებით მხოლოდ 10 მლრდ დოლარი შეიძლება დამჯდარიყო, მაგრამ ეს კრიზისი შემდგომში თანდათანობით მსოფლიო საბანკო კრიზისში გადაიზარდა, რომელიც უკვე 500 მლრდ დოლარი ღირდა. უმოქმედობამ ყველაფერი გადასახადების გადამხდლებს დააკისრა და შედეგად დაიწყო სახელმწიფო ვალების კრიზისი, რომელსაც 7-8 ტრილიონი დოლარი შეადგინა.

ევროკრიზისიდან გამოსვლის საუკეთესო საშუალებაა ერთიანი ევროპული ბიუჯეტის შექმნა, რადგანაც წინააღმდეგ შემთხვევაში ევრო ბრუნვიდან გაქრება. ერთიან ვალუტას არ შეუძლია არსებობა ერთიანი ფისკალური და საბიუჯეტო პოლიტიკის გარეშე, რომლის ფორმირებისთვის ჯერ არ არის გადადგმული რეალური ნაბიჯები, აქედან გამომდინარე მომავალ 2-3 წელიწადში ან უფრო ადრეც ევროკავშირი დაიშლება, რადგანაც კრიზისი ჯერ მხოლოდ ახლა იწყება, ვინაიდან მსოფლიოში სახელმწიფოების ვალები იზრდება და რესცესიაც სახეზეა. ეს არ უნება ჩინეთს, ინდოეთს და აზიას, თუმცა ევროპაში, აშშ-სა და იაპონიაში ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის წევრ ყველა ქვეყანაში კრიზისია.

ევროპას ჯერ კიდევ აქვს შანსი კრიზისი გამოიყენოს როგორც საშუალება ყველაფრის გასაუმჯობესებლად და მისთვის ერთადერთი გამოსავალია არა „ნაკლები ევროპა“ არამედ „მეტი ევროპა“.

მსოფლიოს ექსპერტები აუცილებლად გადაამოწმებენ პოლიტიკოსების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს, რომლებმაც თითქმის არაფერი არ გააკეთეს საფრანგეთის, პორტუგალიის, ესპანეთის და საბერძნეთისათვის, რის შედეგადაც აღნიშნულ ქვეყნებში უახლოეს მომავალში სახელმწიფო ვალის ზრდის ტენდენცია იქნება შენარჩუნებული.

Eurocrisis and the prospects of its overcoming

Avtandil Lapachi

Candidate of Economic Sciences

Revaz Ilashvili

Candidate of Economic Sciences

Abstract

(Internet Version)

The Eurozone countries are disturbed by the tendency of growth of state debts which is observed lately. Big state debts have Greece, Spain, Portugal. The absolute sum of state debt of Italy has made 1, 4 trillion dollars and its debt of France has made 20 % internal national produce of France. Because of great volume of debts the European Union has created the International anti-recessionary fund in volume 750 billion Euro.

Without cardinal reforms the crash of Europe and its currency - Euro is inevitable. If the European Union does not solve this problem, the world's economic crisis will pass into the new phase.

One of the ways of overcoming of crisis is the direction of means for the state bonds of the problem countries by Central bank of Europe, but it is possible that the Euro will not suffice for all countries. The second way of overcoming of crisis is the creation of the uniform European budget as the uniform currency cannot exist without the uniform fiscal and budgetary policy and for which the real steps are not undertaken yet.

მსხვილფენა რქოსანი მესაქონლეობის განვითარების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები სამცხე-ჯავახეთის მხარეში

გურამ გველესიანი

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი,

მიხეილ ოქროშელიძე

მაგისტრი

რეფერატი

(ინტერნეტული ვერსია)

სტატიაში განხილულია მეცხოველეობაში არსებული მდგომარეობა, 2000 -2008 წლის სტატისტიკური მონაცემებზე დაყრდნობით. შემოთავაზებულია საფურავე მარცვლეულის ნათესების ფართობების და მათი პროდუქტიულობის ანალიზი დინამიკაში. მოცემულია აგრეთვე მსხვილფენა რქოსანი პირუტყვის რაოდენობრივი მაჩვენებლები და სტრუქტურა, დარგის ეფექტურობა და პროდუქტიულობის დონე.

გამოვლენილია დარგში არსებული პრობლემები, და მოცემულია მათი გადაჭრის გზები.

სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის სოფლის მეურნეობაში დიდ როლს ასრულებს მეცხოველეობა, კერძოდ, მესაქონლეობა. მიუხედავად შექმნილი სირთულეებისა, რეგიონში მაინც არ შენელებულა ინტერესი ამ დარგისადმი, რაც იმითაა განპირობებული, რომ იგი მეკარტოფილეობასთან ერთად შემოსავლის ძირითადი წყაროა. მესაქონლეობის განვითარება წარმოდგენილია საკუთარი წარმოების საკვები ბაზის გარეშე. საკვები ბაზა რეგიონში ძირითადად წარმოდგენილია ბუნებრივი საკვები სავარგულებით, თუმცა მათ გაუმჯობესებას და მოსავლიანობის ამაღლებას სათანადო ყურადღება არ ექცევა.

რეგიონში ნაკლები ყურადღება ექცევა შეზღუდული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ეფექტური გამოყენებას. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით, 2006-2008 წლებში სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ფართობი შემცირდა 54-დან 52 ათას ჰა-მდე (3,7%-ით), მათ შორის სახნავისა 39-დან 33 ათას ჰა-მდე (15,4%-ით), აქედან დამუშავებაში მყოფი მიწის ფართობი შემცირებულია 33-დან 26 ათას ჰა-მდე (21,2%-ით), დაუშვებელი კი პირიქით, მატულობს 6-დან 7 ათას ჰა-მდე (16,7%-ით). ეს მაჩვენებელი გაცილებით მაღალი იყო 2007 წელს – 11 ათასი ჰა. ამავე პერიოდში სათიბებისა და საძოვრების ფართობი გაზრდილია 14-დან 18 ათას ჰა-მდე (28,6%-ით), მრავალწლიანი ნარგავებისა – 1,2%-ით. როგორც ჩანს, რეგიონში ადგილი აქვს ინტენსიური სავარგულის ნაკლებ ინტენსიურ სავარგულში გადასვლას, რაც არასასურველია.

რეგიონში პირუტყვის საკვები ბაზის ფორმირებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ერთწლიანი და მრავალწლიანი საკვები კულტურების წარმოებას. სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით, 2000 წელს ერთწლიანი კულტურების ნათესმა ფართობმა შეადგინა 15,0 ათასი ჰა, მრავალწლიანი კულტურების – 5,6 ათასი ჰა. ეს მაჩვენებლები 2008 წელს შესაბამისად შემცირდა 0,2 და 1,2 ათას ჰა-მდე, ანუ 75,0 და 4,7 ჯერ. იმავე პერიოდში, ერთწლიანი ბალახების საშუალო მოსავლიანობა გაზრდილია 0,9-დან 2,7 ტონამდე (3,0 ჯერ), მრავალწლიანი ბალახების – 2,3-დან 4,9 ტონამდე (2,1 ჯერ). რეგიონში ერთწლიანი ბალახების გაცილებით მაღალი მოსავლიანობა დაფიქსირდა 2007 წელს – 4,7 ტონა. იგი მნიშვნელოვნად ნაკლები იყო 2000 წელს – 0,7 ტონა. მრავალწლიანი ბალახების

მხრივ გაცილებით მაღალი იყო მოსავლიანობა 2008 წელს – 4,7 ტონა, მაშინ, როცა 2001 წელს – 2,1 ტონა შეადგინა. საკვლევ პერიოდში, როგორც ერთწლიანი (2,9 ტონა), ისე მრავალწლიანი ბალახების მოსავლიანობის მხრივ (2,9 ტონა) რეგიონი თითქმის არ ჩამოუვარდება საქართველოს საშუალო მაჩვენებლებს – 3,0 და 2,8 ტონა. მიუხედავად მოსავლიანობის ზრდისა, ნათესი ფართობების შემცირებამ 2000-2008 წლებში საბოლოოდ განაპირობა ერთწლიანი ბალახების წარმოების შემცირება 13,1-დან 0,4 ტონამდე (32,7-ჯერ) და მრავალწლიანი ბალახებისა 9,4-დან 6,0 ტონამდე (36,2%-ით).

საკვები მარცვლეული კულტურებიდან რეგიონში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ქერის წარმოებას. 2000 წელს ქერის ნათესმა ფართობმა შეადგინა 13,9 ათასი ჰა, 2008 წელს კი იგი შემცირდა 10,4 ჰა-მდე, ანუ 25,2%-ით. სამაგიეროდ, საშუალო მოსავლიანობა გაიზარდა 2-ჯერ (1,2-დან 2,4 ტონამდე). საკვლევ პერიოდში რეგიონი ქერის საშუალო მოსავლიანობით (1,7 ტონა) არააუ ჩამორჩება საქართველოს საშუალო მაჩვენებელს, არამედ აღემატება კიდევ (1,5 ტონა). ანალიზმა გვიჩვენა, რომ რეგიონში ქერის მოსავლიანობის უპირატესმა ზრდამ ნათესი ფართობის შემცირებასთან შედარებით უზრუნველყო მისი წარმოების გადიდება 2000 წელს 12,2 ტონიდან 2008 წელს 24,6 ტონამდე (2,0-ჯერ).

რეგიონში საკვები კულტურების წარმოებისა და მოსახლეობის მეცხოველეობის პროდუქტებით დაკმაყოფილებაში სერიოზული პრობლემებია. კერძოდ, ჩამოყალიბების პროცესში მყოფ ფერმერულ მეურნეობებს ჯერ-ჯერობით არ აქვთ მატერიალურ-ტექნიკური შესაძლებლობები, რათა განახორციელონ საჭირო აგროზოოტექნიკური ღონისძიებები. არ ინერგება მარტივი ხასიათის მცირე მინდვრიანი და საკვები თესლბრუნვაც კი. ფინანსური პრობლემების გამო, მათ აკლიათ მინერალური სასუქები, პერბიციდები, შხამქიმიკატები. პირად მეურნეობებში საწარმოო პროცესები ატარებს ექსტენსიურ ხასიათს, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის დეფიციტის გამო ჭინარდება სამუშაოების აგროვადებში შესრულება, რაც, თავის მხრივ, უარყოფითად მოქმედებს საკვები და სასურსათო კულტურების მოსავლიანობაზე. სარწყავი სისტემის უმოქმედობის გამო სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები ვერ იძლევიან სათანადო უკუგებას. სრულიად მომლიძია მეთესლეობა და სანაშენე საქმის წარმოება. მთლიანად უგულვებელყოფილია სილოსის, სენაჟის და ბალახის ფქვილის წარმოება, არ მუშაობს კომბინირებული საკვების ქარხნები, პირუტყვი ვერ იღებს შეწონასწორებულ ულუფას. ყოველივე ამან უარყოფითად იმოქმედა დარგის განვითარებაზე (ცხრილი 1).

ცხრილი 1

მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის სულადობა და სტრუქტურა

	წლები					2008 წ. %	
	2000	2005	2006	2007	2008	2000	2005
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის სულადობა სულ	98,6	92,6	121,0	101,6	88,6	89,8	95,7
მ.შ. ფური	59,0	57,8	60,4	54,8	49,5	83,9	85,6
ფურების ხეჯდრითი წილი მთლიან სულადობაში, %	59,8	62,4	49,9	53,9	55,9	-	-

წყარო: საქართველოს სოფლის მეურნეობა. სტატისტიკური პუბლიკაცია 2008. თბ., 2009, გვ. 6

ცხრილიდან ჩანს, რომ 2000-2008 წლებში რეგიონში პირუტყვის საერთო სულაღობა და მათ შორის ფურებისა ხასიათდება შემცირების ტენდენციით (89,8 და 83,9%). გაცილებით ნაკლებია კლებადობა 2005-2008 წლებში. პირუტყვის საერთო სულაღობაში ფურების ხვედრითი წილი მერყეობს 49,9-62,4%-ის ფარგლებში. ვფიქრობთ, ასეთი სტრუქტურა ხელს შეუწყობს ჯოგის ნორმალურ აღწარმოებას.

მეცხოველეობის საწარმოებში სამურნეო საქმიანობის ერთ-ერთი საშუალო მაჩვენებელია პირუტყვის პროდუქტიულობა, რომელიც თავის მხრივ დიდ გავლენას ახდენს პროდუქციის წარმოების საერთო დონეზე.

ანალიზმა გვიჩვენა, რომ საქართველოში 2008 წელს 2000 წელთან შედარებით ერთი ფურის საშუალო წლიური წველადობა გაზრდილია 27,6%-ით. სამცხე-ჯავახეთში ეს მაჩვენებელი გაცილებით მაღალია რესპუბლიკურ მაჩვენებელთან შედარებით, თანაც იგი ხასიათდება ზრდის ტენდენციით, 2008 წელს 2000 და 2005 წელთან შედარებით შესაბამისად მატულობს 24,9 და 18,5%-ით. ნამატის გამოსავლიანობის მიხედვით რეგიონს გაცილებით დაბალი მაჩვენებლები აქვს რესპუბლიკასთან შედარებით (ცხრილი 2).

ცხრილი 2

მსხვილი რქოსანი პირუტყვის პროდუქტიულობა და პროდუქციის წარმოება

1	2	წლები					2008 წ. %	
		2000	2005	2006	2007	2008	2000	2005
საქართველო								
ფურის საშუალო-წლიური მონაწველი ნამატის გამოსავლიანობა 100 ფურზე	კგ სული	935 87	1040 90	960 78	1170 82	1193 87	127,6 100,0	114,7 96,7
სამცხე-ჯავახეთი								
ფურის საშუალო-წლიური მონაწველი ნამატის გამოსავლიანობა 100 ფურზე	კგ სული	1110 82	1170 84	1075 75	1450 80	1387 85	124,9 103,6	118,5 100,0
საქართველო								
რძის წარმოება	ათ.	604,5	737,0	598,8	616,9	687,9	113,8	93,3
ხორცის წარმოება	ტ.	48,3	46,4	83,0	31,3	25,1	52,0	54,1
სამცხე-ჯავახეთი								
რძის წარმოება	ათ.	56,3	67,5	74,8	80,4	74,7	132,7	110,7
ხორცის წარმოება	ტ.	9,2	8,3	5,9	6,7	4,6	50,0	56,1

წყარო: საქართველოს სოფლის მეურნეობა. სტატისტიკური პუბლიკაცია 2008. თბ., 2009, გვ. 75,78

რეგიონში, მიუხედავად ფურების სულადობის შემცირებისა პროდუქტიულობის ზრდის კვალობაზე რძის წარმოება 2008 წელს 2000 და 2005 წელთან შედარებით შესაბამისად გაზრდილია 32,7 და 10,7%-ით. ხორცის წარმოება (დაკლული წონით) კი შემცირებულია სანახევროდ – 50,0 და 56,1%-ით. საქართველოში საკვლევე პერიოდში რძის წარმოების საერთო ბალანსში რეგიონის ხვედრითი წილი შეადგენს 9,3-13,0%-ს. გაცილებით მაღალია რეგიონის წილი ამ მხრივ ხორცის წარმოებაში – 19,0-21,4%.

მესაქონლეობის პროდუქციის წარმოება რეგიონში გაცილებით მეტი იქნებოდა, რომ არა პირუტყვის დაცემა. სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით, საქართველოში 2000-2008 წლებში სხვადასხვა მიზეზების გამო დაცემული მსხვილი რქოსანი პირუტყვის სულადობა გაიზარდა 29,3-დან 75,6 ათასამდე (2,6-ჯერ), მათ შორის რეგიონში 3,3-დან 5,3 ათას სულამდე (1,6-ჯერ). ეს კი უდავოდ მეტყველებს რეგიონში და მილიანად საქართველოში ვეტმომსახურების დაბალ დონეზე.

გამოკვლევებით დადასტურდა, რომ რეგიონში მოსახლეობის 1 სულზე გაანგარიშებით 2000 წელს წარმოებულია რძე -148 კგ, ძროხის ხორცი – 12,3 კგ, 2008 წელს შესაბამისად 163 და 7,9 კგ. ეს მაჩვენებლები გაცილებით მაღალია ამავე პერიოდში საქართველოს საშუალო მაჩვენებლებზე (2000 წელს 146 და 5,8, 2008 წელს – 158 და 5,8 კგ).

მეცხოველეობა სპეციფიკური დარგია და ამ დარგის პროდუქციის წარმოება მოითხოვს კაპიტალურ შენობა-ნაგებობებს. რეგიონის სინამდვილეში კი მეცხოველეობის პროდუქცია იწარმოება პრიმიტიულ სადგომებში. ბუნებრივია, ასეთ პირობებში შეუძლებელია ტექნიკისა და წარმოების თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა. ფერმერებს ძირითადი სამუშაოების შესრულება უხდებოდა ხელით, რაც თავისთავად ზრდის პროდუქციის შრომატევადობას.

– რეგიონში მესაქონლეობის დარგის განვითარებისა და არსებული პრობლემების დაძლევის მიზნით, საჭიროდ მიგვაჩნია შემდეგი ღონისძიებების გატარება:

– რეგიონის საწარმოო სპეციალიზაციის თავისებურებათა გათვალისწინებით კვლავაც პრიორიტეტულად უნდა ჩაითვალოს მეცხოველეობის, კერძოდ, მესაქონლეობის დარგის განვითარება;

– წვრილ კლესურ მეურნეობათა გამსხვილება და მათი უზრუნველყოფა კაპიტალური სადგომებით, რომლებიც აღჭურვილი იქნება თანამედროვე ტექნიკით;

– გაფართოვდეს საკრედიტო დაწრესებულებებიდან შეღავათიანი მოკლე და გრძელვადიანი კრედიტებისა და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა;

– გაიზარდოს ფერმერების სახელმწიფო მხარდაჭერა და მათი მაღალხარისხიანი სათესლე მასალითა და სანაშენე პირუტყვით უზრუნველყოფა;

– დაინერგოს ფერმისპირა, მინდვრად საკვებწარმოება, განსაკუთრებით ცილით მდიდარი კულტურების მოწყობით;

– შეიქმნას სერვის კოოპერატივები, რომლებიც დროულად უზრუნველყოფენ ფერმერულ მეურნეობებს სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით, მინერალური სასუქებით და შხამქიმიკატებით, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ორგანიზებულად დამზადებას და მათ რეალიზაციას;

– ამაღლდეს პირუტყვის ვეტმომსახურება, რომლის გარეშეც შეუძლებელია მათი ნორმალური ჯანმრთელობის შენარჩუნება და დაცვა სხვადასხვა ეპიზოტური დაავადებებისაგან;

– განხორციელდეს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციის სრული აღრიცხვა.

საქართველოს ეროვნული
სამეურნეო უნივერსიტეტი

Problems of development of animal husbandry and the ways of their solving in Samtskhe-Javakheti

G.Gvelesiani

Candidate of Agrarian Sciences

M.Okromelidze

Post graduate student

Abstract (Internet Version)

In the article, on the basis of statistical data of 2000-2008 is studied the current situation existing in animal husbandry. The analysis of the areas of sowed forage crops, their productivity and dynamics of production is made. There is also given the number and structure of horned cattle, branch efficiency and production level.

The problems, which are existing in branch are revealed and the ways of their decision are planned.

2. მესხოველეობა და საკვებნარმოება Cattle breeding and fudder production

**ქვემო ქართლის რეგიონის მეფრინველეობის
სამრეწველო საფუძველზე განვითარების პირსაქმები**

ლევან ყამარაული
ლოქტორანტი

რეფერატი (ინტერნეტული ვერსია)

სტატიაში განხილულია მეფრინველეობის სამრეწველო საფუძველზე განვითარების ისტორიული მიმოხილვა. ნაშრომში დადასტურებულია, რომ ქვეყანაში კვერცხით და ქათმის ხორციით მოსახლეობის სრული უზრუნველყოფა და ბაზრის ამ პროდუქციით გაჯერება შესაძლებელია მხოლოდ მეფრინველეობის ფაბრიკების მშენებლობით და განვითარებით, ნაშრომში გათვალისწინებულია ქვემო ქართლის რეგიონის მეფრინველეობის ფაბრიკების საწარმოო და ეკონომიკური მაჩვენებლების შეფასება. კვლევით დასტურდება, რომ მეფრინველეობის ფაბრიკებში „დილასა“ და „სავანეთში“ კვერცხის წარმოების მაჩვენებლები განსხვავებულია. პირველ ფაბრიკაში სადაც 205 ათასი ფრთით, ანუ 77%-ით მეტი კვერცხმდებელი ჰყავს, მეორე ფაბრიკასთან ერთ კვერცხ-მდებელზე 10 კვერცხით მეტს ღებულობენ, 10 კვერცხის თვითღებულება 12 თეთრით ნაკლებია, ხოლო რენტაბელობის დონე შედარებით მაღალი.

ჩვენს ქვეყანაში მეფრინველეობის განვითარებას გასული საუკუნის 70-იან წლებამდე, ძირითადად, წვრილი გლეხური და საკოლმეურნეო ხასიათი ჰქონდა. აღნიშნული პერიოდიდან იწყება მეფრინველეობის სამრეწველო საწყისებზე გადაყვანის მასშტაბური პროცესი, რაც, უპირველეს ყოვლისა, მეფრინველეობის ისეთი გიგანტი საწარმოების შექმნაში გამოიხატა, როგორც იყო კოდის (თეთრიწყაროს რაიონი) და მეჯვრისხევის (გორის რაიონი) მეფრინველეობის ფაბრიკები. პირველის საშუალო წლიური საწარმოო-საპროდუქტო სიმძლავრე 3200-3500 ტონა ფრინველის ხორცსა და 1,3 მლნ. ცალ კვერცხს შეადგენდა, ხოლო მეორე 40 მლნ. ცალი კვერცხისა და 800 ტონა ფრინველის ხორცის წარმოებაზე იყო გათვლილი. კოდის მეფრინველეობის ფაბრიკამ (რომელიც 1971 წელს შევიდა ექსპლუატაციაში), უკვე 1972 წელს აწარმოვა 920 ტონაზე მეტი ფრინველის ხორცი და 700 ათასზე მეტი კვერცხი.

80-იანი წლების შუა პერიოდისათვის საქართველოში სულ ირიცხებოდა 24,3 მლნ. ფრთა ფრინველი და იწარმოებოდა საშუალოდ 810-820 მლნ. ცალი კვერცხი. ტრადიციული სამეურნეო კავშირების მოშლის შედეგად მოიშალა გიგანტური მეფრინველეობის ფაბრიკების კონცენტრირებული საკვებით მომარაგების და წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციის სისტემა, რაც გახდა ობიექტური მიზეზი მათი ფუნქციონირების შეწყვეტისა.

გამოკვლევებიდან ჩანს, რომ თუ შესასწავლ წლებში ქვემო ქართლის რეგიონში კვერცხის წარმოება 198,8 მლნ. ცალით, ანუ 5,5-ჯერ გაიზარდა, იმერეთის

რეგიონში შესაბამისად 31,2 მლნ. ცალით, ანუ 43,8%-ით შემცირდა, შიდა ქართლში რეგიონში 13,9 მლნ. ცალით, ანუ 52,3%-ით შემცირდა და ა. შ. მთლიანად საქართველოში აღნიშნულ წლებში კვერცხის წარმოება 76,1 მლნ. ცალით, ანუ 21,1 %-ით გაიზარდა.

მეფრინველეობის დარგის წინსვლაში უდიდესი როლი შეასრულა საწარმოებში უახლესი ტექნოლოგიური მოწყობილობის დანერგვამ და მაღალპროდუქტიული ფრინველის პოლანდიდან შემოყვანამ, შესაძლებელი გახდა დარგი მაღალრენტაბელური გამხდარიყო. აღნიშნულ საწარმოში განხორციელებულია პრინციპი: „ფრინველი—მანქანა“, რაც გულისხმობს საწარმოში კომპიუტერული მართვის სისტემის გამოყენებას.

მეფრინველეობის საწარმოების მთავარი ამოცანა მეკვერცხულ საწარმოებში არის მცირე დანახარჯებით მაღალი კვერცხმდებლობის მიღება, ამისათვის კი აუცილებელია პირველ რიგში სანაშენე მუშაობის ისეთი წარმართვა, რომ მიღებულ იქნეს მაღალპროდუქტიული კროსები. ბოლო წლებში საზღვარგარეთის მრავალ ქვეყანაში მეფრინველეობამ უმაღლეს დონეს მიაღწია. ეს შესაძლებელი გახდა მაღალპროდუქტიული ჰიბრიდული ფრინველის გამოყენებით, რომელთა კვერცხმდებლობამ 320-330 ცალს მიაღწია, შემცირდა ასევე ფრინველის დაცემის მაჩვენებელიც. კვერცხის მასამ 52 კვირის ასაკში 64-66 გრამს მიაღწია, რამაც შესაბამისად ხელი შეუწყო 1 კვერცხმდებელზე წელიწადში 20,0-21,0 კგ. მასა კვერცხისა მიუღოთ, საკვების დანახარჯმა 10 ცალ კვერცხზე 1,2-1,4 კგ. შეადგინა, მოზარდის შენარჩუნებამ 96-98% შეადგინა და ეს ყველაფერი განპირობებულია მაღალპროდუქტიული ჰიბრიდული ფრინველის გამოყენებით.

ვინაიდან ქვემო ქართლის მეფრინველეობის საწარმოებს საკუთარი სანაშენე ბაზა არ გააჩნია, ამიტომაც საზღვარგარეთიდან შემოჰყავთ ფერადი და თეთრნაჭუჭიანი კვერცხის მომცემი კროსები.

რეგიონში ამ ფრინველის მოშენება წარმატებით მიმდინარეობს „სავანეთში“ (ბოლნისი), „დილაში“, „კუმისი XXI“-ში, აღნიშნული კროსები წელიწადში 300 და მეტ კვერცხს იძლევიან, რომლებიც თბილისის ბაზრებს აწვდიან როგორც თეთრ, ასევე, ყავისფერ ნაჭუჭიან კვერცხს, რაც მოსახლეობის მოთხოვნილებაზეა გათვლილი.

ქვემო ქართლის რეგიონის ეკონომიკის განვითარებაში გარკვეული წვლილი შეაქვთ მეკვერცხული მიმართულების მეფრინველეობის მეურნეობებს, კერძოდ:

შ.პ.ს. „სავანეთი-99“-ს; შ.პ.ს. „დილას“; შ.პ.ს. „ალგეთს“; „კუმისი-XXI“-ის და წვრილ საოჯახო ფერმებს, რომელთა მიერ გამოშვებული პროდუქციით მარაგდება როგორც დედაქალაქი, აგრეთვე რეგიონიც. იმისათვის, რომ მოგვეზინა მეფრინველეობის წარმოების ეკონომიკური ეფექტურობის განსაზღვრა და ისეთი სისტემების, პირობების და რეკომენდაციების დამუშავება, რომელთა პრაქტიკაში დანერგვაც უზრუნველყოფს მეფრინველეობის დარგის შემდგომ ამაღლებას და საბაზრო ეკონომიკის სრული დამკვიდრების პირობებში მეფრინველეობის კრიზისიდან გამოყვანას.

მაჩვენებლები	ზომის ერთ.	შპს „დილა“			შპს „საენათი“		
		2007	2008	2009	2007	2008	2009
ფრინველის სულადობა სულ	ათასი ფრთა	310,0	322,0	335,0	137,6	139,2	129,9
მათ შორის კვერცხმდებელი	-----	310,0	322,0	335,0	137,6	139,2	129,9
1 კვერცხმდებელზე კვერცხის მიღება	ცალი	281	287	299	286	290	289
წარმოებული კვერცხი	ათასი ცალი	87110	92414	100165	39353	40368	37541
რეალიზებული კვერცხი	-----	87000	92310	100031	39341	40357	37530

როგორც ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საწარმო „დილაში“ 2007 წელს 172,4 ათასი კვერცხმდებლით მეტი ფრინველი ჰყავდა, ვიდრე შეზღუდული პასუხისმგებლობის საწარმოს „საენათს“, შესაბამისად 2009 წელს 205,1 ათასი ფრინველით მეტი. თუ შპს „დილაში“ კვერცხმდებლების რაოდენობა შესასწავლ წლებში 25 ათასი ფრთით, ანუ 8,1% იზრდება, შპს „საენათში“ შესაბამისად 7,7 ათასი ფრთით, ანუ 5,6%-ით მცირდება. აღსანიშნავია, რომ ერთ კვერცხმდებელზე კვერცხის წარმოება მერყეობს წლებისა და საწარმოების მიხედვით, პირველ ფაბრიკაში 281-299 კვერცხის, და მეორეში კი 286-290 კვერცხის ფარგლებში მერყეობს. მაგრამ უფრო მაღალი კვერცხმდებლობა შეინიშნება შპს „დილაში“, სადაც თითქმის 2,6-ჯერ მეტი ფრინველი ჰყავთ.

შესასწავლ წლებში შესაბამისად კვერცხის წარმოება პირველ ფაბრიკაში 11,5-ით იზრდება, ხოლო მეორე ფაბრიკაში კი 4,7%-ით მცირდება. ჩვენი აზრით პროდუქციის წარმოების ზრდა დამოკიდებულია ბევრ ფაქტორზე და პირველ რიგში კი არსებული საკვების ბაზის სიმტკიცესთან, ფრინველის სულადობის კონცენტრაციის დონესთან, ამიტომ ფრინველის კვების და მოვლა-შენახვის პირობებით უკეთეს მდგომარეობაშია შპს „დილა“.

მეფრინველეობის ფაბრიკებში კვერცხის წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობა

ცხრილი 2

	საზ. ერთ.	შპს „დილა“		შპს „საენათი“	
		2007	2009	2007	2009
რეალიზებული კვერცხი	ათასცალი	87000	100031	39341	37530
რეალიზებ. კვერცხის თვითლ.	ათასი ლარი	16195,8	17798,3	7870,0	7132,8
რეალიზ. კვერცხის ამონაკები	-----	21141,0	25107,8	9444,0	9385,3
მოგება	-----	4945,2	7309,5	1574,0	2252,5
რენტაბელობის დონე	%	30,6	41,1	20,0	31,6
10 ც. კვერცხის თვითლ.	თეთრი	186	178	200	190
10 ც. კვერცხის სარეალიზ. ფასი	-----	243	251	240	250

ნებისმიერი საწარმოს და მათ შორის მეფრინველეობის ფაბრიკის სამეურნეო საქმიანობის შეფასების ერთერთი მაჩვენებელია ეკონომიკური ეფექტიანობა, რომელიც გამოიხატება მომგებიანობით და რენტაბელობის დონით. ცხრილის მონაცემები გვიჩვენებს, რომ მეფრინველეობის ფაბრიკების შედარება საერთო დანახარჯებით და რეალიზაციის შედეგად მიღებული ამონაგებით რეალურ სურათს ვერ მოგვცემს, ამიტომ საჭირო იქნება ერთმანეთს შევადაროთ ერთეულ პროდუქციის თვითღირებულება, საშუალო სარეალიზაციო ფასი და რენტაბელობის დონე.

მე-2 ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს, რომ შპს „დილაში“ კვერცხის რეალიზაციის შედეგად მიღებულმა მოგებამ 2007 წელს შეადგინა 4,9 მლნ ლარი, 2008 წელს 6,7 მილიონი და 2009 წელს 7,3 მილიონი ლარი ანუ 48,9%-ით მეტი, შპს „სავანეთში“ კი შესაბამისად 1,6, 2,4 და 2,3 მილიონი ლარი. კვერცხის რეალიზაციის შედეგად პირველ ფაბრიკაში რენტაბელობის დონე მერყეობს 30,6 41,1%-ის ფარგლებში, ხოლო მეორე ფაბრიკაში კი 20,0-31,6%-ის ფარგლებში მერყეობს. რენტაბელობის დონე ძირითადად დაკავშირებულია ერთეული პროდუქციის თვითღირებულებასა და სარეალიზაციო ფასზე, როგორც დაბალია 10 კვერცხის თვითღირებულება და მაღალია სარეალიზაციო ფასი, ისე მაღალია მოგება და რენტაბელობის დონე.

ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს, რომ 2007 წ. შპს „დილაში“ 10 ცალ კვერცხზე გაანგარიშებით, მოგებამ 49 თეთრი შეადგინა, 2009 წელს 73,1 თეთრი, ხოლო 751 „სავანეთში“ შესაბამისად 15,7 და 22,5 თეთრი. კვერცხის რეალიზაციის რენტაბელობის დონე მოცემული მონაცემების შესაბამისად მერყეობს.

დასკვნები და წინადადებები

1. კვლევებიდან ჩანს, რომ საქართველოში მთლიანად ფრინველის რაოდენობა და ფრინველის ხორცის წარმოება მცირდება, მაშინ, როცა ქვემო ქართლის რეგიონის მეურნეობებში კი ეს მაჩვენებლები თითქმის ორჯერ იზრდება, რაც ძირითადად გამოწვეული იქნა ამ რეგიონში მეფრინველეობის ფაბრიკების მშენებლობითა და განვითარებით.
2. საქართველოში კვერცხის იმპორტი ყოველწლიურად მცირდება და 2008 წელს 2000 წელთან შედარებით 22 მილიონი კვერცხი შეადგინა, ანუ 13-ჯერ შემცირდა, სამაგიეროდ ადგილობრივი წარმოების კვერცხის რაოდენობა გაიზარდა 77 მილიონით, ანუ 21,3%-ით. ჩვენი აზრით ეს ტენდენცია შემდგომშიც უნდა გაიზარდოს.
3. მეფრინველეობის განვითარებისათვის (განსაკუთრებით მეკვერცხეობის) საჭიროა სახელექციო მუშაობის გაძლიერება. სადღეე გუნდის შექმნა. ინკუბატორების ამოქმედება, რათა სხვა ქვეყნებიდან აღარ იყოს საჭირო მოზარდის შემოყვანა.
4. ქვეყანაში საკუთარი სანაშენე ბაზრის შექმნისათვის საჭირო იქნება გადასახადების ლიბერალიზაცია და მეფრინველეობის ფაბრიკებში სანაშენე წარმოებისათვის გრძელვადიანი დაბალპროცენტიანი სესხების გაცემა.
5. საქართველოში მეფრინველეობის განვითარებისათვის საჭიროა კომბინირებული საკვების კომბინატების მშენებლობა, ამ დარგის საკვებით სრული დაკმაყოფილების მიზნით.

Perspectives of Poultry Development on the Industrial Base in Kvemo Kartli Region

Levan Kamarauli
Candidate of Doctor Degree

Abstract **(Internet Version)**

The article deals with the historical review of poultry development on the industrial base. It's proved that the supply of our population with eggs and flesh and the fulfillment of markets with these products is possible only with the building and development of poultry farms. This article also deals with the estimation of industrial and economic indices of poultry farms in Kvemo Kartli region. By the investigations it has been determined that the indices of eggs production are different in two poultry farms ~Dila~ and ~Savaneti~. The first farm (~Dila~ - 205 thousand heads) has more egg-laying hens (more than 77%) than the second one and this farm get more than 10 eggs per a egg-laying hen, the prime cost of 10 eggs is less than 12 tetri and the profitability level is higher.

Клибадзе В.Р.

академический доктор

Пиричалаишвили Т.П.

академический доктор

Курашвили М.К.

доктор с.х. н.

Реферат

(интернетная версия)

В статье рассмотрен вопрос использования препарата «Микосорба» в кормлении кур-несушек. Применение микосорба как адсорбента решает проблему обезвреживания комбикормов от микотоксинов, что позволяет достичь высоких производственных показателей.

Анализ кормов на Кумисской птицефабрике подтвердил наличие плесневых грибов в кормовых компонентах.

Добавление препарата «Микосорба» для нейтрализации микотоксинов в комбикормах из расчета 600 г/т дало положительные результаты, так яйценоскость кур увеличилась на 4,5 %, интенсивность яйценоскости на 1 %, уменьшился падеж и выбраковка на 0,16 %. Кроме того увеличение расхода корма на 1,03 % указывает на нормализацию обменных процессов и усвоение питательных веществ.

Результаты научно-производственного опыта показывают целесообразность использования препарата «Микосорба» фирмы «Олтек» в качестве эффективной добавки в комбикорма для кур-несушек.

Кормовые компоненты, которые используются на птицефабриках для составления рационов, в большинстве случаев являются загрязненными токсинами, а проблема микотоксикозов становится все более важной и актуальной в связи с их отрицательным влиянием на качество кормов и продуктивность птицы.

В последнее время, в Грузии с ростом и развитием фермерского птицеводства тревогу вызывает санитарное качество кормов и кормовых компонентов, оцениваемое по показателям контаминации патогенной микрофлоры микотоксинами – вторичными метаболитами плесневых грибов, многие виды которых в процессе своей жизнедеятельности вырабатывают яды.

Влияние микотоксинов на организм птицы выражается в ослаблении иммунной системы, жировым перерождением печени, поражением яичников, семенников, почек, кишечника, нарушением деятельности сердца, селезенки (1).

Поражая корма, плесневые грибы снижают питательность их компонентов, используя те как средство поддержания собственной жизнедеятельности, в результате чего у молодняка замедляется рост, у несушек падает продуктивность, повышается отход птицы (2).

Эффективной мерой обезвреживания микотоксинов в кормах является использование специальных добавок, которые адсорбируют яды, препятствуют их всасыванию в пищеварительном тракте птицы и выводятся с пометом, не накапливаясь в организме. Таким адсорбирующим препаратом является «Микосорб» производства компании «Олтек». Это натуральный адсорбент микотоксинов, получаемый из внутренних оболочек дрожжевых клеток. Главное его

достоинство в том, что «Микосорб» характеризуется прочным связыванием широкого спектра микотоксинов в кратчайший срок «10-30 мин.» с момента потребления корма. Среди связывающих микотоксинов можно выделить: Т-2 токсин, афлатоксин, vomитоксин, зсараленон и целый ряд других, приносящие наибольшие убытки производству яиц и мяса птицы. Микосорб не содержит алюмосиликатов-бентонитов, имеет очень низкий уровень включения, термостабилен (131⁰С в течении 30 мин.), не связывает микроэлементы и витамины и имеет огромную адсорбирующую поверхность (500г=1га адсорбирующей поверхности).

«Микосорб» оказывает свое воздействие в пищеварительном тракте как барьер, препятствующий проникновению токсинов в кровь, печень и другие органы и ткани организма. Тем самым предотвращается негативное воздействие микотоксинов на организм птицы, в результате чего повышается сохранность и темпы роста молодняка, а также продуктивность взрослой птицы.

Для нейтрализации токсинов и микотоксинов в производственных условиях на Кумисской птицефабрике мы решили использовать препарат «Микосорб». Птицефабрика оснащена современным оборудованием фирмы «Техна», что обеспечивает регулирование воздухообмена, температуры и влажности.

Анализ кормов на Кумисской птицефабрике подтвердил наличие плесневых грибов в кормовых компонентах (кукуруза, пшеница).

Для нейтрализации микотоксинов в комбикормах добавляли препарат «Микосорб» из расчета 600г\т. Питательность рациона соответствовала рекомендациям фирмы «Ломанн» 2007-2008г. Куры-несушки кросса «Ломанн» ЛСЛ-классик» находившиеся в двух птичниках разделили на две группы (контрольную и опытную) - по 27740 голов в каждой.

В состав рациона кур-несушек входили: кукуруза, пшеница, соевый и подсолнечниковый шрот, рыбная мука, масло, известняк, трикальцийфосфат, 3 процентный премикс.

Как в опытной, так и в контрольной группе в 100 г. комбикорма было 16% сырого протеина и 270 ккал. О.Э. Только опытной группе добавляли 600г. микосорба на 1 тонну комбикорма.

Возраст кур-несушек был 41 неделя. Эксперимент длился в течении одного месяца. Результаты опыта представлены в таблице №1.

таблица 1.

Результаты опыта

Показатель	Един.изм.	Контрол.группа	Опыт.группа +600 г Микосорта/
Яйценоскость на I кур-нес.	шт.	27,6	28,9
Интенсивность яйценоскости	%	92,1	93,1
Расход корма на I кур-нес.	гр.	115,2	116,4
Падеж и выбраковка	%	0,42	0,26

Результаты опыта показали, что опытная группа кур-несушек, которая потребляла корм с добавлением препарата «Микосорб» расходовала корм на

1,2(1%) больше, чем в контрольной группе, но в то же время продуктивность в опытной группе за месяц на 1 курицу-несушку увеличилась на 1,3 шт. яиц или 4,5%

Добавление в комбикорм препарата «Микосорб» повлияло также на снижение такого важного показателя, как падеж и выбраковка, в контрольной группе 0,42%, опытной 0,26%.

При использовании препарата «Микосорб» существенно уменьшилось количество выбракованных кур, а увеличение расхода корма и возросшую продуктивность можно отнести на счет нормализации обменных процессов и усвоения питательных веществ.

Анализ результатов научно-производственного опыта показывает о целесообразности использования препарата «Микосорб» фирмы «Олтек» в качестве эффективной добавки в комбикорма для кур-несушек, который оказывает свое действие в пищеварительном тракте за счет большой адсорбирующей поверхности (т.е. быстро всасывает токсины).

Application of preparation Mycosorb in poultry forage

V. Klibadze,
T. Pirtskhalaiashvili,
M. Kurashvili

Abstract (Internet Version)

In article are considered questions concerning of using of Mycosorb in egg-laying poultry forage. At application of this adsorbent the problem of neutralisation of mixed fodder from mycotoxins is solved, that gives the chance of reception of high industrial indicators.

Список литературы

1. Европейский семинар по микотоксинам.
Европейский лекционный тур. 7 февраля-5 марта, 2005 г. ст.-118.
2. Т. Хамидулин, М. Лысенко, В. Лукашенко.
Нейтрализация токсинов в кормах. «Птицеводство»-2004 г., №1, с-15-16.

თენგიზ ფირცხალაიშვილი

აკადემიური დოქტორი

მარინე ყურაშვილი

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი

ვახტანგ ქლიბაძე

აკადემიური დოქტორი

მარინე ცომაია

ქეთევან ჯიქია

რეზიუმე:

(ინტერნეტული ვერსია)

სტატიაში განხილულია წარმოების ანარჩინის – პამიდვრის მშრალი ნაწიხის ბროილერის კვებაში გამოყენების შედეგები.

პამიდვრის ანარჩინის ფიზიკური თვისებების შესწავლით და ზოოტექნიკური და ქიმიური ანალიზების ჩატარებით დადგინდა, რომ ის აკმაყოფილებს კომბინირებულ საკვების დასამზადებელი კომპონენტის (ინგრედიენტის) ძირითად მოთხოვნას და წარმოადგენს მნიშვნელოვან რეზერვს ფრინველის კომბინირებული საკვების წარმოებისათვის.

ფრინველის საკვებად გამოყენებით დადგინდა, რომ ბროილერის ულუფაში პამიდვრის მშრალი ანარჩინი, 5%-ის ოდენობით აუმჯობესებს მის ზოოტექნიკურ მანკებლებს, კერძოდ, ცოცხალი მასა იზრდება 10.6%-ით, ნაკლავის კანის პიგმენტაცია – 55-61 %-ით. ასევე უმჯობესდება საწყაოთ ნივთიერებათა ათვისება საკვებიდან და არ იწვევს შინაგანი ორგანოების პათოლოგიებს.

წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების მთავარ გზას ნედლეულის რესურსების კომპლექსური, რაციონალური გამოყენება წარმოადგენს. წარმოების ტემპების ზრდა და ტექნიკური პროგრესი, სულ უფრო მეტი რაოდენობის ნედლეულის რესურსებს მოითხოვს. სადღეისოდ მსოფლიოში განსაკუთრებით მწვავედ დგას კვების რესურსების პრობლემა.

მიუხედავად კვების ნედლეულის დეფიციტისა, არარაციონალურად ხდება სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის გამოყენება. მისი მნიშვნელოვანი ნაწილი (30-40%) დანაკარგია და ნარჩენების სახით იყრება. თანამედროვე სასურსათო პროგრამის გადაჭრის ძირითად გზას სოფლის მეურნეობის წარმოების ინტენსიფიკაცია, დანაკარგების შემცირება, მეორადი რესურსების და ნარჩენების მაქსიმალური გამოყენება წარმოადგენს (1). მეორადი რესურსების და ნარჩენების საკმაოდ მაღალი პროცენტი (25%) კვების მრეწველობაზე მოდის (2).

კვების მრეწველობის მეორად ნედლეულსა და ნარჩენებს მიეკუთვნება ყურძნის ჭაჭა, ლუდის საფუარი, ღვინის ლექი და საფუარი, ქერის მარცვლოვანი ნარჩენები, ჩაის, თხილის, ციტრუსების, ბროწეულის, პამიდვრის ნაწიხები და სხვა (3,4), რომელთა გამოყენება მეცხოველეობაში, ცხოველთა საკვებად პირველ რიგში გააუმჯობესებდა ეკოლოგიურ მდგომარეობას ქვეყანაში, შექმნიდა დამატებით რეზერვებს საკვებწარმოებაში და ორივე დარგისთვის (მეცხოველეობა, კვების მრეწველობა) იქნებოდა დამატებითი ფინანსური შემოსავლის წყარო.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე კვლევის მიზანს შეადგენდა პამიდვრის მშრალ ანარჩენის ბრილიერის კვებაში გამოყენების შესაძლებლობის დადგენა და მისი გავლენის შესწავლა მათ პროდუქტიულ-ფიზიოლოგიურ მაჩვენებლებზე და ნაკლავის კანის პიემენტაციაზე.

ჩატარდა სასინჯი ცდა პამიდვრის ანარჩენის საკვებდანამატად ვარგისანობაზე. ფიზიკური თვისებების შესწავლისას დადგინდა, რომ ის კარგად ერევა საკვებ კომპონენტებს, აძლევს ულუფას სასიამოვნო სუნს და შესახედაობას. ზოოტექნიკური და ქიმიური ანალიზებით დადგინდა (ცხრილი 1 და 2), რომ ის მდიდარია ნედლი პროტეინით, მცენარეული ცხიმით და მინერალური ნივთიერებებით. შეიცავს კაროტინოიდებს, რომლის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია "ლიკოპენი". ეს კი ონკოლოგიური და სხვა საშიში დაავადების წინამძღვარ პროფილაქტიკის ბუნებრივი საშუალებაა.

ცხრილი 1

პამიდვრის მშრალი ანარჩენის ზოოტექნიკური ანალიზის შედეგები (%)

ნიმუში	სინესტე	ნედლი პროტეინი	ნედლი ცხიმი	ნედლი კაროტინი	ნაცარი	უჯრუდანა	Ca	P
პამიდვრის მშრალი ანარჩენი	18.6	19.8	4.3	2.0	2.7	45.6	0.36	0.41

რენდგენულ-ფლოუორესცენტულ სპექტომეტრ "ელვას"-ზე შესრულებული კვლევით დადგინდა პამიდვრის ანარჩენში ქიმიურ ელემენტთა კონცენტრაცია.

ცხრილი 2

პამიდვრის მშრალ ანარჩენში ქიმიური ელემენტების კონცენტრაცია

	ელემენტი	შემცველობა მკგ/გ
1	K (კალიუმი)	2871.99
2	Se (სელენი)	0.17
3	Fe (რკინა)	839.59
4	i (ნიკელი)	0.9
5	Cu (სპილენძი)	13.84
6	Zn (თუთია)	1454.90
7	Mn (მანგანუმი)	20.64
8	Rb (რუბიდიუმი)	2.09
9	Sr (სტრონციუმი)	5.55
10	Pb (ტყვია)	0.21

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს პამიდვრის ანარჩენი მდიდარია კალიუმით, თუთიით, რკინით და ასევე შეიცავს მეტნაკლები რაოდენობით სელენს, მანგიუმს, სტრონციუმს და სხვა მიკროელემენტებს, რომელთაც დიდი როლი აკისრიათ ორგანიზმის ფუნქციონირებისათვის. კალიუმი ხელს უწყობს გულის ნორმალურ მუშაობას, მონაწილეობს წყლისა და მარილის ცვლაში, რკინა ჰემოგლობინის

შემადგენლობაშია და მისი შემცველობა ორგანიზმში განსაზღვრავს ჰემოგლობინის დონეს, თუთიის ნაკლებობა იწვევს მოზარდულის ზრდაში ჩამორჩენას.

პამიდერის მშრალი ანარჩენის ფიზიკური თვისებებიდან და ქიმიური შემადგენლობიდან გამომდინარე საჭიროდ ჩავთავალეთ ჩაგვეტარებინა ცლა ბროილერის საკვებად მის გამოყენებაზე მე-3 ცხრილში მოცემული სქემის მიხედვით.

ცხრილი 3

ცდის სქემა

ჯგუფი	ფრთათა რაოდენობა	ულუფის შემადგენლობა
I	15	საკონტროლო - 100% ძირითადი საკვები
II	15	საცდელი - 97% ძირითადი საკვები + 3% პამიდერის ანარჩენი
III	15	საცდელი - 95% ძირითადი საკვები + 5% პამიდერის ანარჩენი
IV	15	საცდელი - 93% ძირითადი საკვები + 7% პამიდერის ანარჩენი

ძირითადი საკვები შედგებოდა შემდეგი კომპონენტებისაგან: სიმინდი -25.4%; ხოლი -31.3%; ხორბალი -28%; მზესუმზირის ზეთი -2.4%; თევზის ფქვილი -2%; ტრიკალციფოსფატი -0.6%; კონცენტრატი -10%; ლიზინი - 0.1%; კირქვა -0.13%; მეთიონინი -0.07%.

ცლა გრძელდებოდა ბროილერების 7 კვირის ასაკამდე და შესწავლილი იქნა შემდეგი მაჩვენებლები:

ზოოტექნიკური: სულადობის შენარჩუნება-გამწყდარი ფრინველის ყოველდღიური აღრიცხვით; ფრინველის ცოცხალი მასა-ინდივიდუალური აწონვით (ყოველკვირული).

ფიზიოლოგიური-კალციუმის, ფოსფორისა და პროტეინის ბალანსის დასადგენად თითოეული ჯგუფიდან, ანალოგების პრინციპით, შერჩეული იქნა 3-3 ფრთა ბროილერი და ჩატარებული იქნა საბალანსო ცლა.

საბალანსო ცლაზე მყოფი ფრინველი (ცდის ბოლოს დაიკლა დეკაპიტაციის გზით და შესწავლილი იქნა მათი შინაგანი ორგანოების ორგანოლექტიკა და მორფოლოგია.

5 და 6 კვირის ასაკში შესწავლილი იქნა ბროილერების ნაკლავის კანის პიგმენტაცია, რისთვისაც დამზადებული იქნა კაროტინის შემცველი-სამუშაო ხსნარი, განსაზღვრული კაროტინის შემცველობით (სტანდარტული ხსნარი).

კვლევის პერიოდში მიღებული შედეგები მოცემულია მე-4, მე-5 და მე-6 ცხრილებში.

ცდის ზოლტექნიკური მაჩვენებლები

მაჩვენებლები	ჯგუფი			
	I საკონტროლო	II საცდელი (3%)	III საცდელი (5%)	IV საცდელი (7%)
შენარჩუნება, %	100.0	100.0	100.0	100.0
ცოცხალი მასა, გ.				
1 დღის ასაკში	38.2±0.79	38.2±0.77	37.2±1.01	37.6±0.69
5 კვირის ასაკში	1766.3±36.2	1845.5±49.3	1890.0±59.6	1705.4±31.0
6 კვირის ასაკში	2374.3±78.0	2466.7±86.6	2627.1±88.1*	2330.0±56.1
საკვებიდან პროტეინის ათვისება %	80.3	77.9	82.8	78.4
საკვებიდან Ca ათვისება %	65.8	62.5	69.5	53.3
საკვებიდან P ათვისება %	48.9	50.6	54.4	47.5

*- $t \leq 0.1$

როგორც მე-4 ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს ერთი დღის ასაკში ყველა ჯგუფის წიწილები ცოცხალი მასის მხრივ გათანაბრებული იყო.

5 კვირის ასაკში უკვე შეიმჩნეოდა სხვაობა საკონტროლო და საცდელ ჯგუფებს შორის (III ჯგუფის ბროილერები 124 გრამით მეტს იწონიდნენ, ვიდრე ბროილერები საკონტროლო ჯგუფიდან).

ცოცხალ მასაში მატების ტენდენცია შეიმჩნეოდა II საცდელი ჯგუფის წიწილებშიც, საკონტროლოსთან შედარებით (სხვაობამ 92.4 გრამი შეადგინა). IV საცდელ ჯგუფში ბროილერებს ნაკლები ცოცხალი მასა ჰქონდათ (44.3 გრამით), რაც გამოწვეული შეიძლება ყოფილიყო მათ ულუფაში ჰამიდერის ანარჩენის 7%-მდე გაზრდით და ამასთან საკვებიდან ნ/პროტეინის, ჩა და -ის შეთვისების დაბალი მაჩვენებლით. (ცხრილი 4).

6 კვირის ასაკში სხვაობა ცოცხალ მასაში 253 გრამამდე გაიზარდა (სხვაობა სტატისტიკურად ხარწმუნო იყო - $t < 0.1$).

საკვებიდან ნედლი პროტეინის, ჩა და -ის ათვისება ყველაზე მაღალი იყო III ჯგუფში, სადაც ბროილერების ულუფა 5% ჰამიდერის ანარჩენს შეიცავდა, რამაც გამოიწვია ამ ჯგუფში მაღალი ცოცხალი მასა. სხვაობა შესაბამისად 2.2; 3.7 და 5.5 % შეადგინა.

საბალანსო ცდის დამთავრების შემდეგ ფრინველი დაიკლა. ვიზუალური დათვალიერებით შესწავლილი იქნა შინაგანი ორგანოები, შესაძლო პათოლოგიების გამოვლენის მიზნით. მიღებული შედეგები მოცემულია მე-5 ცხრილში, სადაც ჩანს, რომ მასის მიხედვით ორგანოებს შორის სხვაობა არ აღტარებდა ტენდენციურ ხასიათს, მათი ორგანოლეპტიკა იყო დამაკმაყოფილებელი და რაიმე პათოლოგიებს ადვილი არ ჰქონია. ჯგუფებს შორის გამოვლენილი სხვაობა ორგანოების მასაში არ იყო ხარწმუნო.

ბროილერების შინაგანი ორგანოების მასა

ჯგუფი	ორგანოების მასა (გრამი)					
	გული	ღვიძლი	კუჭი (კუნთ+ ჯირკ)	ფილტვი	ფაბრიცი- უსი	ელენთა
I საკონტრო- ლო	10.1 ±0.20	45.42 ±2.8	50.9±3.6	9.0±0.6	2.8±0.32	1.65±0.3
II საცდელი	9.7±0.85	53.2±5.3	61.4±5.2	7.7±0.28	1.85±0.11	1.9±0.56
III საცდელი	9.2±0.96	54.4±3.5	58.1±2.7	7.8±0.21	1.72±0.08	1.85±0.2
IV საცდელი	10.4±1.3	44.5±1.9	52.8±2.4	7.4±0.11	1.85±0.15	2.15±0.11

ბროილერის ნაკლავის კანის პიგმენტაციაზე პამიდვრის ანარჩენების გავლენის გამოსავლენად მოხდა მათი სტანდარტულ ზსნარებთან შედარება (ცხრილი 6).

ცხრილი 6

ბროილერის კანის პიგმენტაციის ინდექსი

ჯგუფი	ასაკი (კვირა)		პამიდორის ანარჩენი %
	5 (±მ)	6 (±მ)	
I	0.0228±0.0013	0.0163±0.0048	0
II	0.0415±0.0071	0.0271±0.0016	3
III	0.0502±0.0014	0.0415±0.0103	5
IV	0.0360±0.0040	0.0370±0.0047	7

ბროილერის კანის პიგმენტაციის ინდექსი პამიდვრის ანარჩენის მიცემისას როგორც ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს I, II და III ჯგუფებში ასაკის მატებასთან ერთად შეიმჩნევა პიგმენტაციის ინდექსის კლება, ამასთან გამოიკვეთა განსხვავება ჯგუფებს შორის. ულუფაში პამიდვრის ანარჩენების პროცენტული შემცველობა გავლენას ახდენდა კანის პიგმენტაციაზე.

5 კვირის ასაკში III ჯგუფის ბროილერების ტანხორცი 54.6 %-ით მეტად იყო შეფერილი, ვიდრე საკონტროლო ჯგუფში.

6 კვირის ასაკში სხვაობა 60.7 %-მდე გაიზარდა, III ჯგუფის სასარგებლოდ, სადაც ბროილერები იღებდნენ ულუფას 5% - პამიდვრის მშრალი ანარჩენით.

გაჯამებთ რა მიღებულ შედეგებს, მოცემულს მე-4; 5 და 6 ცხრილებში ვასკენით, რომ პამიდვრის მშრალი ანარჩენის ულუფაში დამატება 5% ოდენობით, აუმჯობესებს ფრინველის ზოლტექნიკურ მარვენებებს, კერძოდ ცოცხალი მასა იზრდება 10.6 %-ით, ნაკლავის კანის პიგმენტაცია – 54.6 – 60.7 %-ით. ამასთან,

უზგობესდება ნივთიერებათა ცვლა ორგანიზმში, იზრდება საყუათო ნივთიერებების ათვისება საკვებიდან და არ იწვევს შინაგანი ორგანოების პათოლოგიებს. ხდება მეორადი რესურსების გამოყენება, რის შედეგად დაიზოგება ასეულობით ათასი ტონა პირველადი დევიციტური ნედლეული.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Упенский В.К., Карасев И. М. „Рациональное использование отходов промышленности. М. „Экономика,, 1985 г.
2. Назаров А.Ф производство консервов. Изд-во „пищевая промышленность,, М, 1989г
3. Понетдинов М.Ф Рациональное использование отходов пищевой промышленности в животноводстве М, Россельхоздат 1988г.
4. Фертман Г. И., Шейхет М.И Технология бродильных производств. Изд. „Высшая школа,, 1986 г.

Use of tomato dry remains in broiler's feeding

TENGIZ PIRTSKHALAISHVILI
academic doctor

MARINE KURASHVILI

Doctor of agricultural sciences

VAKHTANG KLIBADZE

academic doctor

MARINE TSOMAIA

KETEVAN JIKIA

Abstract

(Internet Version)

In the article are examined results of use of production remains - dry pressed tomato skins - in broiler's feeding.

By studying of physical qualities of tomato remains and conduction of zootechnical and chemical analysis it was ascertained that it satisfies the main requirements of preparatory component (ingredient) of combined feed and represents an important reserve for manufacture of the poultry's combined feed.

By use as poultry's feed it was ascertained that 5 % amount of dry tomato remains in the broiler's portion improves its zootechnical index, namely, live weight grows on 10.6 %, pigmentation of the carcass's skin - on 55-61 %. Uptake of the nutrients also improves from the feeding and does not cause pathology of the internals.

3. მექანიზაცია და ელექტრიფიკაცია Mechanization and Electgification

კარტოფილის წარმოების მაღალი და ტრადიციული სამანქანო ტექნოლოგიების შედარებითი ეკონომიკური შეფასება

ოთარ ქარჩავა

ტექნიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,

მარინა ზარქუა

ბიოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

(ინტერნეტული ვერსია)

საქართველოში ამჟამად სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის, კერძოდ კარტოფილის მნიშვნელოვანი წილი შემოდის მეზობელი ქვეყნებიდან, ვინაიდან ადგილზე წარმოებული პროდუქცია ბაზარზე დაბალი კონკურენტუნარიანობით ხასიათდება, რომლის მიზეზს ძირითადად წარმოადგენს დაბალი მოსავლიანობა, რაც გამოწვეულია მექანიზაციის პროდუქციის წარმოების მოძველებული ტექნოლოგიების გამოყენებით.

სტატიაში დასაბუთებულია მექანიზაციის პროდუქციის წარმოების მაღალი სამანქანო ტექნოლოგიების ეფექტურობა ტრადიციულთან შედარებით კარტოფილის წარმოების მაგალითზე. შედგენილია კარტოფილის წარმოების ტექნოლოგიური ადაპტური მაღალი და არსებული ტექნოლოგიების გამოყენების შემთხვევაში სამცხე-ჯავახეთის სუბალპური ზონისთვის და მიღებულია მექანიზაციის პროდუქციის წარმოების მაღალი სამანქანო ტექნოლოგიის გამოყენების ეკონომიკური ეფექტურობის რიცხობრივი მაჩვენებლები არსებულთან შედარებით.

მექანიზაციის პროდუქციის წარმოების მაღალი სამანქანო ტექნოლოგია წარმოადგენს მოცემული რაოდენობრივი, ხარისხობრივი, ტექნიკურ-ეკონომიკური მახასიათებლების მქონე სასოფლო-სამეურნეო კულტურის მოვლა-მოყვანისთვის იმ ოპტიმალურ, ურთიერთდაკავშირებულ მექანიზებულ ოპერაციათა ერთობლიობას გარკვეული თანმიმდევრობით, რომელიც სრულდება მოცემულ საწარმოო პირობებში არსებული აგროეკოლოგიური ჯგუფის ნიადაგებისთვის და ბუნებრივ-კლიმატური პირობებისთვის და უზრუნველყოფს მოსავლიანობის მაქსიმუმს პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებლების შენარჩუნებით.

როგორც ცნობილია, მექანიზაციის პროდუქციის წარმოების ტექნოლოგია უპირველეს ყოვლისა განისაზღვრება შემდეგი პარამეტრების მიხედვით:

- მოსაყვანი კულტურის ჯიშის, ან სახეობის პასპორტი;
- მოცემული კულტურის მოყვანის ლანდშაფტურ-ზონალური რესურსები;
- თესობრუნვაში მოცემული კულტურის ადგილი;
- მოცემული კულტურის წარმოების ინტენსიურობის დონე მწარმოებლის რესურსული შესაძლებლობის მიხედვით;

აქედან გამომდინარე, სახელმწიფო ტექნოლოგიური პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს შემდეგ პრინციპებს:

1. სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოვლა-მოყვანის დიფერენციაციის აგრძელების კონკრეტული კატეგორიების მიხედვით;
2. სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოვლა-მოყვანის ადაპტაცია (მორგება) კონკრეტულ საწარმოო პირობებზე და მწარმოებლის რესურსულ პოტენციალზე;
3. ალტერნატიული - ტექნოლოგიების პაკეტიდან მოცემული საწარმოო პირობებისთვის ოპტიმალური ვარიანტის არჩევის შესაძლებლობა.

როგორც ზემოთ ნათქვამიდან გამომდინარეობს, ტექნოლოგიის ინტენსიფიკაცია პირდაპირ არის დამოკიდებული მწარმოებლის რესურსულ პოტენციალზე, რაც ნიშნავს იმას, რომ მწარმოებელი აღჭურვილი უნდა იყოს მოსაყვანი კულტურის, ან კულტურებისთვის აუცილებელი სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკური საშუალებებით და სასუქების, შხამქიმიკატების, პერბიციდების და სხვა მასალების საყვალად საჭირო მატერიალური რესურსებით, მაგრამ როგორც ჩატარებული ანალიზი გვიჩვენებს, ასეთი რესურსი ქვეყანაში არსებულ არცერთ ფერმერს არ გააჩნია. ამასთან, მათ გინდაც გააჩნდეთ შესაბამისი რესურსები, მაინც არა არის მომგებიანი ასეთი რაოდენობრივი და სტრუქტურული შემადგენლობის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შეძენა, ვინაიდან მათ ფერმერი რაციონალურად ვერ დატვირთავს. ეს კი აისახება პროდუქციის თვითღირებულებაში და არაკონკურენტუნარიანს ხდის ბაზარზე.

აქედან გამომდინარე, აუცილებელი გახდა, როგორც ამას განვითარებული სოფლის მეურნეობის ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს /1/, ქვეყნის სახვადასხვა რეგიონში შექმნილიყო სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამჭირავებელი საწარმოები, რომლებიც უზრუნველყვენ რეგიონის ფერმერების მომსახურებას, მემცენარეობის პროდუქციის წარმოებასა და შესაბამისად ბაზარზე კონკურენტუნარიანი საქონლის გატანას. სწორედ ამის გამო, საერთაშორისო პროექტ "ოუსაიდის" აგრარულმა სექტორმა მიიღო ერთადერთი სწორი გადაწყვეტილება - ქვეყნის სხვადასხვა სასოფლო-სამეურნეო რეგიონში კონკურსის საფუძველზე შეექმნა მექანიზებული სერვის-ცენტრები და აღეჭურვა თანამდეროვე, რეგიონისთვის ოპტიმალური სტრუქტურული და რაოდენობრივი შემადგენლობის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკური საშუალებებით.

რეგიონებში ასეთი სერვის-ცენტრების შექმნა და ამასთან სერვის-ცენტრში მყოფი, თანამდეროვე ტექნოლოგიების მცოდნე აგროტექნოლოგის კონსულტაციები უზრუნველყოფს როგორც ერთწლიან, ასევე მრავალწლიან კულტურებში მაღალი ინტენსიური სამანქანო ტექნოლოგიების დანერგვას და უკვე შესაძლებელი ხდება სხვადასხვა ინტენსიფიკაციის დონის ტექნოლოგიების გამოყენების შედეგად მიღებული მოსავლის და აქედან გამომდინარე წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულების პროგნოზირება.

მაგალითისთვის გაანგარიშებულია სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის ასპინძის რაიონში კარტოფილის წარმოების ტრადიციული და ინტენსიური სამანქანო ტექნოლოგიების შედარებითი ეკონომიკური მაჩვენებლები.

აღნიშნული ტექნოლოგიური ადაპტერები მემცენარეობის პროდუქციის წარმოების ინტენსიფიკაციის დონების მიხედვით დაშუშავდა საქართველოს სოფლის მეურნეობის მექანიზაციის და ელექტრიფიკაციის ს/კ ინსტიტუტში და მათ მინიჭებული აქვთ სახელმწიფო რეგისტრირებული (ცხრილი 1). ტექნოლოგიური, სატრანსპორტო და დატვირთვის პროცესები გაანგარიშებულია არსებული და მაღალი ინტენსიური ტექნოლოგიისთვის. ცხრილის მე-12 და მე-13 სვეტში მოცემულია შესაბამისად ტრადიციული და მაღალი ინტენსიური ტექნოლოგიის გამოყენებისას ცალკეულ ოპერაციებზე ფულადი სახსრების საწარმოო დანახარჯები.

ცხრილი 1

მაღალი და ტრადიციული სამანქანო ტექნოლოგიით კარტოფილის წარმოების

ტექნოლოგიური ადაპტური

ფართობი - 1 ჰა; მოსავლიანობა ძველი ტექნოლოგიის გამოყენებისას 15 ტ/ჰა; ახალი ტექნოლოგიის გამოყენებისას 30 ტ/ჰა;

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
სამუშაოს დასახელება	განზომილ.	ნორმა ერთ. ჰა	დაწყება	დასრულება	ენერგ. სამ კლ.წ.	ტექნოლოგ მანქანა	შვარსპასტი ტ/სთ	საწყ. ხარჯი (ტ)	შრობის ხარჯი (კაც.სთ)	საწ. დანახ. ძველ ტექნოლ. ლ/ჰა	საწ. დანახ. ახალ ტექნოლ. ლ/ჰა	
1	ორგან-მინერალური სასუქის დატვირთვა	ტ	10	01.10	31.10	9...14	დამტვირთავი	10	0.1	0.1	0	1
2	ორგან-მინერალური სასუქის გადაზიდვა	ტ. კმ	100	01.10	31.10	9...14	სატრ. მისამბელი	3	8	0.3	0	40
3	ორგანო-მინერალური სასუქის შეტანა	ჰა	1	01.10	31.10	9...14	ორგ.სას. შემტანი	1.2	12	0.8	0	240
4	ადრე გაზაფხულზე გადახვნა	ჰა	1	01.10	31.10	20...30	გუთან	0.6	25	1.8	50	50
5	ბაზოების მოწყობა	ჰა	1	05.04	25.04	20...30	ბაზოების მომწყობი	0.4	28	1.7	0	58
6	სათესი მასალის არჩევა	ტ	2.5	05.04	25.04		ხელით	0.1	0	25	50	0
7	სათესი მასალის დაფალიძება	ტ	2.5	05.04	25.04		ელძრ	1	0	5	10	0
8	სათესი მასალის დატვირთვა	ტ	2.5	05.04	25.04	9...14	დამტვირთავი	10	0.1	0.1	3	3
9	სათესი მასალის ტრანსპორტირება	ტ	25	05.04	25.04	9...14	სატრ.მისამბელი	3	4	0.3	20	20
10	სარეგულაციო ჩატვირთვა	ტ	2.5	05.04	25.04	9...14	დამტვირთავი	10	0.1	0.1	1	1
11	კარტოფილის დარგვა	ჰა	1	05.04	25.04	14...30	კარტოფ. სარგ.	1.5	9	0.6	1500	2500
12	ფარცხვა აღმოკენებამდე	ჰა	1	20.04	05.05	9...14	მძიმე ფარცხი	0.86	11	1.1	12	12
13	აღმონაკრის დაფარცხვა	ჰა	1	20.05	5.06	9...14	მძიმე ფარცხი	0.86	11	1.1	0	12
14	აზოტოვანი სასუქების დატვირთვა	ტ	0.2	25.06	5.07	9...14	დამტვირთავი	10	0.1	0.1	1	1
15	აზოტოვანი სასუქების გადაზიდვა	ტ. კმ	2	25.06	5.07	9...14	სატრ. მისამბელი	3	3	0.3	20	20
16	კულტივაცია გამოკვებით	ჰა	1	25.06	5.07	9...14	მინ სას. შემტანი	1.5	10	0.7	200	200
17	პერბიციდის მოშვადება	ტ	0.4	25.06	5.07	ელძრ	შემრევი	10	0	0.1	0	1
18	პერბიციდის შეტანა	ჰა	1	25.06	5.07	9.14	შემსხურებელი	1.5	9	0.7	0	75
19	რწყვა მიშვებით	ჰა	1	15.07	25.08	ხელით		1	0	1	42	42
20	კულტივაცია მიწის შემოვით I	ჰა	1	5.07	20.07	9...14	კულტ.მიწის შემოშყ.	1.37	8.7	0.7	20	20
21	კულტივაცია მიწის შემოვით II	ჰა	1	20.07	5.08	9...14	კულტ.მიწის შემოშყ.	1.37	8.7	0.7	20	20
22	კარტოფილის ფოჩის გათიბვა	ჰა	1	15.09	15.10	9...14	სათიბელა	0.36	24	2.5	22	22
23	კარტოფილის აღება	ჰა	1	15.09	15.10	9...14	მის. კომბინირ.	0.19	75	6	165	200
24	კარტოფილის დატვირთვა	ტ	15-30	15.09	15.10	9...14	დამტვირთავი	10	0.1	0.1	10	10
25	კარტოფილის გადაზიდვა	ტ. კმ		15.09	15.10	9...14	სატრ. მისამბელი	3	62	75	122	200
26	კარტოფილის დანარისხება	ტ	25	15.09	15.10	ელძრ	დამხარისხებელი	7.2	0	35	88	120
27	ნაწვერალის აოშვა, ან დადისკვა	ჰა	1	25.09	25.10	20...30	საოში გუთან	1.28	11	0.8	0	25
	ჯამი							342.9	173.7	2369	3906	

მე-12 სექტში, რომელ გრაფებშიც წერია ციფრი 0, ტრადიციული ტექნოლოგიის გამოყენებისას იმ სტრიქონებში ნაჩვენებია ოპერაციები არ ტარდება.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ტრადიციული ტექნოლოგიის გამოყენებისას 1 ჰექტარზე კარტოფილის მოყვანისას იხარჯება:

$$S_{ტრ} = 2369 \text{ ლარი};$$

ხოლო მაღალინტენსიური ტექნოლოგიის გამოყენებისას –

$$S_{მაღ} = 3906 \text{ ლარი};$$

ტრადიციული ტექნოლოგიის გამოყენებისას საშუალო საპროცენტო მოსავლიანობა შეადგენს:

$$U_{ტრ} = 15 \text{ ტონა/ჰა};$$

ხოლო მაღალინტენსიური ტექნოლოგიის გამოყენებისას –

$$U_{მაღ} = 30 \text{ ტონა/ჰა};$$

შესაბამისად ტრადიციული ტექნოლოგიის გამოყენებისას 1 ტ პროდუქციის ღირებულება შეადგენს

$$C_{ტრ} = 157 \text{ ლარი/ტონა};$$

ხოლო მაღალინტენსიური ტექნოლოგიის გამოყენებისას –

$$C_{მაღ} = 130 \text{ ლარი/ტონა};$$

ამჟამად ბაზარზე 1 კგ კარტოფილის საშუალო წლიური საბითუმო ფასი შეადგენს 50 თეთრს. აქედან 1 ტონაზე საშუალო წლიური მოგება ტრადიციული ტექნოლოგიის გამოყენებისას შეადგენს საშუალოდ

$$W_{ტრ.ტ} = 500 - 157 = 343 \text{ ლარი/ტონა};$$

ხოლო მაღალინტენსიური ტექნოლოგიის გამოყენებისას –

$$W_{მაღ.ტ} = 500 - 130 = 370 \text{ ლარი/ტონა};$$

აქედან მაღალინტენსიური ტექნოლოგიის ეფექტურობა 1 ტონა პროდუქციის მიღებაზე შეადგენს:

$$E_{1} = C_{ტრ.ტ} - W_{მაღ.ტ} = 370 - 343 = 27 \text{ ლარი/ტონა};$$

1 ჰა - ზე ტრადიციული ტექნოლოგიის გამოყენებისას საშუალოდ მოგება შეადგენს:

$$W_{ტრ.ჰა} = 15 \times 343 = 5145 \text{ ლარი/ჰა};$$

სოლო მაღალინტენსიური ტექნოლოგიის გამოყენებისას:

$$W_{\text{მალ.პა}} = 370 \times 30 = 11100 \text{ ლარი/ პა};$$

სხვაობა მოვებებში, ე.ი. კარტოფილის კულტურაში მაღალინტენსიური ტექნოლოგიის გამოყენების ეკონომიკური ეფექტურობა ტრადიციულთან შედარებით 1 პა-ზე შეადგენს:

$$E_{\text{შელ}} = W_{\text{მალ.პა}} - W_{\text{ტრ.პა}} = 11100 - 5145 = 5955 \text{ ლარი/პა.}$$

ზემოთ მოყვანილი მაგალითი ცხადად ასაბუთებს ქვემო ქართლის რეგიონში კარტოფილის კულტურაში მაღალინტენსიური ტექნოლოგიის დანერგვის ეფექტურობას.

ლიტერატურა

1. რ. მახარობლიძე, თ. იაშვილი – სოფლის მეურნეობის მექანიზაციის განვითარების თანამედროვე მსოფლიო ტენდენციები. თბილისი 2000 წ.
2. ო. ქარჩავა - მემცენარეობის პროდუქციის წარმოების ანტიეროზიული სამანქანო ტექნოლოგიების ეკონომიკური და ენერგეტიკული შეფასება. თბილისი 2005.

Argumentation economic efficiency of high machinery technology of agricultural production on the illustration production of potato

O. Karchava

doctor of engineering sciences, professor,

M. zarqua

academic doctor

Abstract

(Internet Version)

The important rate of agricultural production are import from the adjacent countries. Because outgoings production on the unity products is very high. The reason is low crop, which is due usage of oldish technology production of agricultural products.

In the paper is argumentation relative economically efficiency of high machinery technology making of agricultural production on the illustration produce of potato. There is composed technologically adapter production of potato using of high machine technology and oldish technology production of agricultural products. There are received numeral means efficiently of high and oldish machine technology production of potato. Collation of numeral means efficiently is argumentation efficiently usage of high machine technology.

4. Научные труды ученых Азербайджана

Территориальная организация оптимизации заселения Прикаспийского региона (На примере природно- экономической зоны Ленкорань-Астара)

С.Г.Азизов

Ленкораньский Государственный Университе

Реферат

(интернетная версия)

Прикаспийские природно-экономические зоны весьма разнообразны. Периодическое изменение уровня моря создает особые трудности для прибрежных зон. Это своеобразно воздействует на изменения хозяйственной деятельности образа жизни. Сказанное отрицательно воздействует на социально-экономическое развитие прибрежных экономических районов. Именно поэтому, указ Президента Азербайджанской Республики господина Ильхама Алиева о Государственной Программе социально-экономического развития регионов от 11 февраля 2004 года имеет огромное значение.

Районы исследования разделены на три зоны и подзоны: Ленкорань-Астара, Масаллы-Джалилабад и Лерик-Ярдымлы.

Зоны отличаются по природно- хозяйственным и экологическим системам, по территориальному рельефу, транспортно-территориальной организации и особенностям экологических проблем. Каждая зона разделена на район расселения (административный район), агломерацию, ареал, изолированные населенные пункты.

Исследования показывают, что, как городская агломерация, так и сельская имеют некоторые общие особенности. Их центры сформированы и развиваются на окрестностях больших населенных пунктов, на основе, созданных транспортно- производственных и инфраструктурных систем. Для анализа географии агломерации нужно в первую очередь рассмотреть научно-методологическую основу заселения. Эта проблема вечно остается объектом исследования систем расселения и нуждается в усовершенствовании.

В наших исследованиях ареал считают одной значимой таксономической единицей территориальных форм заселения, которые являются групповым центром среды нескольких населенных пунктов (селений)- городов и больших селений, имеющих преимущественное географическое положение и хозяйственно- транспортные связи.

Изолированными населенными пунктами являются пункты, находящиеся вдали от районных и агломерационных центров, не имеющие связь, или со слабой связью с частично большими населенными пунктами, их перспективы очень ограничены.

В целом, Ленкорань-Астаринская природно-экономическая зона и системы населенных пунктов дополняют друг друга. Но связь между ними не всегда последовательна и динамична. Условия, среды заселения населения очень сложны, имеют некоторые проблемы. Изменение границ прибрежной зоны колебанием уровня грунтовых вод, оползны и эрозии почв горных территорий увеличили проблемы за последние 20-30 лет.

Каспийское море отличается сложностью побережья сухой-степной, умеренной зоны и берегов природно-экономических зон протяженностью до 1200 км. с севера на юг, в площади 400 кв.км.

Ученые мира, в том числе СНГ посвятили многочисленные труды исследованию Прикаспийских зон. Некоторые из них издали интересные труды, посвященные рекреационным значениям берегов Каспия, классификации берегов и заселению населения. Работы исследователей имена которых отмечены ниже, особо важную роль играли в наших исследованиях: А.Дж.Эюбов (1975), Б.А.Будагов (1978, 2002), Б.С.Бандаренко (1980), Н.С.Ширинов, Х.А.Велиев, В.А.Алиев (1998), М.Садыхов (1983), А.А.Салманов (1995), Р.М.Мамедов (2003), М.С.Гасымов (1978, 2007), Ч.Н.Исмаилов (2002), Ш.Й.Геокчайлы (2004) и др.

Анализ трудов указанных ученых были обобщены в исследованиях заселения Ленкорань-Астаринской в природно-экономической зоны и оказались весьма ценными для заключительных выводов.

Прикаспийские природно-экономические зоны весьма разнообразны. Периодическое изменение уровня моря создаст особые трудности для прибрежных зон. Это своеобразно воздействует на изменения хозяйственной деятельности образа жизни. Сказанное отрицательно воздействует на социально-экономическое развитие прибрежных экономических районов. Именно поэтому, указ Президента Азербайджанской Республики господина Ильхама Алиева о Государственной Программе социально-экономического развития регионов от 11 февраля 2004 года имеет огромное значение.

По последним данным переписи, в природно-экономической зоне имеются 647 населенных пунктов. С 1970 года число селений менее увеличено. Число мелких селений уменьшилось, а население больших селений увеличилось более чем на 8 тыс. в 1999 году. Самые большие селения находятся в Масаллах (13703 чел.), в Ленкоране (8151 чел.) и Джалилабаде (6210 чел.). На территории уменьшено количество селений с населением 200 и 500 человек, число селений с населением 2 и 3 тысячи увеличено. Значение изучения заселения территорий связано с нижеследующим – выявление демографических особенностей населенных пунктов; развитие материально-технических, производственных отраслей и инфраструктурной сферы населенных пунктов; равномерное развитие системы заселения и улучшение экологических условий и т.д.

Анализ этих проблем имеет научное и практическое значение, поскольку, по указу Президента о социально-экономическом развитии регионов Азербайджанской Республики, в первую очередь, в связи с развитием «каркаса» производительных сил, требуется совершенствование заселений. Формы заселения природно-экономических зон представлены следующим образом: дом, селение, групповой населенный пункт, ареал, агломерация, зона. В Азербайджане, в том числе в Ленкорань-Астаринской природно-экономической зоне заселение имеет сложную территориальную особенность. Сложность территории выявляется, в первую очередь, в схеме районирования. В то же время районирование способствует решению ряда вопросов: рациональное использование отраслей инфраструктуры, особенно производственных; рациональное использование земельных ресурсов и капиталовложений; регулирование санитарно-эпидемиологических услуг и контроль экологической емкости и стихийных бедствий территории и т.д., все это зависит от географического положения территории и от систем расселения. Формирование заселений отличается соответствующими показателями. Эти показатели состоят из плотности населения, людности населенных пунктов и т.д.

Районы исследования разделены на три зоны и подзоны: Ленкорань-Астарь, Масаллы-Джалилабад и Лерик-Ярдымлы.

Зоны отличаются по природно- хозяйственным и экологическим системам, по территориальному рельефу, транспортно-территориальной организации и особенностям экологических проблем. Каждая зона разделена на район расселения (административный район), агломерацию, ареал, изолированные населенные пункты.

Агломерация- в некоторых местах является районным центром, или является центром групповых населенных пунктов. Агломерация частично изолированная от районных или региональных центров, создает взаимосвязь с населенными пунктами, которые частично ограничены в деятельности населения и отличаются совместным использованием земель, материальных и культурных ресурсов

Исследования показывают, что, как городская агломерация, так и сельская имеют некоторые общие особенности. Их центры сформированы и развиваются на окрестностях больших населенных пунктов, на основе, созданных транспортно-производственных и инфраструктурных систем. Для анализа географии агломерации нужно в первую очередь рассмотреть научно-методологическую основу заселения. Эта проблема вечно остается объектом исследования систем расселения и нуждается в усовершенствовании.

Специалисты считают городские агломерации составной частью городского, а сельские –сельского расселения. В то же время обе считаются составной частью экономической и социальной географии.

Учитывая вышесказанное, необходимо отметить, что агломерации являются территориальными системами, нуждающимися в исследовании и регулировании.

Ареал - является таксономической единицей заселения в районировании. А в картографии ареал является формой распространения населения на территории, плотность которой централизуется и относительно концентрируется.

В наших исследованиях ареал считают одной значимой таксономической единицей территориальных форм заселения, которые являются групповым центром среды нескольких населенных пунктов (селений)- городов и больших селений, имеющих преимущественное географическое положение и хозяйственно-транспортные связи.

Изолированными населенными пунктами являются пункты, находящиеся вдали от районных и агломерационных центров, не имеющие связь, или со слабой связью с частично большими населенными пунктами, их перспективы очень ограничены.

В целом, Ленкорань-Астаринская природно-экономическая зона и системы населенных пунктов дополняют друг друга. Но связь между ними не всегда последовательна и динамична. Условия, среды заселения населения очень сложны, имеют некоторые проблемы. Изменение границ прибрежной зоны колебанием уровня грунтовых вод, оползни и эрозии почв горных территорий увеличили проблемы за последние 20-30 лет.

Ленкорань-Астаринская зона делится на 5 агломераций, 5 ареалов и три изолированных населенных пункта. Несмотря на то, что территория агломераций Ленкорану, Астары сравнительно маленькая, она имеет выгодное географическое положение и ведущую позицию в экономическом районе. Жителей в городе тоже сравнительно больше.

Масаллы-Джалилабадская зона, которая делится на 8 агломераций, 2 ареала и изолированные населенные пункты. Территория зоны сравнительно велика. Население частично больше, величина населенных пунктов в сравнении с

Ленкорань-Астаринской подзоны немного меньше, но в три раза больше Лерик-Ярдымлинской. Среда населенных пунктов по сравнению с обоими подзонами хороша, т.е. все населенные пункты в основном оптимальны.

В Лерик-Ярдымлинской зоне нет типичной агломерационной зоны заселения в зависимости от природно-экологических, транспортных особенностей территории. На территории имеются 14 ареалов, 4 изолированных населенных пункта. Территория зоны заселения сравнительно меньше и меньше населенных пунктов, а по экологическим особенностям разнообразна.

Каждые 10-15 лет на территории природно-экономической зоны повторяются сухая погода и заморозки. В сельскохозяйственной сфере доход относительно меньше. В связи с ликвидацией плодотворных виноградников в конце 1980 года уровень жизни населения в некоторых местностях полу зоны значительно снижен. И поэтому значительная часть населения Лерик и Ярдымлы мигрируют в города Ленкорань и Масаллы. Вышесказанное показало себя и в динамике населенных пунктов в 1970-1999 гг., так как в сравнении с другими двумя зонами в Лерик-Ярдымлинской зоне за последние 30 лет увеличение численности населения значительно меньше.

Данная подзона имеет преимущества перед двумя другими зонами только по величине своей территории. Эта зона отличается некоторыми особенностями. Природно-географическая среда сложная, численность мигрирующих в другие зоны велика и т.д.

В общем, при сравнении естественного движения населения и динамики населенных пунктов Ленкоранской природно-экономической зоны, можно прийти к такому выводу, что несмотря на то, что в горных местностях рождаемость больше, население, проживающее в селениях за последние 20-30 лет не увеличено, а наоборот в некоторых селениях даже уменьшается. Таким образом, молодые покидают горные территории, в результате идет процесс старения населения. В связи с вышесказанным, необходимо отметить, что приходится комплексно регулировать рост и распространение населения природно-экономической зоны.

Литература

1. Адаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь, М. «Мысль» 1983.стр. 290
2. Геокчайский Ш.Ю. География населения (на азербайджанском языке) Баку, 1979
3. Гуджабидзе В.В. Система расселения в республиках Закавказье. В.кн: Региональное расселение в СССР. М., ИГАН СССР, 1984, стр 53-67
4. Ковалев С.А. Вопросы терминологии в географическом изучении сельского расселения. Вопросы географии. №4, 1998
5. Мехралиев Э.Г., Эйюбов Н.Г., Садыхов М.О. Вопросы расселение населения в Азербайджанской ССР (на азербайджанском языке) Баку, «Эдм». 1988
6. Эфендиев В.А., Нагиев С.Г. География населения. Баку, 2005

Концепция формирования и государственного регулирования продовольственного рынка

М. Т. Гасанлы

Диссертант АЗНИИЭ и ОСХ

Реферат (интернетная версия)

Продовольственный рынок как социально-экономическая система находится под влиянием внешних и внутренних факторов, определяющих производство и потребление продуктов питания. К внешним факторам относятся конъюнктура мировых цен на сельскохозяйственное сырье, внешняя продовольственная политика иностранных государств и характеризующие ее экономические отношения с импортерами продовольствия и др.

К внутренним факторам относятся: уровень развития отечественного производства продовольствия, влияющие на него погодные условия, характер конкурентной среды, уровень развития рыночной инфраструктуры, размер и структура потребительского спроса, системы государственной экономической поддержки производителей продовольствия и других субъектов продовольственного рынка, его правовое обеспечение и др.

Для формирования концептуальных подходов представляется целесообразным привести ряд базовых постулатов:

- формирование экономической среды продовольственного рынка наряду с саморегулированием является результатом целенаправленной и скоординированной деятельности государственных и региональных органов исполнительной власти;
- государство для обеспечения продовольственной безопасности в соответствии с ее критериями должно осуществлять комплекс экономических и административных мер регулирования продовольственного рынка;
- сформированный под воздействием государства продовольственный рынок должен быть социально ориентированным, на продовольственном рынке недопустимо наличие теневых экономических отношений.

Генеральная стратегическая цель регулирования продовольственного рынка предполагает практическое решение следующих задач:

- гарантированного обеспечения каждого жителя страны минимальным объемом продовольствия, необходимым для нормальной жизнедеятельности;
- обеспечения стабильных цен на жизненно важные продовольственные товары;
- установления баланса экономических интересов участников процесса производства, распределения и потребления продовольствия при поддержании заданного уровня рентабельности основных отраслей сельскохозяйственного производства, пищевой и перерабатывающей промышленности, торговли и исключения возможности монополизма со стороны субъектов продовольственного рынка;
- обеспечения конкурентоспособности отечественного производства сельскохозяйственной продукции и продовольствия, при целенаправленном рациональном замещении импорта отечественными продовольственными товарами;
- развития межрегиональных продовольственных и сырьевых связей;
- соблюдения установленных технологических стандартов производства и реализации продуктов питания;
- осуществления финансового контроля над производством и оборотом товаров и услуг с целью предотвращения возможностей формирования теневой экономической системы;
- создания необходимых продовольственных резервов для поддержания стабильной ситуации на продовольственном рынке и резервных фондов для использования в случаях чрезвычайных ситуаций;
- осуществления продовольственного обеспечения складочных потребителей.

Продовольственный рынок является самой крупной в Азербайджане, специфической и сложной социально-экономической системой. Достаточно сказать, что три четверти народного потребления состоит из продуктов питания и товаров, производимых из сельскохозяйственного сырья. Сырьевой базой продовольственного рынка является отечественное сельскохозяйственное

производство, которое по своей природе весьма зависимо от природных факторов, функционирует под воздействием неблагоприятных макроэкономических условий. На ситуацию отечественного производства продовольствия негативное влияние оказывает также нерешенность социальных проблем сельской местности. К ним относятся: узость сферы приложения труда; низкий уровень доходов работников сельскохозяйственного производства при увеличении различий в уровне жизни городского и сельского населения; рост сельской безработицы, особенно среди молодежи и женщин; усиление в сельском сообществе процесса социальной дифференциации; свертывание сети объектов социальной сферы; возрастание информационной изолированности деревни, в частности, низкий уровень информированности сельского населения о своих социальных и экономических правах.

Продовольственный рынок как социально-экономическая система находится под влиянием внешних и внутренних факторов, определяющих производство и потребление продуктов питания. К внешним факторам относятся конъюнктура мировых цен на сельскохозяйственное сырье, внешняя продовольственная политика иностранных государств и характеризующие ее экономические отношения с импортерами продовольствия и др.

К внутренним факторам относятся: уровень развития отечественного производства продовольствия, влияющие на него погодные условия, характер конкурентной среды, уровень развития рыночной инфраструктуры, размер и структура потребительского спроса, системы государственной экономической поддержки производителей продовольствия и других субъектов продовольственного рынка, его правовое обеспечение и др.

Аграрное производство относится к той сфере трудовой деятельности, которая прямо связана с производством благ и жизненного фонда, что и определяет ее особую роль в эволюции человеческого общества. Аграрный труд – исходное и определяющее начало всего общественного производства. По отношению к обществу он целиком является необходимым трудом, создающим продукт, удовлетворяющий первичные потребности.

Первая и основная особенность аграрного производства заключается в том, что человеческий труд направлен здесь, в отличие от промышленности, не на расходование фиксированной в прошлом энергии планеты, а на ее накопление (1).

За период осуществления в стране экономических преобразований продовольственный рынок претерпел коренные изменения. Проведена крупномасштабная приватизация государственной собственности в отраслях АПК. Ликвидирована прежняя система государственного регулирования производства и реализации продовольствия. В экономических взаимоотношениях субъектов продовольственного рынка сформировалась конкурентная среда, для которой характерна более высокая предпринимательская и инвестиционная активность в торговле по сравнению со сферой производства.

Продовольственный рынок Азербайджана в условиях отношений свободной купли-продажи за короткий срок обеспечил относительно высокую насыщенность товарами.

Объем предложений продовольственных товаров резко сократился под воздействием значительного падения производства, причиной которого явились диспаритет цен между промышленной и сельскохозяйственной продукцией, снижение технического и технологического уровня отраслей. Равновесие спроса на продовольственные товары и его предложения устанавливается в условиях низкой покупательской способности населения страны, до 80% которого живет за чертой бедности. В производстве продовольствия и торговле значительный удельный вес в пределах от 30 до 50% занимает теневой оборот. Происходит неоправданное наращивание цен реализации продуктов питания из-за увеличения числа посреднических звеньев. Действует сложная с элементами дублирования и весьма несовершенная система контроля безопасности и качества продовольственных товаров, вследствие чего в сферу потребления проникают опасные для жизни и здоровья продукты. Крайне медленно формируется система сертификации производства и услуг. Функции регулирования производства продовольствия, торговли продовольственными товарами и предоставления услуг неоправданно рассредоточено между рядом ведомств. Это является одной из причин диспропорции в распределении доходов от реализации конечной продукции между

товаропроизводителями и сферой торговли. При удельном весе мелких и средних торговых предприятий в их общем числе превышающем 90% для этой сферы характерен низкий уровень концентрации капитала. Не сформирована инфраструктура продовольственного рынка.

Не создана способная осуществлять эффективное регулирование продовольственного рынка управленческая система. Сложившаяся социально-экономическая ситуация на продовольственном рынке предопределяет необходимость качественного изменения методов его государственного регулирования на основе построения системы взаимосвязанных регламентов. Это позволит, на наш взгляд, создать адекватный экономической среде организационно-экономический механизм, обеспечивающий продовольственную безопасность страны. «Становление государственного регулирования требует формирования соответствующей институциональной системы, адекватной переходному периоду в экономике, создания государственных институтов, обеспечивающих правовое и организационно-экономическое закрепление складывающихся общественных отношений» (2).

Для формирования концептуальных подходов представляется целесообразным принять ряд базовых постулатов:

- формирование экономической среды продовольственного рынка наряду с саморегулированием является результатом целенаправленной и скоординированной деятельности государственных и региональных органов исполнительной власти;
- государство для обеспечения продовольственной безопасности в соответствии с ее критериями должно осуществлять комплекс экономических и административных мер регулирования продовольственного рынка;
- сформированный под воздействием государства продовольственный рынок должен быть социально ориентированным; на продовольственном рынке недопустимо наличие теневых экономических отношений;

Генеральная стратегическая цель регулирования продовольственного рынка предполагает практическое решение следующих задач:

- гарантированного обеспечения каждого жителя страны минимальным объемом продовольствия, необходимым для нормальной жизнедеятельности;
- обеспечения стабильных цен на жизненно важные продовольственные товары;
- установления баланса экономических интересов участников процесса производства, распределения и потребления продовольствия при поддержании заданного уровня рентабельности основных отраслей сельскохозяйственного производства, пищевой и перерабатывающей промышленности, торговли и исключения возможности монополизма со стороны субъектов продовольственного рынка;
- обеспечения конкурентоспособности отечественного производства сельскохозяйственной продукции и продовольствия, при целенаправленном рациональном замещении импорта отечественными продовольственными товарами;
- развития межрегиональных продовольственных и сырьевых связей;
- соблюдения установленных технологических стандартов производства и реализации продуктов питания;
- осуществления финансового контроля над производством и оборотом товаров и услуг с целью предотвращения возможностей формирования теневой экономической системы;
- создания необходимых продовольственных резервов для поддержания стабильной ситуации на продовольственном рынке и резервных фондов для использования в случаях чрезвычайных ситуаций;
- осуществления продовольственного обеспечения спецпотребителей.

Для стабилизации и развития продовольственного рынка в современных условиях имеются необходимые предпосылки. В их числе: огромная территория с разнообразными природными условиями для сельскохозяйственного производства; потенциально емкий внутренний рынок, достаточные для развития отраслей АПК, сферы торговли и рыночной инфраструктуры трудовые

ресурсы, включая работников с высоким уровнем квалификации, значительные размеры резервных производственных мощностей отраслей, поставляющих сельскому хозяйству производственные ресурсы и перерабатывающих его продукцию. Связь свойств продовольственного рынка и функций государства по его регулированию осуществляется посредством применения эффективных и адаптированных к состоянию экономической среды механизмов регулирования.

В нашем понимании экономической механизм регулирования - это система организации целенаправленного воздействия государства на деятельность хозяйственных субъектов рыночной экономики. Как уже отмечалось, глубина этих воздействий зависит от ситуации на рынке и от имеющихся ресурсов государства. Вот почему особое внимание в нашем исследовании мы уделяем проблемам сегментации продовольственного рынка на подсистемы, тем самым адаптируя конкретные экономические. В нашем понимании экономической механизм регулирования - это система организации целенаправленного воздействия государства на деятельность хозяйственных субъектов рыночной экономики. Как уже отмечалось, глубина этих воздействий зависит от ситуации на рынке и от имеющихся ресурсов государства. Вот почему особое внимание в нашем исследовании мы уделяем проблемам сегментации продовольственного рынка на подсистемы, тем самым адаптируя конкретные экономические механизмы к специфике состояния экономической среды каждой подсистемы. В этом принципиальность нашего подхода к формированию продовольственного рынка и его регулированию.

Совершенствование экономического механизма государственного регулирования продовольственного рынка должно осуществляться на принципах системного подхода к организационным решениям, строгого разграничения функций между всеми государственными региональными и муниципальными органами управления и обеспечения их четко регламентированной ответственности. Можно согласиться с П.Пимашковым, считая, что внедряемые государством модели «представляют собой «дженерию», то есть в основном копии определенных социально-экономических моделей и решений, переносимых из прошлых десятилетий или с запада без принципиальных изменений и учета современных российских условий, вследствие чего неэффективных (3). В связи с тем, что многие экономические процессы, протекающие на продовольственном рынке, полностью или частично необратимы, предлагаемые концептуальные подходы к его государственному регулированию ориентируются на сложившееся состояние экономической среды и реальные возможности воздействия на нее через экономические механизмы.

Нам представляется важным выделить подсистему государственных интересов и придать ей особую значимость в формировании продовольственного рынка. Наши концептуальные подходы строятся на использовании рынка государственных интересов в качестве «локомотива», выводящего всю экономическую систему продовольственного рынка из кризиса. Преднамеренно большое внимание в концептуальных подходах будет уделено применению целого арсенала экономических, правовых и административных мер с использованием фактически имеющихся ресурсов государства. Мы убеждены, что эти меры необходимо рассматривать как триединый набор инструментариев, дополняющих друг друга. Ни один экономический механизм ничего из себя не представляет, если он не обрамлен правовыми и административными ресурсами государства. Поэтому государственное регулирование состоит из оптимального набора мер и государственных ресурсов для их реализации.

Литература

1. Добрынин А.И., Тарасевич Л.С. Экономическая теория. СПб: Питер, 1997. с. 199.
2. Пимашков П.И. Координация продовольственного рынка Красноярск. 2000, с. 142-143.
3. Урусов В.Ф. Методология саморегулирования региональных АПК. М., 1998. с. 45.

Реферат (интернетная версия)

Для управления рисками в процессе инвестиционной деятельности часто используется диверсификация – распределение инвестиций, а следовательно и рисков, между несколькими объектами, для которых характерны различные по своей физической природе и времени проявления риски. Возможны пространственная и временная оптимизация распределения инвестиций.

Поскольку все финансовые инвестиции различаются по уровню доходности и риска, то любая новая инвестиция должна анализироваться с позиции ее влияния на изменение доходности и риска инвестиционного портфеля в целом. Их возможное сочетание в портфеле усредняет эти количественные характеристики.

Существует портфельная теория – это теория финансовых инвестиций, в рамках которой с помощью статистических методов осуществляется наиболее выгодное распределение риска портфеля ценных бумаг и оценка прибыли.

Принятие «кризисных решений» обязательно должно сопровождаться определенными количественными измерениями с использованием различных математических методов. Математические задачи теории риска по их цели можно разделить на прямые, обратные и задачи исследования чувствительности. В прямых задачах требуется на основании априори заданной информации о ситуации оценить риск, т.е. определить его уровень. В обратных – определить ограничения на один или несколько варьируемых параметров исходной ситуации таким образом, чтобы выполнялись заданные ограничения на уровень приемлемого риска.

Снижение риска возможно: на этапе планирования операции или проектирования образцов; на этапе принятия решений; на этапе выполнения операции и эксплуатации технических систем. В рамках каждого из направлений принимаемые меры будут иметь различное отношение эффективности к затратам на их обеспечение. Эти меры связаны с расходами и требуют их увеличения при росте сложности систем. Поэтому в определенных условиях экономически может оказаться более целесообразно расходовать денежные средства не на предупреждение или снижение риска, а на возмещение возможного ущерба. В последнем случае используют механизм страхования.

Таким образом, если в процессе подготовки решения будет выяснено, что меры по снижению риска малоэффективны и дороги одновременно, то может оказаться экономически более целесообразно застраховать свои действия. При этом ставится задача не предотвращения, а возмещения ущерба.

Для управления рисками в процессе инвестиционной деятельности часто используется диверсификация – распределение инвестиций, а следовательно и рисков, между несколькими объектами, для которых характерны различные по своей физической природе и времени проявления риски. Возможны пространственная и временная оптимизация распределения инвестиций.

Пространственная оптимизация распределения инвестиций – это такая оптимизация, при которой общая сумма финансовых ресурсов на конкретный период ограничена сверху. Имеется несколько взаимно независимых инвести-

ционных проектов, каждый из которых характеризуется различными по своей природе, интенсивности, времени проявления рисками. Требуется составить инвестиционный портфель, максимизирующий суммарный возможный прирост капитала с учетом ограничения на средний по портфелю риск.

Временная оптимизация распределения инвестиций – это такая оптимизация, при которой общая сумма финансовых ресурсов, доступная для финансирования в планируемом году, ограничена сверху. Имеется несколько доступных независимых инвестиционных проектов, которые не могут быть реализованы в планируемом году одновременно. Однако в следующем году оставшиеся проекты либо их части могут быть реализованы. Требуется оптимально распределить проекты по годам с учетом эффективности инвестиций, располагаемых ресурсов, средних по времени рисков. Такие задачи более свойственны финансово-промышленным группам. Финансовые инвестиции означают приобретение активов в форме ценных бумаг для извлечения прибыли при «нормальном» для данного вида инвестиций риске.

Поскольку все финансовые инвестиции различаются по уровню доходности и риска, то любая новая инвестиция должна анализироваться с позиции ее влияния на изменение доходности и риска инвестиционного портфеля в целом. Их возможное сочетание в портфеле усредняет эти количественные характеристики.

Существует портфельная теория – это теория финансовых инвестиций, в рамках которой с помощью статистических методов осуществляется наиболее выгодное распределение риска портфеля ценных бумаг и оценка прибыли.

Принятие «кризисных решений» обязательно должно сопровождаться определенными количественными измерениями с использованием различных математических методов. Математические задачи теории риска по их цели можно разделить на прямые, обратные и задачи исследования чувствительности. В прямых задачах требуется на основании априори заданной информации о ситуации оценить риск, т.е. определить его уровень. В обратных – определить ограничения на один или несколько варьируемых параметров исходной ситуации таким образом, чтобы выполнялись заданные ограничения на уровень приемлемого риска.

В задачах исследования чувствительности, которые в определенном смысле являются следующим уровнем по отношению к прямым и обратным задачам теории риска, рассматривается чувствительность результатов упомянутых задач по отношению к варьированию параметров моделей. Такое исследование необходимо в связи с неизбежной неточностью исходной информации. По результатам исследования чувствительности решается вопрос о том, принять ли полученные при анализе риска результаты как достоверные или же отвергнуть как недостоверные. Если исследование чувствительности показывает недостоверность результатов анализа риска, то более подробное рассмотрение ситуации приведет исследователя к одному из следующих выводов: уточнить каким-либо способом те параметры, неточность которых вносит наиболее существенный вклад в неточность результата; изменить математические методы обработки исходных данных, с тем чтобы уменьшить чувствительность ответа; изменить постановку математической задачи анализа риска; вообще отказаться от проведения количественного анализа риска и ограничиться качественными результатами.

Математический аппарат теории риска определяется характером исходной информации, имеющейся в момент постановки задачи, и выбранным способом описания неопределенности. В настоящее время наиболее распространены три класса математических моделей, описывающих неопределенности: стохастические модели; лингвистические модели; нестохастические модели. Рассмотрим способы описания неопределенности на примере элементарных событий, т.е. несводимых в

данной модели к комбинации более простых. В стохастических моделях неопределенность описывается распределением вероятностей на заданном множестве, в лингвистических – задаваемой вербально функцией принадлежности, в нестохастических – задается лишь множества значений.

Естественно математические методы теории риска должны быть нацелены на конечные результаты, сопряженные эффектом операционного и финансового рычагов. В качестве безрискового значения – это вероятность получения доходности от государственных ценных бумаг; в качестве минимального риска – вероятность получения порогового значения рентабельности; в качестве повышенного риска – угроза полной потери прибыли как от проекта в отдельности, так и от предпринимательской деятельности в целом; в качестве критического риска – вероятность недополучения выручки, когда затраты приходится возвращать за счет собственных средств или заемных; в качестве недопустимого риска – вероятность полного банкротства предприятия, потерей всех инвестиций и имущества. Как коммерческие и финансовые риски неразрывно связаны между собой, так самым тесным образом связаны производственный и финансовый рычаги.

Производственный рычаг воздействует своей силой на результат от использования инвестиций, и финансовый рычаг – на сумму чистой прибыли предприятия (проекта), уровень рентабельности его собственных средств и величину чистой прибыли в расчете на каждую обыкновенную акцию. Чем выше уровень эффекта финансового рычага, тем более чувствительна чистая прибыль к изменениям результата от эксплуатации инвестиций.

Из этого следует, по мере одновременного увеличения силы воздействия производственного и финансового рычагов сокращается количество ожидаемой выручки от реализации нетто-результата эксплуатации инвестиций и чистой прибыли. Это утверждение, называемое сопряженным эффектом операционного и финансового рычагов *DCL*, который можно представить в виде результата вычисления:

$$DCL = DOL \times DFL$$

DCL - уровень сопряженного эффекта производственного
и финансового рычагов.

DOL - сила воздействия производственного рычага.

DFL - сила воздействия финансового рычага.

Результаты вычисления по формуле указывают и на уровень суммарного риска, связанного с предприятием, и определяют на сколько процентов изменяется чистая прибыль при изменении выручки от реализации продукции на один процент. Задача управления суммарным риском связанным с предприятием заключается в выборе границ между риском и доходностью при обеспеченной общей финансовой устойчивости предприятия.

При этом возможны три варианта: высокий уровень эффекта финансового рычага в сочетании со «слабой» силой воздействия производственного рычага; низкий уровень эффекта финансового рычага в сочетании с мощным производственным рычагом; сочетание умеренных уровней эффектов финансового и производственного рычагов.

Для решения поставленной задачи необходимо рассчитать риски на всех уровнях экономики и разработать экономико-математическую модель теории управления рисками с последующим нахождением области допустимых решений

при оценке рисков. Создание резерва средств на покрытие непредвиденных расходов представляет собой один из способов управления рисками, предусматривающим установление соотношения между потенциальными рисками, влияющими на стоимость проекта, и размером расходов, необходимых для преодоления сбоев в выполнении проекта.

Основной проблемой при создании резерва на покрытие непредвиденных расходов является оценка потенциальных последствий рисков. Для определения первоначальных сумм на покрытие непредвиденных расходов, переоценки их в процессе работы над проектом и уточнения сумм резерва будущих проектов на основе фактических данных могут быть использованы все изложенные методы качественного и количественного анализа риска.

И наконец, важной сферой процесса управления продажами является умение менеджера способствовать снижению уровня риска. Снижение риска возможно посредством повышения надежности товаров и систем, снижения возможной интенсивности поражающих факторов, повышением защищенности объектов по отношению к воздействию.

Снижение риска возможно: на этапе планирования операции или проектирования образцов; на этапе принятия решений; на этапе выполнения операции и эксплуатации технических систем. В рамках каждого из направлений принимаемые меры будут иметь различное отношение эффективности к затратам на их обеспечение. Эти меры связаны с расходами и требуют их увеличения при росте сложности систем. Поэтому в определенных условиях экономически может оказаться более целесообразно расходовать денежные средства не на предупреждение или снижение риска, а на возмещение возможного ущерба. В последнем случае используют механизм страхования.

Таким образом, если в процессе подготовки решения будет выяснено, что меры по снижению риска малоэффективны и дороги одновременно, то может оказаться экономически более целесообразно застраховать свои действия. При этом ставится задача не предотвращения, а возмещения ущерба.

Список использованной литературы

1. Глуценко В.В. Управление рисками. Страхование. Моск. обл. ТОО НПЦ «Крылья». 1999. с. 119-120, 117-118.
2. Джекбер Д., Ланкастер Дж. Продажа и управление продажами. Пер. с англ. М. ЮНИТИ – ДАНА. 2002. с. 28, 50.
3. Клейпер Г.Б., Тамбовцев В.А., Качалов Р.М. Предприятия в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность. М. Экономика. 1997. с. 218-233.
4. Цай Т.Н., Грабовский П.Г., Сайел М.Б. Конкуренция и управление рисками на предприятиях в условиях рынка. М. Аланс. 1997.

**Изучение роли измельчения гребней на качество
столовых вин кахетинского типа**

Нугзар Багатурия

доктор технических наук, Академик
Академии сельскохозяйственных
наук Грузии,

Тенгиз Наниташвили

доктор технических наук, Академик
Академии сельскохозяйственных
наук Грузии,

Нана Бегнашвили

доктор технических наук,

Цисана Шилакадзе

кандидат технических наук,

Бека Багатурия

ведущий инженер

Реферат

(интернетная версия)

Установлено, что применение размельченных гребней благоприятно влияет на химический состав и качество кахетинского вина. При этом оптимальным количеством размельченных гребней, необходимого для приготовления высококачественных вин следует считать 2% от всей массы мезги идущей на брожения в кувшинах. Это позволяет получить виноматериалы с оптимальным содержанием фенольных веществ, обеспечивающих получение высококачественного виноматериала кахетинского типа.

С изменением количества добавляемых размельченных гребней меняется как химический состав, так и органолептические свойства вина. Так, значительно увеличивается содержание в вине полифенолов, общего экстракта, азотистых веществ, общих эфиров. Увеличивается также содержание титруемой кислотности. Эти изменения обусловлена благодаря интенсификации процесса экстрагирования из размельченных гребней отмеченных соединений. Наиболее обогащение вина этими компонентами наблюдаются в вариантах, предусматривающие добавление 2,5 -3% размельченных гребней. Однако, как показали результаты органолептической оценки в данном случае происходит чрезмерное обогащение экстрактивными веществами, ухудшающего качество вина, в данном случае вино приобретает излишнюю терпкость.

Особенно следует отметить, что в зависимости от количества добавляемых размельченных гребней существенно меняется содержание в вине мономерных флавоноидов и особенно катехинов. Так, содержание мономерных флавоноидов, если в контроле было 1210 мг/л, то в опытных вариантах их содержание составляло при добавлении 1,0 % размельченных гребней – 1080 мг/л, при добавлении – 2,0% размельченных гребней -1250 мг/л, а при добавлении 3,0% размельченных гребней – 1300 мг/л.

Содержание катехинов, если в контроле было 210 мг/л, то в опытных вариантах оно составляет: с добавлением 1,0 % размельченных гребней 195 мг/л, с добавлением 2,0% - 280мг/л, а с добавлением 3,0 % - 288 мг/л.

На основании проведенных работ и полученных результатов установлено, что оптимальным количеством размельченных гребней, необходимого для приготовления столовых вин кахетинского типа следует считать 2,0% от всей массы мезги идущей на брожение в кувшинах. Это позволяет получить виноматериалы с оптимальным содержанием фенольных веществ, обеспечивающих получение высококачественного виноматериала кахетинского типа.

Одним из путей улучшения и совершенствования технологии приготовления столовых вин кахетинского типа является изменение физико-химических свойств гребней, путем их измельчения, с тем чтобы облегчить процесс перемешивания мезги при брожении и что особенно важно, механизировать процесс выемки из кувшинов и сбраживателей, выжимок с дрожжевыми осадками, после снятия виноматериалов. Эта операция является очень трудоемкой и при существующей технологии она осуществляется исключительно вручную.

Для изучения влияния размельчения гребней на химический состав и качество кахетинского вина были поставлены опыты в условиях производства. Детально исследовались и устанавливались влияние степени размельчения гребней на качество вина.

Учитывая, что при размельчении значительно увеличивается поверхность гребней, с которой они соприкасаются с бродящей массой, необходимо было установить оптимальное количество размельченных гребней, добавляемых в мезгу перед брожением.

Для этой цели виноград перерабатывали в дробильно-гребнеотделителе. Размельчение гребней проводилось в специальной гребне-резальной установке. Затем измельченные гребни в необходимом количестве добавлялись в сборнике к основной массе мезги. После перемешивания мезга распределялась в кувшины емкостью 150-250 дал каждого для брожения.

После окончания брожения вино настаивалось на выжимке с дрожжевыми осадками до декабря месяца, после чего виноматериалы снимались с осадка и перекачивались из кувшинов для хранения.

В вариантах предусматривались брожение мезги с добавлением размельченных гребней в количестве 1,0%, 1,5%, 2%, 2,5% и 3% от всей массы мезги. Параллельно были поставлены опыты по изготовлению кахетинского вина по существующей технологии.

Опыты были поставлены в производственных условиях на Тибанском винзаводе.

Результаты химического анализа и органолептической оценки опытных и контрольных образцов вин приведены в таблице № 1.

Большой интерес представляло изучение изменения химического состава и органолептических свойств опытных и контрольных виноматериалов при их выдержке. Для этой цели они выдерживались в бочках в подвальных условиях в течение 1 года. Результаты одного из опытов приведены в таблице 2.

Как видно из этих данных, в процессе созревания и выдержки кахетинского вина происходят значительные изменения в химическом составе. Особенно меняется состав полифенолов в вине. В процессе выдержки вина происходят их окислительные превращения. В результате этого имеет место полимеризация

полифенолов. К этим превращениям наиболее легко подвергаются мономерные флавоноиды и особенно катехины, в результате чего их содержание в вине существенно снижается.

При созревании вина существенно снижается также содержание аминокислот, что является результатом окислительного превращения ряда аминокислот под действием катехинов и флавонолов, которыми весьма богаты кахетинские вина. Это приводит к образованию соответствующих альдегидов, многие из которых обладают специфическим приятным запахом, принимая участие в создании характерного для кахетинского вина своеобразного аромата и вкуса. Это наглядно видно из наших опытов, где в процессе созревания наблюдается значительное увеличение и содержание альдегидов и ацеталей в вине.

Экспериментально установлено, что эти изменения наиболее интенсивно протекают в тех образцах, которые были приготовлены с добавлением размельченных гребней, в значительном количестве (2,0-2,5%). Сопоставление результатов дегустационной оценки опытных и контрольных виноматериалов после одного года выдержки показали, что по органолептическим свойствам вина приготовленные с добавлением 2,0-2,5% размельченных гребней отличались интенсивным чайным цветом, сильным и приятным ароматом, гармоничным вкусом, с типичными для кахетинских вин плодовыми тонами и находились выше на уровне контрольных, приготовленных с добавлением всего количества гребней без их предварительного размельчения.

Таким образом на основании проведенной работы установлено, что применение размельченных гребней благоприятно влияет на химический состав и качество кахетинского вина. При этом, оптимальным количеством размельченных гребней, необходимого для приготовления высококачественных вин следует считать 2,0% от всей массы мезги идущей на брожение в кувшинах. Это позволяет получить виноматериалы с оптимальным содержанием фенольных веществ,обеспечивающих получение высококачественного виноматериала кахетинского типа.

Влияние гребней на химический состав и качество кахетинского вина из сорта Ркацители при различной сахаристостью винограда

Таблица

1

Показатели	Сахаристость винограда, %					
	19,1		21,4		22,9	
	без гребней	С гребнями	без гребней	С гребнями	без гребней	С гребнями
Спирт, об%	11,3	11,2	12,5	12,4	12,8	12,7
Титруемая кислотность, г/л	5,8	5,9	5,3	5,4	4,7	4,8
Легучая кислотность, г/л	0,47	0,45	0,39	0,40	0,51	0,52
Экстракт, г/л	20,5	21,3	21,9	21,8	22,1	23,6
Сумма фенольных веществ, мг/л	1624	1962	1774	2120	1805	2236

Мономерные флавоноиды, мг/л	516	741	527	796	640	890
Лейкоантоцианы, мг/л	707	834	764	916	798	954
Катехины, мг/л	385	186	110	198	136	238
Глицерин, г/л	7,9	7,9	8,1	8,0	8,3	8,4
Общий азот, мг/л	280	292	253	265	262	276
Аминный азот, мг/л	123	138	137	147	105	136
Белковый азот, мг/л	28	20	31	21	27	19
Дегустационная оценка, балл	7,8	8,0	8,1	8,3	8,0	8,3

Химический состав и дегустационная оценка столовых вин кахетинского типа после одного года выдержки, изготовленных из сорта Ркацители с добавлением гребней

Таблица 2

Показатели	Сахаристость винограда. %					
	19,1		21,4		22,9	
	без гребней	С гребня ми	без гребней	С гребня ми	без гребней	С гребня ми
Сумма полифенолов, мг/л	1384	1444	1443	1854	1405	1790
Мономерные флавоноиды, мг/л	316	564	340	567	424	608
Лейкоантоцианы, мг/л	588	710	637	795	584	720
Катехины, мг/л	15	48	19	54	21	62
Экстракт, г/л	19,2	20,5	21,0	21,2	21,3	22,5
Общий азот, мг/л	265	271	242	256	236	245
Аминный азот, мг/л	120	132	131	138	110	145
Белковый азот, мг/л	24	16	23	15	23	12
Альдегиды, мг/л	36,4	38,3	39,6	42,7	42,5	41,7
Ацетали, мг/л	16,1	15,8	18,6	20,4	17,3	19,6
Общие эфиры, мг/л	364	384	396	408	416	462
Глицерин, г/л	7,8	7,8	8,0	8,1	8,2	8,2
Спирт, об. %	11,1	11,0	12,4	12,3	12,6	12,6

Титруемая кислотность, г/л	5,5	5,6	5,0	5,0	4,3	4,4
Летучая кислотность, г/л	0,72	0,79	0,68	0,67	0,70	0,69
Дегустационная оценка, балл	8,4	8,6	8,6	9,0	8,7	9,1

Список используемой литературы

1. Т.С. Наниташвили, Р.И. Джаошвили, Ц.В. Самадашвили, Ц.А. Шилакадзе - Белковые вещества сула и вина. ж. »Виноделие и виноградарство СССР», № 2, 1972г.
2. Н.Ш. Багатурия, Н.А. Бегиашвили, Т.С. Наниташвили, М.Л. Ормоцадзе, Б.Н. Багатурия – Технологические показатели переработки белых сортов винограда по кахетинской технологии. ж. « Виноградарство и виноделие », Москва, 2009г. №

Нугзар Багатурия

доктор технических наук, Академик, Академии
сельскохозяйственных наук Грузии;

Тенгиз Наниташвили

доктор технических наук, Академик Академии
сельскохозяйственных наук Грузии;

Нана Бегиашвили

доктор технических наук,

Цисана Шилакадзе

кандидат технических наук

Бека Багатурия

ведущий инженер

Реферат

(интернетная версия)

Нашими исследованиями впервые установлены величины изоэлектрических точек белков винограда и вина из сортов Ркацители, Мцване, Цоликоури, Чинури, Цицка. При этом показано, что по величинам этих значений отдельные сорта винограда существенно отличаются друг от друга, что является сортовыми особенностями винограда.

Установлено что, белки вина имеют различные величины изоэлектрических точек. При этом в зависимости от сорта винограда они существенно отличаются друг от друга. Так, в белке столового вина сорта Ркацители при электрофокусировке обнаруживается 4 зоны, соответствующие изоэлектрическим точкам: 3,45; 3,60; 3,92 и 4,11. В вине сорта Цицка три зоны, соответствующие изоэлектрическим точкам: 3,19; 3,81; 4,02, а в вине из сорта Мцване обнаруживается четыре зоны, соответствующие следующим изоэлектрическим точкам: 3,62; 3,81; 3,92; 4,31.

По нашим данным несколько изоэлектрических точек имеют также белки вина из сорта Чинури и Цоликоури. Так, например, в Чинури обнаруживаются три зоны, соответствующие изоэлектрическим точкам: 3,52; 3,76; 3,82. А в Цоликоури пять зон, соответствующих изоэлектрическим точкам: 3,05; 3,39; 3,54; 3,87; 4,13.

Изоэлектрические точки отдельных фракций белков вина сорта Ркацители, Цицка, Чинури и Цоликоури находятся как ниже, так и выше значения рН этих вин. В то время, как в вине из сорта Мцване все изоэлектрические точки белковых фракции находятся выше значения рН.

Таким образом, использованные методы электрофокусировки в полиакриламидном геле в градиенте значений рН позволяют утверждать, что белки винограда и вина представляют собой не только сложную гетерогенную систему, содержащую множество различных фракций, но и имеют также несколько величин изоэлектрических точек.

Полученные данные объясняют выявленный нами ранее факт (1) о неодинаковой роли отдельных фракций белков в возникновении помутнений вина. Следовательно, фракции белков, имеющие изоэлектрические точки ближе к величине рН вина могут значительно легче коагулироваться и выпадать в осадок. При этом, в зависимости от величины рН вина роль отдельных фракций белков в помутнении вина будет меняться.

Для получения высококачественных, конкурентноспособных вин, большое значение имеет подбор оптимальных режимов технологической обработки и стабилизации вин против различных видов помутнений и особенно белковых, с целью придания им стабильности и стойкости в течение длительного времени. (1,2)

В связи с этим, весьма интересным в теоретическом отношении и важным для практики виноделия является глубокое и всестороннее изучение свойств белков винограда и вина и их изменения в процессе технологической обработки вина, поскольку они находясь в вине коллоидном и коллоидно-дисперсном состоянии, под воздействием различных факторов могут коагулироваться и образовать помутнение готового продукта.

Интенсивность этого процесса в значительной степени обусловлены значениями изоэлектрических точек отдельных фракции белков, при которых происходит десольватация белковых молекул, потери электрического заряда, коагуляция белковых веществ и в последствии образование помутнения вина. При этом величины изоэлектрических точек белков и их близость к рН вина оказывает первостепенное влияние на образования белковых помутнений.

Нами ранее впервые установлено, что белки винограда и вина являются сложными органическими соединениями, которые содержат множество различных фракций, имеющих разные физико-химические свойства (3).

В настоящей работе нами впервые изучены величины изоэлектрических точек белков винограда и вина и их связь с помутнением вина.

В работе пользовались методом изоэлектрического фокусирования в полиакриламидном геле в градиенте значений рН, позволяющим с высокой точностью определить изоэлектрические точки отдельных компонентов сложного состава белков.

Метод основан на концентрировании и осаждении белка в изоэлектрической точке при электрофорезе в полиакриламидном геле в градиенте значений рН (3-6; 3-10; и т.д.)

Для изоэлектрического фокусирования белков применялся вертикальный дисковый электрофоретический аппарат (1), описанный в работе Наниташвили, Джаошвили, Самадашвили, Шилакадзе (3).

Используемый для электрофореза гель синтезировали непосредственно в электрофоретических трубках. Химическую полимеризацию проводили с применением тетраметиленамина в течение 30 минут. По окончании полимеризации из трубок воду осторожно отсасывали и туда сразу заливали смесь амфолина с сахарозой (10мл воды + 0,5мл амфолина + 0,5г сахарозы) и по длине электрофоретической колонки создавали градиент значений рН от 3,0 – 6,0 с помощью электрофореза. В верхний сосуд электрофоретического аппарата заливали 0,2%-ный раствор H_2SO_4 , а нижний сосуд аппарата – 0,4%-ным раствором моноэтаноламина. Электрофорез проводили в течение 30мин. при силе тока 2 миллиампера на каждую трубку и при напряжении 350 вольт.

Белки получали из сусла и вина с помощью сефадекса. Для лучшего разделения белков образцы заключали в антиконвекционную среду (10%-ный

раствор сахарозы) и вносили в трубку. После этого трубки соединили с верхнему сосуду аппарата, в который заливали 0,2%- ный раствор H_2SO_4 , нижний сосуд заного заливали 0,4%-ным раствором моноэтаноламина и проводили электрофокусирование. Электрофокусирование проводилось в течение 3 часов при силе тока 2 миллиампера при напряжении 350 вольт.

После окончания процесса электрофокусировки гель фиксировали в 5%-ном растворе трихлоруксусной кислоты в течение 30 минут. Амфолин от гели отмывали 2,5% -ным раствором трихлоруксусной кислоты в специальной камере при силе тока 5000 миллиамперов при напряжении 200 вольт в течение 30 минут. В последствии трихлоруксусную кислоту отмывали дистиллированной водой несколько раз и гели окрашивали 0,2%-ным раствором красителя кумаси в смеси: эталон-вода-уксусная кислота (10-30-1) в течение двух часов. Избыток краски отмывали этой же смесью растворителем.

Окрашенные и отмые электрофокусировки фотографировались в проходящем свете под слоем растворителя. Параллельно гели подвергались денситометрическому исследованию на денситометре немецкой фирмы приспособленного специально для исследования образцов в полиакриламидном геле.

Результаты Электрофокусировки и денситограммы белков вин из разных сортов винограда приведены на рис. 1,2 и 3.

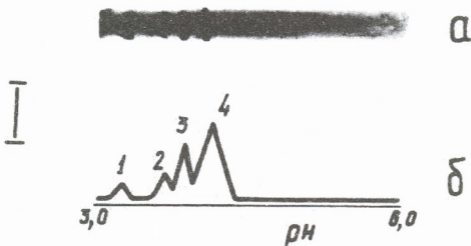

Рис. 1. Электрофокусировка в полиакриламидном геле в градиенте значении рН и денситограмма белков столового вина из сорта Ркашители.

а - электрофокусировка;

б - денситограмма

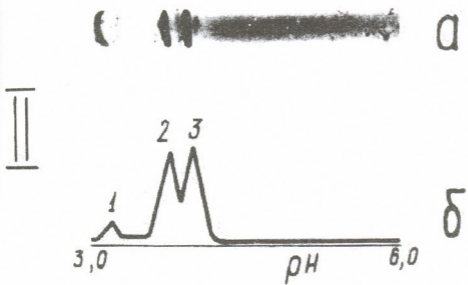
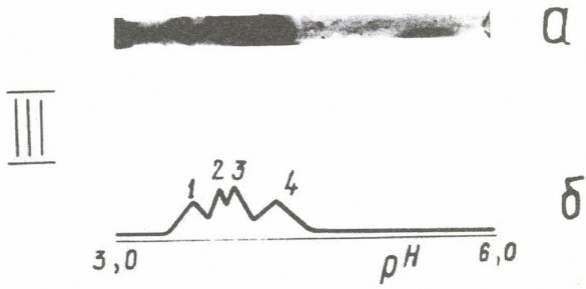

Рис.2 . Электрофокусировка в полиакриламидном геле в градиенте значений pH и денситограмма белков столового вина из сорта Цицка.

а – электрофокусировка; б – денситограмма

Рис.3. Электрофокусировка в полиакриламидном геле в градиенте

Химический состав этих вин представлен в таблице 1

значении pH и денситограмма белков столового вина из сорта Мцване
а - электрофокусировка; б – денситограмма

Таблица1

Показатели	Ркацители	Цицка	Мцване	Чинури	Цоликоури
Белок, мг/л	54,2	35,4	49,6	38,5	56,3
pH	3,32	3,26	3,51	3,27	3,20
Спирт, в об. %	11,6	10,9	12,2	11,1	11,6
Титруемая кислотность, г/л	6,50	7,1	6,23	7,5	7,1
Танин, г/л	0,36	0,38	0,39	0,36	0,40
Экстракт, г/л	18,34	19,52	18,29	17,82	18,04
Общий азот, мг/л	296,1	226,8	242,3	250,2	263,1
Аминный азот, мг/л	151,3	126,7	137,4	116,8	124,2

Большой интерес представляло изучение изоэлектрических точек белков различных типов вин, полученных одним и тем же сортом винограда. Для этого вопроса из Ркацители, Мцване, Цицка были приготовлены также натуральные полусладкие, крепкие и десертные виноматериалы. Кроме того, из Ркацители и Чинури были приготовлены также столовые вина кахетинского типа (сброженные на мезге), а из Цицка и Цоликоури - столовые вина имеретинского типа (сброженные на 1/3 части мезги). Было установлено, что способ изготовления вина не оказывает существенное влияние на величины изоэлектрических точек белковых фракций.

Дальнейшие исследования показали, что величины изоэлектрических точек белковых фракций существенно меняются при технологической обработке вина. Так, при термической обработке наиболее легко денатурируются и коагулируются те фракции, которые имеют низкие изоэлектрические точки, в то время, как при обработке холодом, а также оклейке преимущественно удаляются белковые фракции, имеющие сравнительно высокие величины изоэлектрической точки. Эти особенности белков следует учитывать при подборе технологических способов и стабилизации вина.

Использованная литература

1. З.Н. Кишковский, А.А. Мерджаниан - Технология вина. изд-во - «Легкая и пищевая промышленность», Москва, 1984г.
2. Н.Ш. Багатурия - «Натуральные вина, соки и напитки», Технология получения, показатели натуральности и методы идентификации, Тбилиси, 2008г.
3. Т.С. Наниташвили, Р.И. Джаошвили, Ц.В. Самадашвили, Ц.А. Шилакадзе - Белковые вещества сула и вина, «Виноделие и виноградарство СССР», № 2, Москва, 1972г.

6. ინვესტიციური გარემო Investment Environment

საქართველოს საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების პირითადი პრინციპები

გიორგი დოლონაძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ვემალ მახარაძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

რეზიუმე

(ინტერნეტული ვერსია)

გარდამავალი და განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის რეფორმირებისათვის აუცილებელია უცხოური კაპიტალი, რომელიც შეძლებდა ახალი ტექნოლოგიების და მართვის თანამედროვე მეთოდების დანერგვას და შიდა ინვესტიციების წახალისებას.

1996 წლიდან საქართველოში აღინიშნება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდა, თუმცა 2007 წელთან შედარებით 2008 წელს ინვესტიციების შემოდინება მცირდება 450,9 მლნ დოლარით, რაც ძირითადად 2008 წლის აგვისტოს მოვლენებით არის გაპირობებული. ამასთან 2009 წლის მერვე და მესამე კვარტალში შეინიშნება ინვესტიციების ზრდის მყარი ტენდენცია.

ეკონომიკის ცალკეული სექტორების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ სოფლის მეურნეობა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისათვის მიმზიდველი არ არის, კერძოდ 2007 წელს სოფლის მეურნეობის ხვედრითი წილი მთელ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში შეადგენდა 0,7 პროცენტს, ხოლო 2008 წელს მხოლოდ 0,5 პროცენტს და შეადგინა 7,8 მლნ დოლარი, რაც ეკონომიკის ამ სექტორში საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების აუცილებლობაზე მიგვიჩვენებს.

განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების რეფორმირების უმნიშვნელოვანესი პრობლემაა ინვესტიციების მოზიდვა. რამდენადაც ამ ქვეყნების ეკონომიკის უმეტესი დარგებისათვის დამახასიათებელია მნიშვნელოვანი ტექნოლოგიური ჩამორჩენა, შრომის ნაყოფიერების და შესაბამისად შრომის ანაზღაურების დაბალი დონე, შემოსავლების სიმცირე, რაც განაპირობებს დანაზოგებისა და ინვესტიციების სიმცირეს. ამდენად, ამ ქვეყნებისათვის აუცილებელია უცხოური კაპიტალი, რომელიც შეძლებდა ახალი ტექნოლოგიების და მართვის თანამედროვე მეთოდების დანერგვას და შიდა ინვესტიციების წახალისებას.

გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ქვეყნის საინვესტიციო ბუმი იწყება უცხოური კაპიტალის შემოსვლით, მოწინავე ტექნოლოგიების შექმნით და შემოტანილი ტექნოლოგიების ათვისებით. ამავე დროს მნიშვნელოვანია უცხოური ინვესტიციებთან დაკავშირებული პოლიტიკა და კონკურენცია. უცხოური ინვესტიციების შემოსვლა, რა თქმა უნდა ცვლის ქვეყანაში არსებულ კონკურენციის პირობებს. ამასთან უცხოური ინვესტიციების შემოდინა დაკავშირებულია სახელმწიფოს სტრატეგიაზე, როდესაც სახელმწიფოს გააჩნია გარკვეული დარგების, რაიონების და საწარმოების განვითარების გეგმები.

თანამედროვე პირობებში ჩთ -ის განსაზღვრით უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პოლიტიკა მოიცავს ორ მხარეს: შიდა-ინვესტიციებთან უშუალოდ დაკავშირებულ პოლიტიკას და ვაჭრობის ლიბერალიზაციას; და გარე - მაკროეკონომიკურ პოლიტიკას. უპირველეს ყოვლისა ფულად, სავალუტო და საგადასახადო პოლიტიკას.

სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული საინვესტიციო პოლიტიკას უდიდესი როლი ენიჭება როგორც კერძო ისე სახელმწიფო კაპიტალის განვითარებაში. ის ქმნის საინვესტიციო გარემოს ქვეყანაში. სახელმწიფოს საინვესტიციო პოლიტიკა უნდა ითვალისწინებდეს შემდეგ მიმართულებებს:

- ინვესტიციებისათვის ხელსაყრელ გარემოს შექმნას, რომელიც ხელს შეუწყობს კერძო სექტორის საინვესტიციო აქტივობის ზრდას;
- უცხოური და კერძო ადგილობრივი ინვესტიციების მოზიდვას საწარმოთა რეკონსტრუქციის მიზნით;
- სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი საწარმოებისა და სოციალური სფეროს სახელმწიფო მხარდაჭერას.

ქვეყნის საინვესტიციო გარემოსთან ერთად საინტერესოა უცხოური ინვესტორების მიზნები:

- მოგების მაღალი ნორმის მიღება იმ პროდუქციის წარმოებაში, რომელიც დეფიციტურია ან ფასები გაცილებით მაღალია მსოფლიო ფასებზე ინვესტიციის მიმღებ ქვეყნის ბაზარზე;
- ისეთი საწარმოო ფაქტორების ან ბუნებრივი რესურსების გამოყენება რომელთა ფასები დაბალია მსოფლიო ფასებთან შედარებით, ან სხვა ქვეყნებში ეს ფაქტორები ან რესურსები შეზღუდულია;
- პოტენციურად ეფექტიანი საწარმოების შექმნა იაფად და მცირე ინვესტიციებით მაღალი მოგების მიღება;
- მორალურად მოძველებული და ეკოლოგიურად მავნე მოწყობილობების გამოყენება, რომელთა გამოყენებაც შეუძლებელია განვითარებულ ქვეყნებში;
- ადგილობრივი კაპიტალის დაბანდება ქვეყნის ეკონომიკაში, როგორც უცხოური ინვესტიცია, რათა თავი დაიცვან ხელისუფლების ქმედებებისაგან ან დამალონ დაუსაბუთებელი შემოსავლები.

აღნიშნულიდან გამომდინარე განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებს არაერთგვაროვანი პოზიცია უკავია უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებით. ისინი ერთის მხრივ გამოხატავენ შეშფოთებას ეროვნულ ეკონომიკაში. უცხოური კაპიტალის მასიური დაბანდების შემთხვევაში, რამდენადაც ინვესტორები საკუთარ კონტროლს ანხორციელებენ მათ შეზღუდულ საწარმოო რესურსებზე, მეორეს მხრივ ინვესტორების შეზღუდვის პირობებში ხელი აღარ მოუწვდებათ უცხოურ კაპიტალზე და მოწინავე ტექნოლოგიებზე. მთელი რიგი ქვეყნები კრძალავენ ან მეტად ზღუდავენ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განხორციელებას ისეთ დარგებში როგორცაა: ბუნებრივი რესურსების მოპოვება, საბანკო საქმე, პრესა, სამხედრო დანიშნულების და მედიკამენტების წარმოება და სხვა. თუ მაინც ხდება ამ დარგებში უცხოური კაპიტალის დაშვება აუცილებელია გარკვეული წინაპირობების დაწესება რათა დაცული იქნეს ქვეყნის ინტერესები.

ცხადია ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ სახელმწიფოებმა ხელი უნდა აიღონ უცხოურ ინვესტიციებზე, ეს იმდენად მნიშვნელოვანი ფაქტორია ქვეყნის განვითარებისათვის, რომ მასზე უარის თქმა გლობალიზაციის პირობებში ეკონომიკური

თვალსაზრისით მიუღებელია. პირიქით, მთელი ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაზე.

ინვესტიციების წამახალისებელი ფაქტორია ბიზნესის გრელვადიანი დაკრედიტება სტრატეგიული მიზნების მისაღწევად. ამავე დროს გრძელვადიანი კრედისებრი არახელსაყრელია მოსალოდნელი მაღალი ინფლაციის პირობებში. ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია მაკროეკონომიკური სტაბილიზაცია და მოსახლეობის დანაზოგების მოზიდვა საინვესტიციო პროცესში. რაც შეიძლება მოხდეს მოსახლეობისათვის საწარმოების აქციების მიყიდვით. აღნიშნული მიზნული უნდა იქნეს არა მხოლოდ ინვესტიციების მოზიდვის წყაროდ, არამედ როგორც მოსახლეობის შემოსავლების მიღების საშუალება.

ქვეყნის ეკონომიკაში ინვესტიციები შეიძლება განხორციელდეს უცხოური ინვესტიციების წილობრივი მონაწილეობით ან მთლიანად უცხოური კაპიტალით, საწარმოების, მათი ფილიალების და წარმომადგენლობის შექმნით.

განვითარებადი ქვეყნები ინვესტიციების წახალისების მიზნით ხშირად იყენებენ ფისკალური ხასიათის შეღავათებს, მათ შორის ყველაზე გავრცელებულია საგადასახადო და საბაჟო შეღავათები.

საგადასახადო შეღავათები მრავალნაირია და იგი შეიძლება მოქმედებდეს განსზღვრული დროით. როგორც “საგადასახადო არდადეგები”, ასევე ცალკეული გადასახადის შეღავათები. დარგის რეგიონის, საწარმოების მიმართულებით მათი გამოყენება ნიშნავს გარკვეული საბიუჯეტო დანაკარგებს, დანარჩენი შეღავათები დაკავშირებულია ინფრასტრუქტურის გამოყენებასთან: მიწა, კავშირგაბმულობა, ტრანსპორტი, წყალი და სხვა.

საინტერესოა რამდენად უწყობს ხელს ასეთი შეღავათები ინვესტიციების მოზიდვას და რამდენად არღვევს საბაზრო კონკურენციის პირობებს საერთაშორისო ვაჭრობაში და ინვესტიციების მოზიდვაში.

განვითარებადი ქვეყნების ეკონომისტებს მიაჩნიათ, რომ ასეთი შეღავათები ხელს უწყობს უცხოური კაპიტალის მოზიდვას. ახალი ტექნოლოგიებისა და ტექნიკის დანერგვას, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას, შემოსავლების ზრდას და ა. შ.

შეღავათების შემოღება ხშირად განიხილება როგორც მაკომპენსირებელი ფაქტორი იმ შემთხვევაში, როდესაც მაღალია საინვესტიციო რისკი ან ქვეყანას არ გააჩნია მიზიდველი საინვესტიციო კლიმატი.

განვითარებადი ქვეყნების და რიგი საერთაშორისო ორგანიზაციების ექსპერტებს მიაჩნიათ, რომ შეღავათები არცთუ ისეთ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ფუნდამენტურ ფაქტორებთან შედარებით, რომლებიც განსაზღვრავს ინვესტიციების მიმართულებას.

საქართველოში საინვესტიციო სფეროს არეგულირებს 1996 წლის 14 ნოემბერს მიღებული კანონი „საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ“. ამ კანონის მიხედვით იგი არ ანიჭებს ადგილობრივ თუ უცხოელ ინვესტორს რაიმე განსაკუთრებულ შეღავათებს. უცხოელ ინვესტორებს უფლება აქვს მოახდინოს თავისი კაპიტალის ინვესტირება ნებისმიერი სახის მატერიალურ თუ არამატერიალურ აქტივებში. ეს უფლება შეზღუდულია მიწასთან დაკავშირებულ და გარკვეულ სპეციფიკურ საქმიანობაში, რომლებიც მოითხოვენ სპეციალურ ლიცენზიას შესაბამისი ორგანიზაციებიდან.

ასევე აღსანიშნავია ას გარემოება, რომ სულ უფრო ხშირად გაისმის იდეა იმის შესახებ, რომ უცხოელი ინვესტორებისათვის განსაკუთრებული შეღავათების შექმნა სარგებელზე მეტად ზიანის მომტანია როგორც ეროვნული, ისე მსოფლიო მუქარებისათვის. არგუმენტი მდგომარეობს შემდეგში – ერთი ქვეყნის მიერ უცხოური

ინვესტორისათვის სპეციალური შეღავათების შემოღება ერთგვარ პროვოცირებას ახდენს სხვა ქვეყნების მიერ ანალოგიური და უფრო მეტი შეღავათების შემოღებისას. საბოლოო ჯამში საგადასახადო და საბაჟო ნორმების ასეთი „კონკურენცია“ ღიდ ზიანს აყენებს დანარჩენი ქვეყნის ბიუჯეტებს. თუმცა ეკონომისტთა გარკვეულ ჯგუფს მიაჩნია, რომ მისაღებია გარკვეული პერიოდით ვთქვით 3-5 წლით მოგების გადასახადიდან განთავისუფლება. უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის ეს მეთოდი ფართოდ გამოიყენება როგორც განვითარებადი ისე გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში და როგორც გამოცდილება გვიჩვენებს „საგადასახადო არდადეგებს“ დადებით მხარეებთან ერთად მნიშვნელოვანი ნაკლოვანებებიც გააჩნია. კერძოდ: 1. მოქმედების მოკლევადიანი პერიოდი, რაც საკმაოდ ზღუდავს გრძელვადიან საინვესტიციო პროექტებს; 2. მისი მიღების დროს ინვესტორმა უნდა დააკმაყოფილოს გარკვეული მოთხოვნები; 3. ასეთი შეღავათები კარგად უნდა იყოს გამიზნული დარგების და რეგიონების მიხედვით.

აღნიშნულიდან გამომდინარე ჩვენი აზრით უფრო მისაღები იქნება „საინვესტიციო საგადასახადო შეღავათის“ შემოღება, რაც ითვალისწინებს ფიქსირებულ აქტივებში განხორციელებულ ინვესტიციებზე მნიშვნელოვან საგადასახადო შეღავათებს. მისი უპირატესობა „საგადასახადო არდადეგებთან“ შედარებით შემდგომში მდგომარეობს: 1. „საინვესტიციო საგადასახადო შეღავათი“ ვრცელდება მხოლოდ ახალ ინვესტიციებზე; 2 ხელს უწყობს ფირმების გრძელვადიან ინვესტიციებს; 3 „საინვესტიციო საგადასახადო შეღავათი“ იწვევს ბიუჯეტის შემოსავლის ნაკლებ დანაკარგებს:

„საინვესტიციო საგადასახადო შეღავათის“ ნაკლად შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ კაპიტალტევადი საწარმოების ხელშეწყობის შედეგად ერთგვარად იზღუდება შრომატევად საწარმოთა საინვესტიციო პროექტები, რაც მეტად მნიშვნელოვანია საქართველოში არსებული უმუშევრობის პირობებში. მიუხედავად ამ ნაკლოვანებისა „საინვესტიციო საგადასახადო შეღავათის“ ამოქმედება აუცილებლად ხელს შეუწყობდა ეროვნული შემოსავლების ზრდას, მოსახლეობის ცალკეულ ჯგუფებს შორის მის უფრო თანაბრად გადანაწილებას, საზოგადოებაში არსებული სოციალური დაძაბულობის შემცირებას.

ქვეყნის განვითარების გრძელვადიანი პერსპექტივიდან გამომდინარე საინვესტიციო კლიმატის ფორმირებისას გასათვალისწინებელია ადგილობრივი და უცხოელი ინვესტორებისათვის ერთიანი პირობების შექმნის აუცილებლობა. მაგრამ ვინაიდან ჩვენი ქვეყანა ვერ უზრუნველყოფს ჯერ-ჯერობით უცხოელი ბიზნესმენებისათვის მყარ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ პირობებს, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შემოღებული იქნეს უცხოური ინვესტიციებისათვის საგადასახადო შეღავათები.

საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების
დინამიკა
(მლნ აშშ დოლარი)

ცხრილი 1

	1996	2000	2005	2006	2007	2008
პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები	3,7	131,2	499,8	1190,3	2014,8	1564,0

როგორც სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებიდან (ცხრილი 1) ჩანს 1996 წლიდან საქართველოში აღინიშნება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდა, თუმცა 2007 წელთან შედარებით 2008 წელს ინვესტიციების შემოდინება მცირდება 450,9 მლნ აშშ დოლარით. კლების ერთ-ერთ უძლიერეს მიზეზს, ჩვენი აზრით, 2008 წლის აგვისტოს მოვლენები წარმოადგენს, რამაც მნიშვნელოვნად გაზარდა რისკის ფაქტორი. ეს პროცესი გრძელდებოდა 2009 წელსაც, კერძოდ, 2008 წლის პირველ სამ კვარტალთან შედარებით 2009 წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები შეცირდა 60,5 პროცენტით. თუმცა 2009 წლის მეორე და მესამე კვარტალში შეინიშნება ინვესტიციების ზრდის მყარი ტენდენცია.

2008 წელს საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები

ცხრილი 2

ქვეყანა	მლნ აშშ დოლარი	%
ვირჯინიის კუნძულები	156,8	10,0
ნიდერლანდები	135,9	8,7
არაბთა გაერთიანებული ემირატები	306,6	19,6
თურქეთი	164,5	10,5
გაერთიანებული სამეფო	148,9	9,6
აშშ	167,9	10,7
შვეიცარია	89,9	5,8
რუსეთი	26,3	1,6
ყაზახეთი	65,9	4,2
სხვა დანარჩენი ქვეყნები	301,3	19,3
სულ	1564,0	100,0

მონაცემები ცხადყოფს, რომ (ცხრილი 2) ქვეყნის ძირითადი ინვესტორები არიან არაბთა გაერთიანებული ემირატები, აშშ, თურქეთი და ვირჯინიის კუნძულები. საერთოდ კი ცხრილში მოტანილ ქვეყნებზე მოდის მთელი პირდაპირი ინვესტიციების 80,5 პროცენტი.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში ეკონომიკის სექტორების მიხედვით

ცხრილი 3

ეკონომიკის სექტორი	2007		2008		სხვაობა 2007 წელთან შედარებით + -
	მლნ აშშ დოლარი	%	მლნ აშშ დოლარი	%	
სოფლის მეურნეობა	15,5	0,8	7,8	0,5	-7,7

თევზჭერა					
მრეწველობა	398,2	19,8	207,3	13,4	-190,9
ენერგეტიკა	362,6	18,0	294,8	18,8	-67,0
მშენებლობა	171,9	8,5	56,7	3,6	-115,2
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	416,7	20,7	422,7	27,0	+6,9
უძრავი ქონება	30,5	1,5	277,8	17,8	+247,3
დანარჩენი მომსახურეობა	382,8	19,0	283,1	18,1	-99,7
ბანკი	136,9	6,8	8,5	0,5	-128,4
არარეზიდენტი ფიზიკური და იურიდიული პირის მიერ შესყიდული უძრავი ქონება	99,6	4,9	4,9	0,3	-94,7
სულ	2014,7	100,0	1563,6	100,0	-451,1

როგორც ავლინშნეთ, რუსეთ-საქართველოს კონფლიქტმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ეკონომიკის დინამიურ განვითარებაზე, მათ შორის ინვესტიციების მოზიდვაზე, რის შედეგადაც ბოლო წლებში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები შემცირების ტენდენციით ხასიათდება. შესაბამისად მცირდება ინვესტიციები ეკონომიკის თითქმის ყველა სექტორში გარდა ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობისა. (ცხრილი 3)

გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში ეკონომიკის გაჯანსაღების საქმეში მნიშვნელოვანი ადგილი სახელმწიფო ქონების პრივატიზაციას უკავია. მისი წარმატებით განხორციელება ხელს უწყობს საინვესტიციო საქმიანობის გააქტიურებას, თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვას, კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოებას, მომსახურეობის ხარისხის გაუმჯობესებას და სხვა. სახელმწიფო ქონების პრივატიზაცია საქართველოში 1992 წელს დაიწყო და იგი ზორციელდება ტენდერის, აუქციონის, პირდაპირი მიყიდვის, ან იჯარა-გამოსყიდვის ფორმით.

მიუხედავად ზემოთ აღნიშნული მოვლენისა, 2008 წელს პრივატიზაციის პროცესი წარმატებით განხორციელდა. 2008 წელს წინა წელთან შედარებით პრივატიზირებული იქნა 247,3 მლნ ლოლარით მეტი სახელმწიფო ქონება, რაც ძირითადად ვაპრობებული იყო მსხვილი ობიექტების პრივატიზაციით. როგორცაა ფოთის პორტის ხანგრძლივი დროით იჯარით ვაცემა, თავისუფალი ეკონომიკური ზონების შექმნა ფოთთან, ქუთაისთან და სხვა. ამასთან, არარეზიდენტი ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ შესყიდული ქონება, რომელთა საქმიანობის პროფილი ამ ეტაპზე განსაზღვრული არ არის, აღნიშნულ პერიოდში 94,7 მლნ აშშ დოლარით, ანუ თითქმის 95 პროცენტით შემცირდა, რაც ჩვენი აზრით დასაფიქრებელია.

ეკონომიკის ცალკეული სექტორის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ სოფლის მეურნეობა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისათვის მიმზიდველი არ არის, კერძოდ, 2007 წელს სოფლის მეურნეობის ხვედრითი წილი მთელ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში შეადგინდა 0,7 პროცენტს, ხოლო 2008 წელს მხოლოდ 0,5 პროცენტს. ამასთან, ინვესტიციები 2008 წელს, 2007 წელთან შედარებით თითქმის 2-ჯერ შემცირდა და შეადგინა 7,8 მლნ აშშ დოლარი, რაც ეკონომიკის ამ სექტორში საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების აუცილებლობაზე მიგვანიშნებს. გარდა აღნიშნულისა სოფლის მეურნეობის განვითარების მიზნით მნიშვნელოვანი სახსრები

შემოედინება კრედიტებისა და გრანტების სახით. კერძოდ, 2009 წელს უცხოეთიდან მიღებული დაფინანსების წყაროებით და გრანტებით თანამონაწილეობითა და თანადაფინანსებით საინვესტიციო პროექტებისათვის განსაზღვრულია 27,4 მლნ ლარი, საიდანაც 3,4 მლნ ლარი საბიუჯეტო სახსრებია, ხოლო 24,0 მლნ ლარი კრედიტები და გრანტები. საინვესტიციო პროექტებიდან მნიშვნელოვანია „სოფლის მეურნეობის პროექტი“, რომელიც ითვალისწინებს 16,5 მლნ ლარის ინვესტიციებს, მათ შორის 1,3 მლნ ლარის საბიუჯეტო სახსრებს და 15,2 მლნ ლარს კრედიტებსა და გრანტებს. გარდა აღნიშნულისა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფინანსირდება ისეთი მნიშვნელოვანი პროექტები როგორცაა „სამედიკალინური სისტემების რეაბილიტაცია“ (15,0 მლნ ლარი), „სამედიკალინური სისტემების ფუნქციონირების ხელშეწყობის ღონისძიებები“ (1,5 მლნ ლარი), „სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის განახლება“ (22,4 მლნ ლარი), რომელთა განხორციელება უდაოდ ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობის განვითარებას და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას.

მიმდინარე ეტაპზე, საქართველოში ინვესტიციების მოზიდვის ხელისშემშლელ ფაქტორებად შეიძლება მივიჩნიოთ:

- კანონმდებლობის სწორი ცვლილება;
- არაკეთილსინდისიერი კონკურენცია;
- მონოპოლიური სისტემების არსებობა;
- ჩრდილო და სამხრეთ კავკასიაში პოლიტიკური არასტაბილურობა;
- ელიტარული კორუფცია.

უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაში დიდ როლს ასრულებს ორმხრივი საერთაშორისო საინვესტიციო ხელშეკრულებები, რომლის მიზანია მონაწილე ქვეყნების ინვესტიციების დაზღვევა. ამასთან საქართველო არის „მსოფლიო ბანკის“ ჯგუფის „მრავალმხრივი ინვესტიციების გრანტირების სააგენტოს“ (I) წევრი, რომლის მიზანია დახმარების გაწევა საინვესტიციო სადაზღვევო პროგრამებში. სააგენტო ითვალისწინებს დაზღვევას შემდეგ საკითხებში: არაკომერციული რისკების, ადგილობრივი ვალუტის კონვენტირების, ექსპროპრიაციის, ომების და სამოქალაქო არეულობების რისკების დაზღვევას. აგრეთვე საერთაშორისო შეთანხმებებით ტრადიციულად გათვალისწინებული რისკების, მაგალითად – ხელისუფლების მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვალდებულებათა დარღვევა ან მათზე უარის თქმა. საჭიროა ამ მიმართულებით მუშაობის გააქტიურება რათა ამალდღეს საინვესტიციო პროექტების სამედიკალინური დონე.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ხელი აქვს მოწერილი მრავალ ქვეყანასთან შეთანხმებაზე: ინვესტიციების ურთიერთხელშეწყობის და დაცვის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების, ორმაგი დაბეგვრის აცილების, თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ. აღნიშნული ხელშეკრულებების შედეგად იქმნება მასში მონაწილე ქვეყნებისათვის ბიზნესის წარმოების ხელსაყრელი პირობები.

ასევე აღსანიშნავია, რომ ბევრმა ქვეყანამ (მაგალითად ევროკავშირი, შვეიცარია, კანადა, იაპონია, აშშ და სხვა) საქართველოს მიანიჭეს პრეფერენციათა გენერალიზებული სისტემის (შ) ბენეფიციარის სტატუსი, რომლის მიხედვით საქართველოს უფლება აქვს განახორციელოს ექსპორტი შედეგათიანი პირობებით, ეს კი ხელს შეუწყობს ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალის ზრდას და საექსპორტო დარგებში ინვესტიციების მოზიდვას. ევროკავშირი საქართველოს სთავაზობს „ღრმა და ყოვლისმომცველ თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულებას“, „ყოვლისმომცველი“ გულისხმობს ვაჭრობის ფართო სექტორს, „ღრმა“ კი ტარიფების შემცირების გარდა, არასტატარო ბარიერების შემცირებას. ასეთ ვითარებაში საქართველომ საკუთარი სტრატეგია ევროპულ სამეზობლო პოლიტიკას უნდა დაუკავშიროს.

მთავარია იმ პრიორიტეტების განსაზღვრა, რომელიც ყველაზე მეტად შეუწყობს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას.

პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან ერთად პორტფელური ინვესტიციების მოზიდვის ხელშეწყობი ფაქტორია ფასიანი ქაღალდების მფორადი ბაზარი. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ძირითადი ფუნქციაა – კაპიტალის მოზიდვა, ანუ ფიზიკური და იურიდიული პირების (ადგილობრივი და უცხოური) დანაზოგებისა და ინვესტიციების წარმართვა ყოველდღიური და გრძელვადიანი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. აქციების და ობლიგაციების საჯარო შეთავაზება საწარმოების გაფართოების და მოდერნიზების, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვას და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის საშუალებას იძლევა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცილებელია ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული მიმართულებების განსაზღვრა და მსოფლიო მეურნეობაში დინამური ინტეგრირების შესაძლებლობების მოძებნა. ამ შესაძლებლობების გამოვლენა და გამოყენება დაკავშირებულია უცხოური ინვესტიციების მასიურ მოზიდვასთან.

The Main Principles for Improvement of Investment Environment In Georgia

G. Dogonadze

Doctor of Economical Science; Professor

J. Makharadze

Doctor of Economical Science; Professor

Abstract (Internet Version)

For formation of economy in developing countries it's necessary foreign capital which will be able to inculcate new technologies and modern methods of management and to encourage inner investments.

Since 1996 in Georgia it's noted growth of direct foreign investment, though compared with 2007 in 2008 investment level was decreased in 450,9 million dollars which mainly was caused by events in August. In the second and third quarters of 2009 the stable tendency for investment growth has been noted.

Analysis of different sectors of economy shows that agriculture is not attractive for foreign investments; for example in 2007 specific gravity on direct foreign investment in agriculture was 0,7% and in 2008 only 0,5% and was 7,8 million dollars, which shows necessity of improvement in investment environment.

7. სადაზღვევო ბაზარი Insurance Market

სადაზღვევო ბაზარი და მისი სრულყოფის ღონისძიებანი

აუთანდილ ლაფაჩი

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი,
ივანე ოქრომჭვლედიშვილი
საუ-ს დოქტორანტი

რეფერატი (ინტერნეტული ვერსია)

მას შემდეგ, რაც ასე თუ ისე მოწესრიგდა სადაზღვევო კანონმდებლობა და სადაზღვევო სისტემა, დაიწყო მოზიდული ჯამური პრემიის თანდათანობით მატება და შესაბამისად ანაზღაურებული ზარალის მოცულობის ზრდაც. ამავე დროს გაიზარდა დაზღვევის სახეობის სტრუქტურა, დასაქმებულთა რაოდენობა და ჩამოყალიბდა დაზღვევის სახელმწიფო რეგულირების სამსახური, რომელმაც მოკლე დროში საკმაოდ მოცულობითი და დიდი ორგანიზაციულ-მეთოდური სამუშაოები შეასრულა.

მიღწეული წარმატების მიუხედავად საქართველოს სადაზღვევო ბაზარი ჯერ კიდევ მობიხოვს სრულყოფას, იგი ჯერ კიდევ იმყოფება დირექტოული ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი უარყოფითი სადაზღვევო მენტალიტეტის ზვეავლების ქვეშ, ყველა სადაზღვევო კომპანია ვერ უზრუნველყოფს სადაზღვევო შემთხვევის სრულ ანაზღაურებას, ადვილი აქვს არაჯანსაღ კონკურენციას მათ შორის.

სადაზღვევო სისტემაში არსებული პრობლემების დაუძლეველობის ძირითად მიზეზებს შორის უნდა გამოიყოს საერთოდ ქვეყანაში შექმნილი მძიმე პოლიტიკური და ეკონომიკური პირობები, საზოგადოების მხრიდან ნდობის დაბალი ხარისხი სახელმწიფოსა და საბაზრო სტრუქტურებისადმი. გარკვეულ ნევატიურ როლს თამაშობს საფინანსო-საბანკო სისტემაში ადრე არსებული ქაოსი და არასტაბილურობა.

ღლესდღეობით საბაზრო ურთიერთობები საკმაოდ დინამურად ვითარდება და როგორც საზოგადოება, ისე საბაზრო ეკონომიკის აგენტები თანდათანობით რწმუნდებიან, რომ დაზღვევა საბაზრო ეკონომიკის განვითარების განუყოფელი ნაწილია და მხოლოდ დაზღვევის მექანიზმის გამოყენებით შეიძლება დანაკარგის კომპენსირება, მიღწეულის შენარჩუნება და ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფა.

მხოლოდ დაზღვევის საფუძველზეა შესაძლებელი მატერიალური დოვლათის წარმოების, განაწილების, გაცვლის და მოხმარების პროცესების შეუფერხებელი წარმართვა. საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში სახელმწიფოსა და დამოუკიდებელი მეწარმეების ქონებრივი ინერესების დაცვა შესაძლებელია მხოლოდ დაზღვევის მეშვეობით. უფრო ხაიმედო და მყარი დამცავი მექანიზმი ჯერჯერობით საზოგადოებაში არ არსებობს.

საქართველოში დამკვიდრებული მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ფონზე უმნიშვნელოვანესი როლი ენიჭება დაზღვევას, როგორც ეკონომიკის სტაბილიზაციის ერთ-ერთ მძლავრ ფაქტორს. დაზღვევა არის ორგანიზაციულ-საზოგადოებრივი მექანიზმი, რომელიც მოწოდებულია ადამიანის სიცოცხლეში

გაუთვალისწინებელი მოვლენების შერბილებით, დანგრეული სისტემის აღდგენის გზაზე უზრუნველყოს საზოგადოების კეთილდღეობა და მინიმუმამდე დაჰყავს შიშის ფაქტორი. იგი ასახავს საზოგადოების საფინანსო-სამეურნეო ურთიერთობათა განსაკუთრებულ სფეროს, რომელიც დაფუძნებულია რისკულ ხასიათთან. დამზღვევი სადაზღვევო მექანიზმის მეშვეობით იშორებს რისკებს და გადააქვს იგი სადაზღვევო კომპანიაზე სადაზღვევო პრემიის საფასურად. სადაზღვევო რისკი არის შესაძლებელ შემთხვევათა ერთობლიობა, რომელთა დადგომისას მზღვეველმა უნდა შეასრულოს თავისი ძირითადი ვალდებულება, გადაიხადოს სადაზღვევო თანხა ან სადაზღვევო სახლავრი.

ცნობილია, რომ სადაზღვევო საქმიანობის სფერო მოიცავს კონფლიქტურ წინააღმდეგობებს, რომლებიც ბუნებრივი და საზოგადოებრივი ხასიათისაა – ერთის მხრივ არის წინააღმდეგობა ადამიანსა და ბუნებას შორის, ხოლო მეორეს მხრივ კი არ არსებობს საზოგადოებრივი წინააღმდეგობები. ეს ორივე იწვევს ნეგატიურ შედეგებს, რომლებიც შემთხვევითი ხასიათისაა. აქედან გამომდინარე, წარმოიქმნება რისკის ფაქტორი, რომელიც აუცილებელს ქმნის რომ დამყარდეს ურთიერთობები დამზღვევსა და მზღვევლს შორის, რაც გამოიხატება სადაზღვევო დაცვის ხასით. ჩნდება შესაძლებლობა სადაზღვევო რისკის წინასწარ განსჭვრეტისა და თავიდან აცილებისა.

საქართველოში სადაზღვევო კანონმდებლობის, სისტემისა და სადაზღვევო ბაზრის ჩამოყალიბება სათავეს იღებს 1997 წლიდან. ამ დროს დაწყებული სადაზღვევო რეფორმა ქვეყანაში ცივილიზებულ პრინციპებზე დაფუძნებულ სადაზღვევო სისტემის ჩამოყალიბებასა და განვითარებას იხსნავდა მიზნად. ხოლო, დაზღვევის სფეროს სამართლებრივი ბაზის შექმნა დამოუკიდებელ საქართველოში დაიწყო ჯერ კიდევ 1991 წლიდან, რაც ადასტურებს იმდროინდელი მთავრობის დანიტერესებას სადაზღვევო სფეროს განვითარებაში. ამ დროისათვის საქართველოში ღრმა ეკონომიკური კრიზისი იყო და ბუნებრივია, რომ სახელმწიფო ცდილობდა სავალდებულო ფორმების განვითარებას. 2005 წლის მდგომარეობით მოქმედებდა საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურის მიერ ლიცენზირებული 16 სადაზღვევო კომპანია და 13 სადაზღვევო ბროკერი.

სადაზღვევო ბაზრის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე ლიდერის პოზიციებს ამ უკანასკნელ წლებში ინარჩუნებს სადაზღვევო კომპანია „ალდაგი“. იგი, საქართველოში პირველი კერძო სადაზღვევო კომპანიაა. აღნიშნული კომპანია, გარდა სადაზღვევო ოპერაციებისა, აწარმოებს გადაზღვევებს და ამ მიმართულებით საკმაოდ წარმატებით თანამშრომლობს უცხოეთის მსხვილ გადაზღვეველ კომპანიებთან. „ალდაგი“ წლების მანძილზე საკმაოდ წარმატებით ახორციელებს სადაზღვევო საქმიანობას.

მეორე სადაზღვევო კომპანია, რომელიც ეროვნული დაზღვევის ერთ-ერთ ლიდერს წარმოადგენს, არის სადაზღვევო კომპანია „იმედი“. აღნიშნული კომპანია 1995 წელს ჩამოყალიბდა ბერმუდის კომპანიასთან ერთად. 1998 წლიდან კომპანიის მფლობელია ქართულ-გერმანული საფინანსო ჰოლდინგური ჯგუფი. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ფუნქციონირებად სადაზღვევო კომპანიებს შორის საწესდებო კაპიტალის მოცულობით „იმედი“ უდიდესია და მისი საწესდებო კაპიტალი შეადგენს 2,5 მილიონ აშშ დოლარს. პირველად საქართველოში აღნიშნულმა კომპანიამ მოჰკიდა ხელი საბანკო და საფინანსო რისკების დაზღვევას, რომელიც ითვალისწინებს ბანკების დაცვას მარცვისა და თაღლითობისაგან. აღნიშნულმა კომპანიამ ასევე ფართოდ დაიწყო საქმიანობა სიცოცხლისა და საპენსიო დაზღვევის მიმართულებით. ამ ყველაფერმა ხელი შეუწყო მის ჩამოყალიბებას კონკურენტუნარიან და ძლიერ მზღვეველად.

საქართველოში სადაზღვევო ბაზრის ასეთ მაღალ დონეზე განვითარების მიუხედავად სოფლის მეურნეობაში სადაზღვევო საქმიანობაზე თითქმის ყველა სადაზღვევო კომპანია თავს იკავებს. საერთოდ, სოფლის მეურნეობაში ცნობილია დაზღვევის ორი ფორმა მოსავლის დაზღვევა და ხარჯების დაზღვევა (საბანკო სესხების, კრედიტების და ა.შ.). ქართული სადაზღვევო კომპანიები სოფლის მეურნეობაში საქმიანობისას ძირითადად მეორე ფორმას ირჩევენ, დაბალი რისკების გამო, აღნიშნული კი ძალზე უშლის ხელს ამ დარგის განვითარებას.

მას შემდეგ, რაც ასე თუ ისე მოწესრიგდა სადაზღვევო კანონმდებლობა და სადაზღვევო სისტემა, დაიწყო მოზიდული ჯამური პრემიის თანდათანობით მატება და შესაბამისად ანაზღაურებული ზარალის მოცულობის ზრდაც. ამავე დროს გაიზარდა დაზღვევის სახეობის სტრუქტურა, დასაქმებულთა რაოდენობა და ჩამოყალიბდა დაზღვევის სახელმწიფო რეგულირების სამსახური, რომელმაც მოკლე დროში საკმაოდ მოცულობითი და დიდი ორგანიზაციულ-მეთოდური სამუშაოები შეასრულა. თუმცა ადვილად შეიძინევა ის, რომ საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე არსებობს უამრავი პრობლემა. აღნიშნულის გამოსწორება დადებით ზეგავლენას მოახდენს საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე და ამ მიმართულებით ინვესტიციების მოზიდვაზე. ეს პრობლემები შემდეგია:

- სადაზღვევო ბაზრის განვითარების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრობლემას წარმოადგენს მზღვეველთა საკუთარი სახსრების უკმარისობა, რაც უდიდეს ბარიერს წარმოადგენს სადაზღვევო ბაზრის განვითარებისათვის.
- არ გაგვარდება დაზღვეულთა დანაკარგების გამოთვლის მეთოდები და მათი გადაფარვის წყაროების გამოძებნის ხერხები. ეს ხელს უშლის როგორც სადაზღვევო კომპანიების განვითარებას, ისე ფერმერებისა და აგროფირმების ნდობის გაძლიერებას სადაზღვევო კომპანიების მიმართ.
- სახელმწიფოს მხრიდან ასევე არ ექცევა სათანადო ყურადღება ინვესტირების წესებს და ფულადი სახსრების განთავსების დივერსიფიკაციის პრინციპებს, რამაც უნდა განაპირობოს სადაზღვევო კომპანიების სტაბილური შემოსავლებით უზრუნველყოფა, ხოლო ზემოთ აღნიშნულის მოუწესრიგებლობა განაპირობებს სადაზღვევო ბაზრის ქაოსურ მდგომარეობას.
- სადაზღვევო კომპანიები ვერ უზრუნველყოფენ მასობრივი შემთხვევების სადაზღვევო დაცვას და მაღალი რისკების დაზღვევას, სადაზღვევო პორტფელის დასაბალანსებლად ისინი მიმართავენ გადამზღვეველ კომპანიებს, რაც იწვევს გადამზღვეველის მიერ გადამზღვეველზე სადაზღვევო პრემიის გარკვეული ნაწილის გადაცემას, ეს კი უარყოფითად მოქმედებს სადაზღვევო კომპანიების ფინანსურ მაჩვენებელზე.
- ქვეყანაში რაიმე სახის დესტაბილიზაცია ადეკვატურ რეაგირებას იწვევს ეკონომიკის ყველა დარგში და მათ შორის დაზღვევაშიც, განსაკუთრებით აღსანიშნავია ვალუტის არასტაბილურობა, რომელიც ძირს უთხრის არა მარტო დაზღვევას, არამედ მთელი ქვეყნის ეკონომიკას. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია ქვეყანაში შეიქმნას სტაბილური და მდგრადი პოლიტიკურ-ეკონომიკური გარემო სადაზღვევო საქმის შესაბამისი განვითარებისათვის.

იმისათვის, რომ აღმოიფხვრას პრობლემები სადაზღვევო სფეროში, აუცილებელია სახელმწიფოს ხელშეწყობა ეროვნული დაზღვევისადმი. მართალია, დღევანდელ დაზღვევაში ბევრი პრობლემაა, მაგრამ მისი თანამედროვე სახის შექმნაში უდიდესი როლი შეასრულა სახელმწიფომ და მის შემდგომ განვითარებაშიც აუცილებელია სახელმწიფოს ჩარევა.

მიღწეული წარმატების მიუხედავად საქართველოს სადაზღვევო ბაზარი ჯერ მოითხოვს სრულყოფას, იგი ჯერ კიდევ იმყოფება ღირებულებითი ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი უარყოფითი სადაზღვევო მენტალიტეტის ზეგავლენის ქვეშ. ყველა სადაზღვევო კომპანია ვერ უზრუნველყოფს სადაზღვევო შემთხვევის სრულ ანაზღაურებას, ადგილი აქვს არაფაქტობრივ კონკურენციას მათ შორის.

სადაზღვევო სისტემაში არსებული პრობლემების დაუძლეველობის ძირითად მიზეზებს შორის უნდა გამოიყოს საერთოდ ქვეყანაში შექმნილი მძიმე პოლიტიკური და ეკონომიკური პირობები, საზოგადოების მხრიდან ნდობის დაბალი ხარისხი სახელმწიფოსა და საბაზრო სტრუქტურებისადმი. გარკვეულ ნეგატიურ როლს თამაშობს საფინანსო-საბანკო სისტემაში ადრე არსებული ქაოსი და არასტაბილურობა.

როგორც ჩანს, საზოგადოების სადაზღვევო დაცვის უზრუნველსაყოფად საჭიროა სადაზღვევო ბაზრის გარკვეული ფორმირება და გადანაწილება. სადაზღვევო ბაზრის ფორმირებისა და განვითარების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ერთი მხრივ, სადაზღვევო მომსახურებაზე საზოგადოებრივი მოთხოვნის არსებობა, ხოლო მეორეს მხრივ კი მზღვეველთა მხრიდან ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილება.

Insurance Market and Activities for Its Perfection

Avtandil Lapachi

Candidate of Economic Sciences

Ivane qromchedlishvili

Ph D Candidate of GSAU

Abstract

(Internet Version)

Since insurance law and insurance system was improved in Georgia it has begun gradual growth of total prizes and consequently capacity of paid money. Besides it was increased insurance structure, number of employed people and it was founded state insurance regulation service, which could carry out great organizational-methodic activities for making alive insurance system.

Though there is some success, insurance market is far from perfection, as not all insurance companies can provide full insurance repayment and there is not good competition among insurance companies.

Hard political and economic conditions in Georgia are also main problems for insurance system; population does not have trust toward state and market structure. Besides unstable situation in bank finance system has negative influence on these processes.

9. უწყვეტი სწავლების დარბაზი Conctant Studying Hall

ეკონომიკა და ბიზნესი Economics and Business

უძღვება ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი, აკადემიკოსი
ომარ ქეშელაშვილი

ლექცია 3. ეკონომიკის ზოგადი საფუძვლები

ნაწილი 3.1. ბაზარი

ბაზარი არის მწარმოებელთა და მომხმარებელთა ურთიერთზემოქმედების ხერხი და კავშირი, რომელიც ემყარება საფასო სიგნალების დეცენტრალიზებულ, უპიროვნო მექანიზმს. ზოგადი განმარტებით ბაზარი განისაზღვრება, როგორც სტიქიური წესრიგი.

ბაზრის წარმოშობა უშუალოდ უკავშირდება შრომის საზოგადოებრივი დანაწილების აღმოცენებას.

არსებობს ბაზრის 5 ნიშანი:

1. ბაზარი გულისხმობს მისადმი თავისუფალ ხელმისაწვდომობას და მისგან თავისუფალ გამოსვლას, ამიტომ მონაწილეთა რაოდენობა ბაზარზე შეზღუდული არ არის;
2. რამდენადაც ბაზარზე მონაწილეობს საქონელმწარმოებელთა დიდი რაოდენობა, იმდენად თითოეული მათგანის მიერ დაწესებული ფასი მნიშვნელოვან ზეგავლენას ვერ ახდენს საერთო საბაზრო ფასზე;
3. ბაზარზე არსებობს სრული თავისუფლება მატერიალურ-ფინანსური და ადამიანური ფაქტორების გადაადგილებაში;
4. ბაზარმა ყველა მისი მონაწილისათვის თანაბარი შესაძლებლობები უნდა უზრუნველყოს. ამიტომაც მიღებული თითოეულის უფლება სრულ ინფორმირებულობაზე მიწოდებისა და მოთხოვნის შესახებ, ფასებზე, საქონელთა სპეციფიკაზე და ა.შ.;
5. თავისუფალ ბაზარზე გამორიცხულია რაიმე პრივილეგიები გამყიდველთა ცალკეული ჯგუფი-სათვის.

ბაზარს გააჩნია შემდეგი მთავარი ეკონომიკური ფუნქციები:

- ▶ ფასწარმოქმნის;
- ▶ ინფორმაციის;
- ▶ წარმოების თვითრეგულირების;
- ▶ მასტიმულირებელი;
- ▶ მარეგულირებელი;

- ▶ ეკონომიკური ბაზრის;
- ▶ ექვივალენტურობის;
- ▶ მეურნეობრივი საქმიანობის დემოკრატიზაციის.

თავისუფალი (კლასიკური) ბაზარი შემდეგი ნიშნებით ხასიათდება:

- მონაწილეების შუხლუდავი რაოდენობა;
- თავისუფალი კონკურენცია;
- საზოგადოების ყველა წევრისათვის თავისუფალი ხელმისაწვდომობა ნებისმიერი სამეურნეო საქმიანობისადმი;
- წარმოების ფაქტორთა აბსოლუტური მობილურობა, კაპიტალის გადაადგილების შუხლუდავი თავისუფლება;
- მოგების ნორმის, მოთხოვნის, მიწოდების და სხვათა შესახებ აბსოლუტური ინფორმაციულობა;
- თავისუფალი კონკურენციის არც ერთ მონაწილეს არ შეუძლია უშუალო ზეგავლენა მოახდინოს სხვის გადაწყვეტილებაზე არაეკონომიკური მეთოდებით;
- ფასები ყალიბდება სტიქიურად, თავისუფალი კონკურენციის პირობებში;
- არ არსებობს მონოპოლიზმი და სახელმწიფო რეგულირება.

ამ ნიშნების მხედველობაში მიღებით დგინდება, რომ ბაზარი არის თვით-რეგულირებადი სისტემა.

არსებობს კიდევ: მიზნობრივი ბაზარი, რეგიონული ბაზარი, შავი ბაზარი (ყალიბდება კანონმდებლობის დარღვევით).

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა არ ნიშნავს თავისუფალი ბაზრის ჩამოყალიბებას. სინამდვილეში სრული თავისუფლება და შესაბამისად სრული ეკონომიკური თავისუფლება არ არსებობს, თუმცა უნდა იყოს საკმარისი ეკონომიკური თავისუფლება, რომელიც ხელს უწყობს ეკონომიკის სწრაფ განვითარებას და მიიღწევა რეგულირებული ბაზრის განვითარებით.

ბაზრის სისტემა.

ობიექტების მიხედვით ბაზარი იყოფა:

- ✓ საქონლის და მომსახურების;
- ✓ სამუშაო ძალის;
- ✓ წარმოების საშუალებათა (კაპიტალის);
- ✓ ფასიანი ქაღალდების, ვალუტის;
- ✓ მეცნიერულ-ტექნიკურ მიღწევათა და პატენტების;
- ✓ ინფორმაციის;
- ✓ მიმოქცევის საშუალებათა;
- ✓ ლიცენზიათა ბაზარი და ა.შ.

ტერიტორიული ნიშნით განასხვავებენ: ადგილობრივ და რეგიონულ, საშინაო და საგარეო ბაზარს, ეროვნულ და მსოფლიო ბაზრებს;

გაჯერებულობის მიხედვით განასხვავებენ: წონასწორობით, დეფიციტურ და ჭარბ ბაზრებს.

გრეგორი მენქიუ განმარტავს **კონკურენტულ ბაზარსაც** – ეს არის ბაზარი, რომელზეც მრავალი მყიდველი და მრავალი გამყიდველია და თითოეული მათგანი უმნიშვნელო გავლენას ახდენს საბაზრო ფასზე.

ბაზრის აუცილებელი რეგულატორია კონკურენცია და ფასების მექანიზმი.

ნაწილი 3.2. მოთხოვნა და მიწოდება

მოთხოვნა ეკონომიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და განმსაზღვრელი კრიტერიუმია, შეიძლება ითქვას, რომ იგი გამოდის საბაზრო ეკონომიკის და შესაბამისად წარმოების მარეგულირებლის როლში.

ამ შემთხვევაში, ადამიანის მოთხოვნა ანუ მოთხოვნილება გაიგება არა მარტივად, არამედ, როგორც გადახდისუნარიანი მოთხოვნილება. სწორედ ამ ფორმულირებაში აკუმულირდება ზოგადად, ეკონომიკაში ხმარებული „მოთხოვნა“.

მოთხოვნა – ისეთი გარკვეული რაოდენობისა და ხარისხის პროდუქტზე მოთხოვნილებაა, რომლის ყიდვის სურვილიცა და უნარიც (შესაძლებლობაც) აქვს მომხმარებელს. ყიდვის მოცულობა (მასა), ანუ მოთხოვნის სიდიდე უშუალოდ გასაყიდი პროდუქტის ფასსა და მომხმარებლის შემოსავალზეა (უნარზე) დამოკიდებული.

სხვანაირად, მოთხოვნა საქონელზე, ბაზარზე წარმოდგენილი მოთხოვნილებაა, რომელიც განისაზღვრება ამა თუ იმ საქონელთა რაოდენობით, რომლის შეძენაც მომხმარებლებს შეუძლიათ არსებული ფასებისა და ფულადი შემოსავლების პირობებში.

საქონლის ფასსა და საქონელზე მოთხოვნის სიდიდის მუდმივად განმეორებად უკუკავშირს **მოთხოვნის კანონს** უწოდებენ.

მოთხოვნა უკავშირდება მიწოდებას. **მიწოდება** იმ საქონლის რაოდენობაა, რომელსაც გამყიდველი სთავაზობს მომხმარებელს, კონკრეტულ ფასად.

ისე, როგორც მოთხოვნა, მიწოდებაც საქონლის ფასების დონეზეა დამოკიდებული. მიწოდების სიდიდე ძირითადად განისაზღვრება ფასების დონით.

მიწოდების რაოდენობა არის საქონლის ის რაოდენობა, რომლის გაყიდვის სურვილი შესაძლებლობასც აქვს გამყიდველს.

საერთოდ, მიწოდების სისიდიდე ცვალებადობას განიცდის, რასაც განაპირობებს: რესურსების ფასები, ტექნოლოგიები, მოლოდინი, გამყიდველთა რაოდენობა.

მისაწოდებელი ანუ სარეალიზაციო საქონელი ხუთ ძირითად ჯგუფად იყოფა: ნედლეული (რესურსი), მოხმარების საგნები, საშუსაო ზალა, ფულადი კაპიტალი, პირადი მოხმარების საგნები, მომსახურება.

სტაბილურ კავშირს, რომელიც ვლინდება იმ კანონზომიერების, რომ ფასის მომატების შესაბამისად იზრდება საქონლის მიწოდების სიდიდე, ხოლო ფასის შემცირებას თან სდევს საქონლის მიწოდების კლება – ეწოდება **მიწოდების კანონი**.

მიწოდებაზე გავლენას ახდენს შემდეგი ფაქტორები: რესურსების ფასები; წარმოების ტექნოლოგიის დონე; გადასახადები და დოტაციები; სხვა საქონლის ფასები; მოლოდინი (პროგნოზი); მიწოდებელთა (გამყიდველთა) რაოდენობა ბაზარზე; საქონლის რეალიზაციის მოცულობა (ფაქტიურ ფასებში); ეკონომიკური კონიუქტურა; კონკურენციის დონე; საგადასახადო პოლიტიკა (მექანიზმი); ვაჭრობის განვითარების დონე და სხვ.

მიწოდებისა და მოთხოვნის მრუდებს მხოლოდ ერთი გადაკვეთის წერტილი აქვს, ამას საბაზრო წონასწორობა ჰქვია. ეს ისეთი სიტუაციაა, როდესაც მიწოდება და მოთხოვნა გაწონასწორებულია.

ფასს კი, რომელიც ამ წერტილში (დროს) გარკვეულ მომენტში მყარდება წონასწორობის ფასი ეწოდება. ანუ, ფასი, რომელიც აწონასწორებს მიწოდებასა და მოთხოვნას.

საქონლის მიწოდებისა და მოთხოვნის რაოდენობა წონასწორობის დროს არის წონასწორული რაოდენობა.

ნაწილი 3.3. მომხმარებლის არჩევანის თეორია

მეცნიერები ახლა ფართოდ განიხილავენ ახალ თეორიას (რომელიც ეკონომიკის შეცვლის ეტაპს მოასწავებს) – მომხმარებლის არჩევანის თეორიას. ეს არის ადამიანის მიერ გადაწყვეტილების მიღების აღწერა. ეს თეორია მხოლოდ მოდელია, ხოლო მოდელი სრულიად რეალისტური არც უნდა იყოს.

მომხმარებლის არჩევანის თეორია მიგვითითებს იმ არაცხად ფსიქოლოგიურ პროცესზე, რომლის დროსაც მომხმარებელმა კარგად იცის, რომ მისი არჩევანი შეზღუდულია თავისივე ფინანსური რესურსებით და ამ შეზღუდვების პირობებში იგი მაქსიმალურად ცდილობს კმაყოფილების უმაღლესი დონის მიღწევას. ეს თეორია ამ არაცხადი ფსიქოლოგიური პროცესის ცხადი ეკონომიკური ანალიზის საშუალებას იძლევა.

მომხმარებელთან დაკავშირებით ერთი ახალი, საინტერესო დამოკიდებულება უნდა აღინიშნოს: ვაშინგტონის ეკოლოგიური ცენტრის „ვოლდვოქ ინსტიტუტის“ წარმომადგენლები ამტკიცებენ, რომ პლანეტას ახალი უმთავრესი საფრთხე - „სამომხმარებლო ციებ-ცხელება“ ემუქრება. განვითარებულ ქვეყნებში გამოდმებით იზრდება მოხმარება. ამ პროცესის შედეგი კი ზედმეტი წონით შეწუხებული ადამიანები, მუდმივად ახალ საქონელზე ნადირობის გამო დაგროვილი ვალები და გარემოს დაბინძურებაა. ეს ყველაფერი კი ცხოვრების ხარისხის გაუარესებაზე მეტყველებს.

მომხმარება იზრდება, რადგან ის თვითმიზნად იქცა, მაგრამ როცა ამერიკელებს ეკითხებიან, ბუნებრივი არიან თუ არა, ამ კითხვას დადებითად მოსახლეობის მხოლოდ მესამედი პასუხობს, იმდენივე, რამდენიც 1957 წელს – იმის მიუხედავად, რომ შემოსავლები ამ პერიოდში ორჯერ გაიზარდა.

მომხმარებელთა ზრდა იმ რიტმს ემორჩილება, რომელსაც პლანეტა ვეღარ გაუძლებს. ამას გარემოს დაბინძურება, ბუნებრივი რესურსებისა და ტყეების განადგურება, გრუნტის წყლების ჰორიზონტების დეგრადაციაც ადასტურებს.

მკვლევართა განმარტებით, დღეს მსოფლიოს ერთ-ერთი უმთავრესი ამოცანაა გააკონტროლოს მოხმარება.

ჭურნალის „აგრარულ-ეკონომიკური მეცნიერება და ტექნოლოგიები“-ის თემატიკური სტრუქტურული სქემა (განყოფილებები)

I. ზოგადი მიწათმოქმედება—ნიადაგის დამუშავება, ნათესების სტრუქტურა და ნათესების მოვლა, ინტენსიური მიწათმოქმედების სისტემა, თესლმცოდნეობა, პროგრამირებული მოსავლის მიღება.

II. მეცენარეობა (კერძო მიწათმოქმედება)—მარცვლეული კულტურები, მარცვლეულ-პარკოსანი კულტურები, ბოსტნეული და ბალნეული კულტურები, კარტოფილი, თამბაქო, მზესუმზირა, შაქრის ჭარხალი, ეთერზეთოვანი კულტურები, საკვები კულტურები და საკვებწარმოების სისტემა, ვაზი, ხეხილოვანი კულტურები, ჩაი, ციტრუსები, სუბტროპიკული ხეხილოვანი კულტურები.

III. სელექცია, გენეტიკა, მეთესლეობა

IV. ნიადაგმცოდნეობა და ნიადაგის განოყიერების სისტემა.

V. მელიორაცია და ირიგაცია.

VI. მეცენარეთა დაცვა და მისი ინტეგრირებული სისტემა.

VII. მექანიზაცია და ელექტრიფიკაცია.

VIII. აგროსატყეო-სამელიორაციო ღონისძიებები.

IX. ნიადაგის ეროზია და მასთან ბრძოლის ღონისძიებები.

X. სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა მოვლა-მოყვანის ტექნოლოგიები.

XI. მეცხოველეობის ინტენსიური სისტემები.

XII. ვეტერინარულ ღონისძიებათა სისტემა.

XIII. სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გადამამუშავება და შენახვა.

XIV. აგრარული ეკონომიკა და ბიზნესი

დარგობრივი და რეგიონული ეკონომიკა; აგრობიზნესი; აგრომარკეტინგი; აგრომენეჯმენტი; ინსტიტუციონალური სისტემა და ეკონომიკური მექანიზმი; თეორია და მეთოდოლოგია; ინტერგრაცია და ოპტიმიზაცია; ფინანსები, კრედიტი, ფასწარმოქმნა; საბანკო ურთიერთობები; საგადასახადო სიტემა; სერვისი და ინფრასტრუქტურა; აგროტურიზმი; აგრარული ბაზარი; სასურსათო უსაფრთხოება; სამეურნეო რისკი; პროგნოზირება და მოდელირება; მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი; საწარმოო-რესურსული პოტენციალი; განათლება და მეცნიერება; მეცნიერტევადობა; ინოვაციური ეკონომიკა; ინვესტიციური გარემო; ეკოლოგია და ბუნება-თსარგებლობა; აგრარული სექტორის სამართლებრივი უზრუნველყოფა; ინფორმაციული ტექნოლოგიები და უზრუნველყოფა; საქმიანი ურთიერთობების ეთიკები; აგრარული ეკონომიკური ფსიქოლოგია; შრომის ფსიქოლოგია;

სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებში.

ნორმატიულ-საცნობარო მასალები.

საკონსულტაციო დარბაზი.

სადისკუსიო კლუბი.

უწყვეტი აგრარული ეკონომიკური განათლების სალექციო ციკლი.

საინფორმაციო მაცნე.

აგრარული და აგროეკონომიკური ტერმინოლოგია.

საზღვარგარეთელ მეცნიერთა შრომები.

სხვადასხვა.

XV. ეკონომიკური თეორია.

XVI. გლობალიზაციის პრობლემები და გლობალიზაციის ტექნოლოგიები.

XVII. საბაზრო ურთიერთობები.

XVIII. ეკონომიკური უსაფრთხოება.

XIX. ეკონომიკური მეთოდოლოგია და მეთოდიკა.

XX. სოციალური და დემოგრაფიული პრობლემები.

XXI. საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები.

XXII. მსოფლიო ეკონომიკა.

XXIII. საერთაშორისო ორგანიზაციები და კონვენციები.

- XXIV. ადამიანური რესურსები, მისი ეკონომიკა და მენეჯმენტი.
- XXV. ადამიანური ცოდნის საექსპორტო სისტემები და ზელოვნური ინტელექტი.
- XXVI. მოხმარების რაციონალიზაცია.
- XXVII. მთიანი რაიონების სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები.
- XXVIII. რეკრეაციული რესურსების გამოყენება.
- XXIX. მეორადი ნედლეულის გამოყენება და უნარჩენო ტექნოლოგიები.
- XXX. ელექტრონული მართვის პრობლემები.

ამის გარდა ჟურნალს აქვს საგანგებო განყოფილებები:

- 1. მთავარი რედაქტორის სვეტი.
- 2. სოფლის მეურნეობის დარგის სახელოვანი მეცნიერები.
- 3. გამოჩენილი ავტორიკოს-ეკონომისტი მეცნიერები.
- 4. სიტყვა აკადემიკოსს.
- 5. კომპეტენტური აზრი.
- 6. ახალგაზრდა მეცნიერის პოზიციები.
- 7. და სხვა.

მოთხოვნები დასაბეჭდად წარმოსადგენი სტატიების მიმართ:

- 1. სტატიის მოცულობა-5-6 გვ-მდე; ნაბეჭდი (LitNusx- 11; 1,0 ინტერვალზე. სათაური LitMavrPS -12, ფორმატი Page Setup-ში: Top 2.0; Left 2.5; Bottom 5.0; Right 4.5.); ერთი ეგზემპლარი და CD-ზე. არ გადატვირთოთ დიაგრამებითა და სქემებით, ცხრილები უნდა იყოს კომპაქტური, ვერტიკალურად ნაბეჭდი.
- 2. სტატიას უნდა ახლდეს **რეზიუმე** (ინტერნეტული ვერსია-სტატიის მოკლე შინაარსი-0,5-1.0 გვერდამდე და არა ანოტაცია ან რეზიუმე) ქართულად და ინგლისურად;
- 3. სტატია წარმოადგინეთ კვარტლის პირველ თვეს.

შინაარსი – CONTENTS

1. ეკონომიკა და ბიზნესი Economics and Business ----- 6
ოზარ ქეშელაშვილი, მნიკოლეიშვილი
 აგრარული წარმოების ოპტიმიზაცია სამთო რეგიონებში, ეკოლოგიური პირობების
 გათვალისწინებით ----- 6
აეთანდილ ლაფაჩი, რევაზ ილაშვილი
 ევროკრიზისი და მისი დაძლევის პერსპექტივები ----- 13
გურამ გველესიანი, მიხეილ ოქროშელიძე
 მსხვილფუნა რქოსანი მესაქონლეობის განვითარების პრობლემები და მათი
 გადაჭრის გზები სამცხე-ჯავახეთის მხარეში ----- 18

**2. მცხროვლეობა და საკვებჭარმეობა- Cattle breeding and fudder
 production ----- 23**
ლევან ყამარაული
 ქვემო ქართლის რეგიონის მეფრინველეობის სამრეწველო საფუძველზე
 განვითარების პერსპექტივები ----- 23
Клибадзе В.Р. Пирихалаишвили Т.П; Курашвили М.К
 Использование Микосорба в кормлении кур-несушек ----- 28
**თენგიზ ფირცხალაიშვილი, მარინე ყურაშვილი, ვახტანგ ქლიბაძე, მარინე
 ცომაია, ქეთევან ჯიქია**
 პამიდვრის მშრალი ანარჩენის გამოყენება ბროილერის კვებაში ----- 31

**3. მექანიზაცია და ელექტრიფიკაცია-Mechanization and
 Electgification ----- 37**
ოთარ ქარჩავა, მარინა ზარქუა
 კარტოფილის წარმოების მაღალი და ტრადიციული სამანქანო ტექნოლოგიების
 შედარებითი ეკონომიკური შეფასება ----- 37

**4. Научные труды ученых Азербайджана
 Scientific work of Azerbaijani Resserchers ----- 42**
С.Г.Азизов
 Территориальная организация оптимизации заселения Прикаспийского региона
 (На примере природно-экономической зоны Ленкорань-Астара) ----- 42
М.Т.Гасалин
 Концепция формирования и государственного регулирования продовольственного рынка - 46
Рзаева Натаван Мамед кызы
 Инвестиционные риски в исследованиях рыночных процессов ----- 50

5. კვების მრეწველეობა-Food Industry ----- 54
**ნუგზარ ბაგატურია, ტენგიზ ნანიტაშვილი, ნანა ბეგიაშვილი,
 ცისანა შილაკაძე, ბეკა ბაგატურია**
 Изучение роли измельчения гребней на качество столовых вин кахетинского
 типа ----- 54
**ნუგზარ ბაგატურია, ტენგიზ ნანიტაშვილი, ნანა ბეგიაშვილი
 ცისანა შილაკაძე, ბეკა ბაგატურია**
 ИССЛЕДОВАНИЕ БЕЛКОВ ВИНОГРАДА С ЦЕЛЬЮ СТАБИЛИЗАЦИИ ВИНА ----- 59

6. ინვესტიციური გარემო- Investment Environment ----- 64
გიორგი დოღონაძე, ჯემალ მაზარაძე
 საქართველოს საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების ძირითადი პრინციპები -- 64

7. სადაზღვევო ბაზარი—Insurance Market -----	72
ავთანდილ ლაფანი, ივანე ოქრომჭედლიშვილი	
სადაზღვევო ბაზარი და მისი სრულყოფის ღონისძიებანი -----	72
9. უწყვეტი სწავლების დარბაზი Conctant Studying Hall ---	76
მკონომიკა და ბიზნესი Economics and Business -----	76
ლექცია 3. ეკონომიკის ზოგადი საფუძვლები -----	76
ნაწილი 3.1. ბაზარი -----	76
ნაწილი 3.2. მოთხოვნა და მიწოდება -----	78
ნაწილი 3.3. მომხმარებლის არჩევანის თეორია -----	79
ჟურნალის „აგრარულ-ეკონომიკური მეცნიერება და ტექნოლოგიები“-ის თემატიკური სტრუქტურული სქემა (განყოფილებები) -----	80
მოთხოვნები დასაბეჭდად წარმოსადგენი სტატიების მიმართ -----	81
 შინაარსი-CONTENTS -----	 82

2010 წლის III კვარტალი

ტენიკური რედაქცია:

აღაფანი-ტენიკური რედაქტორი-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი; თამაზარაძე-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, კომპიუტერული უზრუნველყოფა, ივჯალაღონია-სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი, ხისავეი, თველიაშვილი-ინგლისური ვერსია, ნაოვლიკაშვილი-სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი.

მნიკოლეიშვილი-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ვებ-გვერდის რედაქტორი.

ჟურნალი იბეჭდება:

- საქართველოს სუბტროპიკულ მეურნეობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის,
 - ბებაღობის, მკენახეობისა და მელვინეობის ინსტიტუტის;
 - კონსტანტინე ამირჯვანიძის სოფლის მეურნეობის მექანიზაციისა და ელექტრიფიკაციის ინსტიტუტის;
 - ჩაისა და სუბტროპიკული კულტურებისა და ჩაის მრეწველობის ინსტიტუტის;
 - ლევან ყანჩაველიძის მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტის;
 - იულონ ლომოურის მიწათმოქმედების ინსტიტუტის;
 - მიხეილ საბაშვილის ნიადაგმცოდნეობის, აგროქიმიისა და მელიორაციის ინსტიტუტის;
 - კვების მრეწველობის ინსტიტუტის;
 - მეცხარეველებისა და სკვებწარმოების ინსტიტუტის;
 - აკრარული რადიოლოგიისა და ეკოლოგიის ინსტიტუტის;
 - მეფუტკრეობის ინსტიტუტის;
- ფინანსური მხარდაჭერითა და თანადგომით.**

საღარიცხო-საგამომცემლო თაბახი 8.4

პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 7.1